

EG
JAINA BANI

VOL. LIII, No 4, ISSUE 255
DECEMBER 2008

Jaunā Gaita is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief:
Rolfs Ekmanis
50 Cedar Lane
Sedona, AZ 86336-5011 USA
Phone/Fax: 928-204-9247
rekmanis@msn.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Associate Editor & Business Manager:
Ingrida Bulmane
23 Markland Drive
Toronto, ON M9C 1M8 Canada
Phone: 416-621-0898
Fax: 416-621-9717
ibulmanis@scom.ca

JG home page:
<http://zagarins.net/JG>

Contributing Editors:
V. Avens, A. Liepiņa,
J. Silenieks, J. Šlesers,
B. Sūrmane, L. Zaļkalne,
J. Žagariņš

Subscription rates
Canada
1 year Can \$39.-
2 years Can \$76.-
Single issues \$10.-

Other countries
1 year US \$39.-
2 years US \$76.-
Single issues \$10.-

JG is indexed in *MLA (Modern Language Association) International Bibliography* and *Latvijas Preses Hronika (Chronicle of Latvian Publications)*.

Copyright 2008 by "Ceļinieks"
Chairman of the Board
Guntis Liepiņš Box 21131, 150 First St.
Orangeville, ON L9W 4S7
Canada

Printed by Greenwood Tamad Ltd
Toronto, Canada
Canada Post Cust. # 02242052
Agreement # 40012507
ISSN 0448-9179

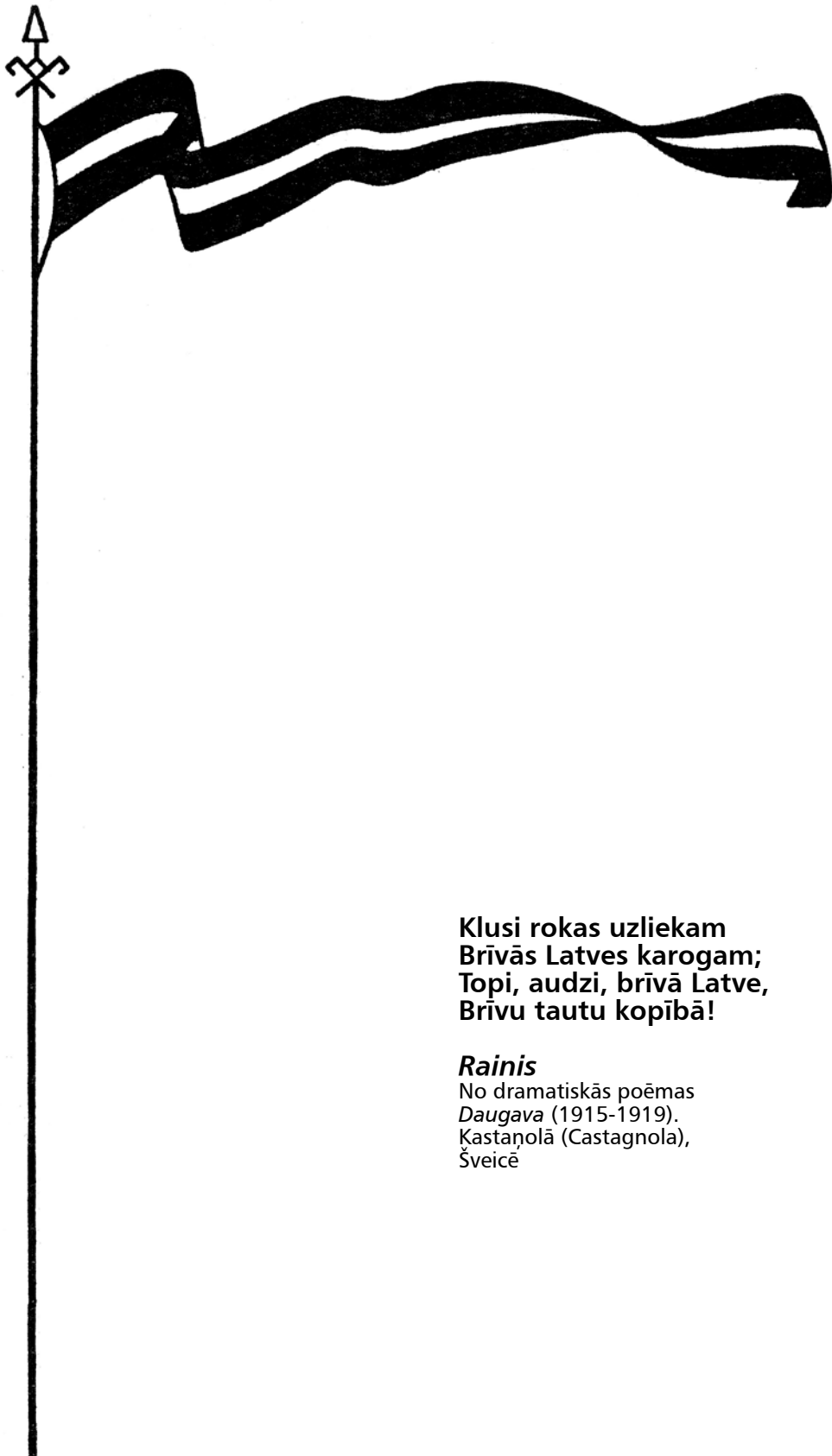
53. GADAGĀJUMS, 2008. GADA DECEMBRIS
4. (255.) NUMURS
SATURS

- 1 PRĀTULA – Rainis
- 2 DZEJA – Jānis Krēsliņš
- 4 Adrians, Marija un Leons Briedis. Platons
- 18 Lalita Muižniece. Tagad un pārlaicīgais
- 21 Māris Čaklais. Brālis no Sanfrancisko
- 23 Lidija Dombrovska. Vēstule uz dzimteni
- 24 Rimands Ceplis. Dzejniece Andra Manfelde
- 25 Uldis Bērziņš. Aizgājis Solžeņicins
- 26 Jānis Aistars. Sirdsapziņas balss
- 27 Jānis Krēsliņš. Par csevainieti Lencu
- 28 Eva Eglāja-Kristone. Latvija un trimda
- 37 ATMIŅAS – Brigita Siliņa. Ivars Lindbergs
- 39 VĒSTURE – Rolfs Ekmanis. BLB Frankfurtē
- 43 MŪZIKA – Helēna Gintere. Cosmos Kanādā
- 45 Ivars Antēns. Svētku diena Ventūrā
- 47 MĀKSLA – Jānis Krēsliņš. Ilmārs Rumpēters
- 47 Voldemārs Avens. Par grafiķi Uģi Nīgalu
- 48 R.E. Rimands Ceplis
- 48 KIBERKAMBARIS
- 49 Rimands Ceplis. Dzejnieks Kārlis Vērdiņš
- 50 Uģis Nīgals. Cauruļraksti
- 53 DAŽOS VĀRDOS – (bs), (jk), (fg), (ib), (re)
- 62 LASĪTĀJU VĒSTULES
- 63 GRĀMATAS

Juris Silenieks. Elitisms un mietpilsonība
Juris Silenieks. Tuvāk patiesajam
Arvis Viguls. Bez cukura sūrs
Aina Sikсна. Itāļu vēstnieka sapņojums
Biruta Sūrmane. Kārļa Rituma skatījums
Artūrs Andranikjans. Valodas ritma deja
Anita Liepiņa. Dēku stāsti
Juris Šlesers. Pēdas udeņos
Astra Roze. Par 100 lauku sētām
Gundars Ķeniņš-Kings. Pie JBS rakstiem!

IN THIS ISSUE – J.Ž.
Raimonda Staprāna vāks
Datormaketētājs Juris Žagariņš

JG pateicas par KKF, PBLA & LNAK atbalstu

**Klusi rokas uzliekam
Brīvās Latvies karogam;
Topi, audzi, brīvā Latve,
Brīvu tautu kopībā!**

Rainis

No dramatiskās poēmas
Daugava (1915-1919).
Kaštanolā (Castagnola),
Šveicē

Jānis Krēsliņš

LULLINAS KUNDZENĒI

*Ezra Paunds, domājot par Voltēra
Ženēvas draudzeni Madame Lullin un
romiešu dzejnieka Tibulla veltījumu Dēlijai.*

*Jūs varbūt brīnīties ka astoņdesmit gadus vecs vīrs
Var joprojām veltīt Jums savas vārsmas...*

*Zem sniegiem rādās zāle,
Vēlā gada laikā dzied putni!*

*Un Tibulls, nāves gultā, savā latīņu mēlē varēja teikt:
„Dēlija, mirstot, es raudzīšos uz tevi.”*

*Un Dēlija, izbāl
Un aizmirst ka tā reiz pat bij skaista.*

2004

Ezra Pound (1885-1972)

Voltaire (1694-1778)

Tibullus (54?-18 pr. Kr.)

*EZRA PAUNDA 81.
CANTO FRAGMENTI*

Ko tu īsti mīli, paliks

Viss cits ir nieki

*Neviens nevarēs atņemt tev ko īsti mīli
Ko tu īsti mīli ir tas ko no tevis mantos
Nez kura pasaule, vai mana, vai viņu, vai neviena?
Vispirms bij redzamais, tad taustāmā
Elīzija, kaut arī tā bij elles hallēs.*

*Ko tu īsti mīli ir tas ko no tevis mantos,
Ko tu īsti mīli, neviens to tev nevarēs atņemt.*

*Skudra ir kentauris pūķu pasaulē.
Atmet savu iedomību, tā nav
Cilvēka radīta drosme, kārtība, vai žēlastība,*

*Atmet savu iedomību,
es saku atmet.*

Mācies no zaļās pasaules kas varētu būt

ERNESTS DOVSONS
PAR HORĀCIJA
VĀRDIEM

*Tava vieta vienmēr kāpinātā izdomā vai īstā amata p
rasmē*

Atmet savu iedomību,

atmet!

*Dabas zaļās rotas ir pārākas par tavu izsmalcinātību.
„Tieci galā pats ar sevi, tad arī citi tevi varēs paciest.“*

*Tu esi krusas kapāts suns,
Uztūkusi žagata nežēlīgi karstā saulē
Pusē melna, pusē balta
Kas nezina vairs kur aste, spārns.*

.....
Atmet savu iedomību,

Es saku atmet!

2004

*Vitae summa brevis spem nos vetat incohare longam
(Mūža īsais gājums dzied cerēt mums uz tā ilgumu)
(Carmen 1, 4)*

*Ilgst asaras un smieklī tikai brīdi.
Tāpat iekāre, mīla un naidis.
Pāri aizsaules sliksnim kad slīdi
Viss izgaist kā mirēja vaids.*

*Ilgs laiks, kad rozēm, vīnam draugos, brīdi.
Kur mūsu ceļam gals?
Varbūt turpat kur sākums – un tu klīdi
Kā miglā zudusi balss.*

Tibingenā, 1949

*Quintus Horatius Flaccus (65-8 pr..Kr.)
Ernest Dowson (1867-1900)*

Klajā laists Jāņa Krēšļaņa Rakstu 3. sēj. *Laikmeta liecības* (Rīgā: Valters & Rapa, 2008. 340 lpp.) ar intervijām, apcerēm par valodniecību, grāmatniecību, bibliotēkām, tēlotājmākslu, vēstures jautājumiem, arī ar „dzejokslī“ *Vēstule Padomju Latvijas jauniekiem rakstniekiem* (1958), ko tolaik JG atteikusies publicēt. Laba daļa no grāmatā ievietotajiem materiāliem sākotnēji publicēta JG lappusēs.

Ulža Zemzara zīmējums.

Adrians, Marija un Leons Briedis

PLATONS UN MARIJA JEB TREŠAIS PRĀTS

Ritas Laimas Bērziņas zīmējumi

Platons (427-347 p.m.ē.) – dzimis aristokrātu ģimenē, tēvs Aristons (Kodrosas valdnieka atvase), māte Periktone (kas nāk no ģimenes, kas radniecības saitēm saistīta ar Solonu). Īstais Platona vārds ir Aristokls. Iesauka „Platons” viņam dota platā olveida krūšukurvja dēļ.

Platons ieguvis izcilu izglītību. Jaunībā viņš rakstījis dzejoļus un nodarbojies ar mākslu. Būdams 20 gadu vecs, viņš piedalījies kādā dzejas konkursā, kur arī redzējis un klausījies Sokrata runas. Dzīji iespaidojoties no Sokrata gudrības, viņš kļūst par tā skolnieku līdz pat Sokrata nāves dienai – 399 p.m.ē.

Daudz ceļojis. Bijis Ēģiptē, kur iepazinies ar matemātiku; tāpat bijis pazīstams ar pītagoriešiem; kādu laiku sabijis Sicīlijā, Sirakūzās – kā tirāna Dionīsa Vecā ciemiņš. Legendas vēsta, ka Dionīss Vecais pārdevis Platonu kā vergu uz Eģīnu, taču Platona draugi viņu izpirkuši un tādējādi atbrīvojuši no verdzības. Pēc demokrātiskās iekārtas nodibināšanās Atēnās Platons norobežojies no politikas un izveidojis Atēnās filosofisko skolu netālu no Heros Akademos veltītās ģimnāzijas, tāpēc šī skola ieguvisi Akadēmijas vārdu.

Platona literārie un filosofiskie pētījumi „Marsels Kapadokijā”(kur viņš bija izsūtīts pēc viņa ģimenes iznīcināšanas) un vēlāk Efesa un Atēnas, ļāva viņam iedziļināties daudzās un dažādās tēmās. Ar laiku Platons, tāpat kā Orfejs, Sokrats u.c., kļuva par saveida simbolu un metaforu, pie kuras vēl aizvien vēršas cilvēki visā pasaulē, mēģinot to atšifrēt.

*Platons ir Briežu literārā triumvirāts – Leona, Marijas un Adriana – kopdarbs. Visi trīs pazīstami kā sirdsdedzīgi Zeva un Mnēmosines deviņu meitu (Kalliopes, Klīo, Melpomenes, Eitarpes, Erato, Terpsihoras, Talijas, Polihimnijas, Urbānijas) pielūdzēji un kalpotāji. Ja neticiet, pāršķirstiet vēl vienu viņu kopdarbu – kultūroloģisko žurnālu *Kentaurs XXI*. Tā galvenais redaktors – Leons, vietniece – Marija, datorsalicējs un arī atsevišķu materiālu tulkotājs – Adrians, bet maketētājs Leona un Marijas otrs dēls Kornelijs. Kopš 1992. gada 47 *Kentaura* laidieni, caurmērā 200 lappušu biezi, un katrs veltīts savam tematam – no valodas, teksta, laika, telpas, sapņa, ironijas, ķermeņa, dzīvnieka, melu, smieklu, sporta, atmiņas un skatiena atspoguļojuma kultūrā līdz cilvēka esībai, dzīves mākslai, mākslas filozofijai, intelektuālismam, brīvībai, postmodernismam, tulkošanai, tantogrāfijai un zinātnei, kas nebūt nav visi. Dzejnieka, esejista, dramaturga, literatūrkriķa, kino scenārista, dziesmu tekstu autora, atdze-*

PERSONĀŽI

PLATONS (Seno Atēnu politiķis, *Valsts* idejas autors)

SIRAKŪZU VALDNIKES (Dionīss Pirmais)

PRINCIS (Sirakūzu valdnieka dēls – Dionīss Otrais)

DIONS (Kāds Valdnieka attāls radnieks)

SOLLIS un POLLIS (Valdnieka slepenie aģenti un miesassargi)

PREMJERS (Mūsu laikā valsts PĀRVALDNIKES)

PIRMAIS FUNKCIONĀRS (Premjera sekretārs un padomnieks)

OTRAIS FUNKCIONĀRS (slepenpolicijas priekšnieks)

SIRMGALVIS (Universitātes profesors, katedras vadītājs, Premjera sievastēvs)

STUDENTS (studentu apvienības līderis, kas ir ņēmis kredītu un strādā vairākās vietās, lai varētu izdzīvot)

DZEJNIKES

MARIJA (Bērnu nama audzinātāja, organizācijas *Glābiet bērņus* dibinātāja)

JAUNIETE (studente, kas piepelnās organizējot dažādus pasākumus)

KLOSTERA MŪKS

GARĀMGĀJĒJS

BEZPAJUMTNIKES

PREMJERA MIESASSARGI

notāja un tulkotāja (T.S. Eliot, Samuel Beckett, Paul Valery, Henri Bergson, Fernando Pessoa, Roberto G. de Almeida, Federico Garcia Lorca, Jorge Luis Borges, Julio Cortazar, Octavio Paz, Umberto Eco, Federico Fellini, Filippo Tommaso Marinetti, Grigore Vieru, Ana Blandiana, Spiridon Vangelī, Nichita Stănescu – un vēl daudzu, daudzu citu) Leona Brieža darbu un citu veikumu visaptveroša uzskaitē pavisam viegli piepildītu šī *JG* numura 72 lappuses – ap 30 oriģinālgrāmatu un vairāk neka 50 atdzejas un tulkojumu grāmatu! Marija Briede-Makaveja ir rumāņu dzejniece, kuras pirmajai grāmatai latviski – eseju krājumam *Vārda kārdinājums* (1997) seko dzejkrājums *Augšupkritiens* (1999). Arī Adriana radošajā kontā, bez tulkojumiem un atdzejas periodikā, ir paša krājums ar nosaukumu *Dzejoļi* (2006). *Platona* beigu daļu lasīsim nākošajā *JG* numurā. Ritas Laimas Bērziņas ilustrācijās grieķu lugu maskas sapludinātas ar latviskiem tipiem. (R.E.)

PIRMAIS CĒLIENS

"LAIMĪGS IR TAS, KURŠ TO VISU VAR PACIEST"

I AINA

Platons un Sirakūzu Valdnieks

Atēnas pārdzīvo dziļu politisko krīzi. Visas valsts pārvaldes formas brūk kopā. Cienījami cilvēki iesaistīti korupcijā. Perikls, kurš izslavējis Atēnu vārdu tāltālu, tiek sodīts par zādzību. Vecais Timons ir izraidīts no valsts, drosmīgais Temistokls ir apcietināts. Platons jūtas apjucis. Viņš dodas uz Sicīliju.

Pirmā aina notiek Dionīsa pilī, kurā Sirakūzu VALDNIEKŠ – Dionīss un viņa svainis Dionss sarunājas ar Platonu par valsts pārvaldes metodēm un valsts vadīšanu.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. (*Platonam*) Kas tevi tieši neapmierina? Vai pašreizējais manas valsts iekārtojums? Vai tās pārvaldes metodes?

PLATONS. Es uzskatu, ka daudz kas būtu jāmaina...

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Nav labi mainīt lietu kārtību...

PLATONS. Bet pats no sevis nekas nemainīsies.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Tas gan...

PLATONS. Tas ir jāmaina cilvēkiem pašiem.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Protams.

PLATONS. Vienīgais, kam? Tiem, kuri valda, vai tiem, kuri tiek pārvaldīti?

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Protams, ka tiem, kuri valda un kuriem ir vara.

PLATONS. Tad neapmierinātie ir tie, kuri tiek pārvaldīti, bet apmierinātie ir tie, kuri valda.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Tā ir...

PLATONS. Tad saki, kā tiks mainīta lietu kārtība, ja to mainīs nevis tie, kas ir neapmierināti, bet gan tie, kas ir apmierināti?

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Tāda ir šai pasaulē pastāvošā lietu kārtība.

PLATONS. Tātad tie, kas grib mainīt šo lietu kārtību, ir neapmierināti, bet tie, kas grib to saglabāt, ir apmierināti?

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Tieši tā...

PLATONS. Tātad, lai cik vienota būtu sabiedrība, vairākumam nav varas to mainīt?

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Nē... nav.

PLATONS. Un sabiedrība paliek tāda pati, kāda tā ir, jo tie, kas ir pie varas, nevēlas neko mainīt, bet pārējiem, savukārt, nav pietiekošas varas to izmainīt.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Tāda ir dzīve! Ko tu īsti vēlies? Lai visi varas priekšā būtu vienlīdzīgi? Lai visiem būtu vienas un tās pašas tiesības? Vai tad daba ir laidusi pasaulē visus vienlīdz gudrus, vienlīdz centīgus un strādīgus? Vai nejēgām vajadzētu būt tikpat varas, cik tās ir man? Vai ierēdņiem vajadzētu piederēt tikpat daudz mantas, cik man? Kāpēc mainīt lietu kārtību? Vienīgi daba ir noteikusi cilvēka tiesības, lai varošajiem piederētu

Adriāns, Marija un Leons Briedis

vairāk nekā nejēgām, stiprajiem vairāk nekā vājajiem, talantīgajiem, vairāk nekā neapdāvinātajiem un gudrajiem vairāk nekā muļķiem... Tā tas ir pie cilvēkiem un visām tautām. Tā tas ir arī pie citām dzīvajām būtnēm. Augstākajam ir jāpārvalda zemākais, viņam pienākas saņemt vairāk. Kserkss, kad devās ar karaspēku uz Helladu, izdarīja to ar stiprākā tiesībām, Hērakls atņēma Serionam govīs bez maksas, saņemot tās kā dāvinājumu vienīgi ar tām tiesībām, kādas viņam bija devusi daba. Vai teiksi, ka tā tas nav?

PLATONS. Tu, Dionīs, uzskati, ka vara var paņemt labumus sev. Bet, ja tā tos sev piesavinās, par tiem neko nemaksājot vai saņem tos kā dāvinājumu, vai tad tā neizdara netaisnību un nepārkāpj likumus?

SIRAKŪZU VALDNIKES. Cilvēku likumi nesašķir ar dabas likumiem, Platon!

PLATONS. Tātad, vadoties pēc dabas likumiem, vara ar spēku var aplaupīt tos, kas ir vājāki par viņiem, krietnais var valdīt pār to, kas nav tik krietns, bet cienījamākais var piesavināties vairāk nekā negodājamākais?

SIRAKŪZU VALDNIKES. Tieši tā.

PLATONS. Tad tie pārākie ir nevis stipri, bet plēsoņas un mežoņi...

SIRAKŪZU VALDNIKES. Tik un tā stiprie ir pārāki...

PLATONS. Bet krietnie un gudrie?

SIRAKŪZU VALDNIKES. Tas ir tas pats. Būt augstākam nozīmē būt stiprākam, krietnākam un gudrākam...

PLATONS. Bet vai likumus, kas stāv pāri visam, nav radījuši cilvēki?

SIRAKŪZU VALDNIKES. Tā tas ir.

PLATONS. Tātad šo likumu ir daudz vairāk nekā viens, kuru tu tā slavē.

SIRAKŪZU VALDNIKES. (*Nedaudz neapmierināts*) Nezinu, kurp tu mani tiecies aizvest, bet es jūtu, ka šo diskusiju ir jāizbeidz ... un jo ātrāk, jo labāk!

PLATONS. Kāpēc?.. Tu taču esi Sirakūzu valdnieks un kā valdnieks tu gribi zināt, kas tev jādara!

SIRAKŪZU VALDNIKES. Tieši tā, tāpēc es tevi uzaicināju šurp.

PLATONS. Tāpēc es tev uzdevu jautājumus, tāpat kā savam skolotājam Sokratam, un gaidu uz tiem atbildi.

SIRAKŪZU VALDNIKES. (*Tuvodamies Platonam, nedaudz ironisks*) Platon, vai tik tu nesi tas, kurš radīja Sokratu?

PLATONS. (*Cieši skatīdamies Dionīsam acīs*) Tev tas tik svarīgi?

SIRAKŪZU VALDNIKES. (*Iztur Platona skatienu*) Jā. Šis tavs skolotājs neko nav uzrakstījis, bet tu ik reizes viņu citē, it kā tu runātu ar Sokrata muti. Visas savas domas tu piedēvē Sokratam, bet īstenībā Sokrats esi tu pats, Platon.

PLATONS. Ko tu īsti gribi teikt?

SIRAKŪZU VALDNIKES. To, ka Sokrats ir metafora. Visi ir dzirdējuši, ka tāds pastāv, taču neviens viņu īsti nekad tā arī nav redzējis. Un ar viņa muti runā tu... (*To pateicis, viņš strauji pieceļas kājās, it kā nupat būtu atklājis patiesību*) Tu taču esi Sokrats, vai ne?!..

PLATONS. (*Nenovērsdams skatienu*) Tu domā, ka es slēpju patiesību?

SIRAKŪZU VALDNIKES. Nē, es uzskatu, ka tu visu nepasaki līdz galam...

PLATONS. Pēc taviem ieskatiem iznāk, ka es piedēvēju Sokratam savas domas?

SIRAKŪZU VALDNIKES. Tieši tā... Jo par Sokratu tiek sauktas gudrības un zināšanas, kuras katrs izmanto, lai izceltos citu priekšā. (*Pieceļas un iziet no istabas*)

PLATONS. (*Dionam*) Vai arī tu tā domā? Tu arī šaubies par Sokrata pastāvēšanu?

DIONS. Es vienīgi šaubos par to, ka viņš izskatās tieši tā, kā tu to saki.

PLATONS. (*Bezkaulīgi.*) Bet tas ir absurds... (*Ienāk Sirakūzu Valdnieka dēls princis Dionīss Otrais.*)

PRINCIS. Uzzināju par Platona ierašanos mūsu pilī un steidzos sasveicināties.

PLATONS. Tu esi ieradies mazliet par vēlu, jo es kādam jau paguvu apņemt.

PRINCIS. (*Uzjautrinādamies*) Vai tik nav runa par manu tēvu? (*Dions apstiprinoši pamāj ar galvu*) Es nebrīnos. Domātāji viņam vienmēr ātri apņemt.. .

PLATONS. Cik noprotu, jūs esat Sirakūzu valdnieka dēls?.

PRINCIS. Un Sirakūzu troņmantnieks. Mani sauc Dionīss Otrais.

PLATONS. (*Viegli palocīdamis galvu*) Šķiet, ka tev patīk prāta spēles...

PRINCIS. Kam tad tās nepatīk... Steidzu ieņemt tēva vietu tronī. (*Dions uzmet viņam sapīkušu skatienu*) Tu baidies, Dion? Es to neizdarišu ar varu, bet gan ar... kā to sauc? Balstoties uz daudz izkoptākām prāta spējām, kas man noteikti piemīt.

DIONS. (*Pieejas*) Man nepatīk, ka tu runā par tēvu un varu svešinieka klātbūtnē.

PRINCIS. Filosofi mīl patiesību. Kāpēc man atstāt Platonam par sevi sliktu iespaidu, ja es melošu jau no paša sākuma?

PLATONS. (*Neizpratnē*) Par kādu patiesību ir runa? Netika taču pateikts nekas tāds, ko varētu uzskatīt par patiesību vai arī par meliem.

PRINCIS. (*Nepacietīgi*) Jo ātrāk noskaidrosim, kas ir patiesība, jo labāk būs visiem.

PLATONS. Lai runātu par patiesību, ir vajadzīgs īpašs dvēseles stāvoklis un trešais prāts, tāpēc atstāsim šo sarunu uz vēlāku laiku, kad es atgriezīšos no tāla ceļojuma.

PRINCIS. Kur dosities šoreiz?

PLATONS. Pa ūdeni uz citu pasaules malu līdz pat ziemeļiem, paciemoties pie kāda Rīgas valdnieka, kas dzīvo Baltijas jūras krastā.

DIONS. Lieliski! Bet tas būs rīt. Tagad es gribu tev parādīt mūsu pilsētu. (*Vēršoties pie prinčiem, apjautājas*) Dionīs Otrais, tu arī iesi mums līdzī?

PRINCIS. Protams. Esmu pārliecināts, ka, redzot jaunas vietas un cilvēkus, Platonam būs, ko teikt, un es nevēlos palaist garām viņa vārdus. (*Pieejas un visi trīs dodas uz izeju. Iznāk Dionīs Otrais*)

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. O, jūs bez manis nemaz negarlaikojāties?

PRINCIS. Mēs ejam parādīt Platonam pilsētu.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Nedomāju, ka viņu tā varētu interesēt. Neaizmirsti, ka viņš ir ieradies no Atēnām.

PLATONS. Tā bija arī mana vēlēšanās.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. (*Ne pārāk sajūsmnāts*) Labi, lai notiek. Tevi pavadīs mans dēls. Dion, tu paliec. Man tev kaut kas sakāms.

DIONS. (*Bez prieka*) Labi, Dionīs, es palieku. Ejiet. Varbūt es jūs panākšu. (*Platons un Dionīs Otrais aiziet*)

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Man šermuļi skrien pāri kauliem...

DIONS. No kā? Nevieni no mums taču nav izdarījis nekā ļauna.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Ja ļaunums nozīmē iedurt nazi mugurā, tad tā ir tiesa. Bet ir cita veida ļaunums, kurš iepilda šaubas tavā dvēselē un nogalina gribu, spēku, domas un ticību...

DIONS. Ceru, ka runa nav par Platonu.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Tieši par viņu. Es uzaicināju viņu pie sevis, lai palūgtu padomu par valsts pārvaldīšanu, bet viņš cenšas mani pārliecināt, ka mūsu iekārta ir sliktā un ka tā ir jāizmaina.

DIONS. Nezinu, par ko tu domā. Bet tieši Platona izraudzītais ceļš ir visauglīgākais, lai tu spētu apbruņoties ar krietna valdnieka gudrību.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. (*Pielec kājās*) Bet pēc Platona domām ļauns teju ir viss!

DIONS. Tu esi netaisns. Viņš vienīgi lika tev šaubīties, ka viss ir labi un pilnīgā kārtībā.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Kas tas ir par valdnieku, kas par visu šaubās! Vai tad es alkstu pēc šaubām, Dion? Visi valdnieki un, tajā skaitā arī es, alkstam pēc drosmes, spēka, gribas!

DIONS. Tas, kas atšķir Platonu no valdnieka, ir tas, ka, izņemot drosmi, spēku un gribu, viņam piemīt arī šaubas.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. (*Draudīgi*) Bet es negribu kļūt par filosofu. (*Apsēžas*) Es gribu kļūt par labu valdnieku.

DIONS. Bet kā gan tu zināsi, ka tava drosmie, spēks un griba netiks novirzīta pa maldīgiem ceļiem, kas var atnest visiem tikai postu? Arī tev pašam.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. (*Saniknots*) Kas gan tas ir par valdnieku, kurš par visu šaubīsies un šūposies kā niedre vējā?

DIONS. Ja niedre neliektos vēja brāzmās, tā salūztu.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Blēņas! Iesaku patūrēt šīs Platona domas saviem atēniešiem.

DIONS. Cik es atceros, mēs uzaicinājām viņu uz pili, lai palūgtu padomu, nevis dotu padomu viņam.

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Nevar visu laiku klausīties, nedodot padomus.

DIONS. Tavus padomus...

SIRAKŪZU VALDNIEKŠ. Iznāk, ka tu esi

Platona pusē!?

DIONS. (*Lišķīgi*) Būt Platona pusē vēl nenozīmē būt pret Sirakūzu valdnieku.

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. (*Mazliet saguris*) Dion, vai tev nešķiet, ka tu esi pārāk jauns, lai mani mācītu, kā dzīvot? Spriežot pēc taviem gadiem, tu varētu būt mans dēls. (*Attālinās*)

DIONS. Es ar tevi būtu runājis tāpat.

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. (*Dod zīmi, lai Dions tam tuvotos, pēc tam pamāj Dionam un čukst, it kā izdarīdams atzīšanos*) Vai tik tu nealksti pēc Sirakūzu troņa?

DIONS. (*Skatās uz Dionisu nedaudz apjucis, kas pastiprina situācijas divdomīgumu*) Kādas nelāgas domas tev ir ienākušas prātā?! Kā tu vari ticēt, ka es... es...

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. (*Ironiski smaidīdams*) Tas nav nekāds noziegums, mans mīlais, alkt pēc varas... Jo tu uzskati, ka esi to nopelnījis daudz vairāk nekā es vai mans dēls. Tu esi daudz gudrāks, daudz labāks politiķis un stratēģis, daudz taisnīgāks nekā abi Dionisi kopā...Vai nē?!...

DIONS. (*Satraukts par šo Dionīsa mājienu*) Es nevēlos neko citu, kā to, lai Sicīlijā valdītu miers un kārtība. Vēlos, lai tauta būtu apmierināta, bet tu, Dionīss, dzīvotai ilgi un pārvaldītu šo valsti pēc iespējas taisnīgāk un prātīgāk.

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. Bet, ja es nespēju būt nedz taisnīgāks, nedz arī gudrāks, cik laimīga gan būtu Sicīlijas tauta, ja tai būtu tik lielisks valdnieks kā tu!

DIONS. (*Izvairoši*) Nekad neesmu par to domājis...

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. (*Ar smaidu uz lūpām*) Vai patiešām neesi par to domājis? (*Sasit plaukstas; ienāk vergs*) Liec, lai atnāk Sollis un Pollis! (*Vergs iziet*)

DIONS. (*Aizdomīgi viņu uzlūko*) Ko tu gribi iesākt?

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. Neko citu, kā pierādīt tev patiesību.

DIONS. (*Satraukts*) Par kādu patiesību ir runa?..

SIRAKŪZU VALDНИЕKS Vai tad tu neesi lielā Platona uzticams audzēknis? Tā cilvēka audzēknis, kurš ienīst melus un mīl vienīgi un tikai patiesību? (*Ienāk Sollis un Pollis*) Sakiet, kurš ir tas, kas ir neapmierināts ar to, kādā veidā es pārvaldu šo valsti?

SOLLIS UN POLLIS. (*Uzmezdami tikko manāmu skatienu Dionam, pēc tam uz viņu nemaz neskatīdamies*) O, krietno Dionīss, mēs to varam pateikt tikai tev vienam.

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. Runājiet vien tepat, jo mans radnieks ir arī mans vislabākais draugs. Viņa klātbūtnē jūs varat runāt brīvi un netraucēti.

SOLLIS UN POLLIS. (*Cieši uzlūkodami Dionisu*) Dion, kurš atrodas mūsu priekšā, kādā jaunekļu grupā izteicās, ka... (*brīdi vilcinās*) ka Sicīlijā valda nekārtība un netaisnība, un vajadzētu kaut ko darīt, lai lietas sakārtotu.

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. (*Izlikdamies pārsteigts*) Dion? Vai tiešām? Vai tas maz ir iespējams?

SOLLIS UN POLLIS. Divi mūsu vīri atradās tai vietā, kur notika saruna... Mēs varam viņus atvest, lai viņi sniegtu liecības, ja vēlies.

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. Šiem diviem cilvēkiem tiks nocirsta galva, ja viņi būs samelojušies. (*Pievērsis skatienu Dionam*) Es gaidu no tevis kādu vārdu, lai izklieģētu šo apmelojumu.

DIONS. Ne visas slepenās apsūdzības ir apmelojumi, Dionīss. (*Rāmi*) Kaut gan es esmu sarūgtināts tādā pašā mērā. Tiesa, daudz nekārtības un daudz netaisnības valda mūsu valstī, jo ne visi cilvēki, kuriem uzticēts pārvaldīt provinces, tiecas pēc kaut kā cita, kā tikai iedzīvoties uz pilsoņu rēķina. Es teicu vienīgi to, ka kaut kas ir jādara, lai šo lietu stāvokli izlabotu.

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. Labi, Sollis un Pollis, bet kā tas ir iespējams, ka šie divi jūsu cilvēki apsūdz Dionu par to, ka viņš pret mani vērpj savvērestību, kad, lūk, arī jūs paši dzirdējāt, ka mans rads un draugs vēl mūsu pilsētai tikai labu?

DIONS. Lietu sakārtošana ir tavos spēkos un es nesaskatu neko sliktu, ja varu tev sniegt noderīgu padomu. Starp citu, visu to, ko es pateicu to jaunekļu priekšā, es, neko no tevis neslēpdams, tiku pateicis arī tev.

SIRAKŪZU VALDНИЕKS (*Vērsdamies pie Sollja un Polja*) Vai sapratāt? Lai tiem diviem tūda! pat tiktu nocirstas galvas!

SOLLIS UN POLLIS. Bet viņi nemeloja, jūsu cienība!

SIRAKŪZU VALDНИЕKS. Ne jau tāpēc, ka viņi man meloja, es gribu viņus sodīt... Bet tāpēc, ka viņi man darījuši zināmas nevērtīgas lietas, jo, kā tu pats labi dzirdēji, es to visu jau

zināju no mana drauga Diona.

SOLLIS UN POLLIS. (*Paklanās*) Mēs sapratām. Pavēle tiks izpildīta.

SIRAKŪZU VALDNIKES. (*Dionam*) Piedod man, ka tev vajadzēja piedalīties tik nepatīkamā sarunā. Steidzies drīzāk un panāc manu dēlu un mūsu izcilo ciemiņu. (*Dions viņu neizteiksmīgi uzlūko un iziet*) Sollis un Pollis, pavēlu uzmanīt ik Platona soli!

SOLLIS UN POLLIS. Visviens, kaut vai viņš dotos uz otru pasaules malu!

SIRAKŪZU VALDNIKES. Vienalga... kurp viņš ietu...Kaut vai līdz pat otrai pasaules malai!

Priekšskats

II AINA

Platona sagaidīšana Rīgā

Turpmākie notikumi norisinās Latvijā, mūsu laikā. Premjera rezidence. Priekštelpa. Aiz rakstāmgalda sēž Pirmais funkcionārs.

PIRMAIS FUNKCIONĀRS (*ar dokumentu kaudzi rokās, kurus viņš jauc kā kāršu komplektu, murminot savu skaitāmpantiņu*).

„Blēdīties vai neblēdīties,
Piekrāpt vai nepiekrāpt,

Pievilt vai nepievilt
Vai kļūt neuzticīgam...”

Kabinetā ienāk Otrais funkcionārs.

OTRAIS FUNKCIONĀRS. Sveiks. Saule gandrīz dienuvidū, tikai mūsu šefu nekur nemana.

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Šefs vēl nav atnācis.

OTRAIS FUNKCIONĀRS (*Neapmierināts*). Ak, tad šis vēl guļ?

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Šefs neguļ. Viņš noteikti ir aizņemts ar saviem darbiem.

OTRAIS FUNKCIONĀRS. Kādiem?

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Nu, piemēram, mazgājas...

OTRAIS FUNKCIONĀRS. Pats?

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Kā sanāk...

OTRAIS FUNKCIONĀRS. Mūsu galvas gan viņš mums mazgā pats...

PIRMAIS FUNKCIONĀRS (*Mainot tēmu*). Kā tu mosties no rītiem?

OTRAIS FUNKCIONĀRS. Es sev saku, slienies augšā, draņķi, visi citi nelieši jau sen darbā. Vai viņš mazgāsies visu dienu?..

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Hā! Protams, ka nē! Viņš vēl ēdīs, dzers un izvingrinās savu apaļo vēderiņu.

OTRAIS FUNKCIONĀRS. Varbūt tu zini arī kādu vingrinājumu smadzenēm?

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Skaiti tūkstošlatniekus – banknoti pēc banknotes...Tas ir vislabākais prāta vingrinājums.

OTRAIS FUNKCIONĀRS. Hm... (*Pēc brīža*) Un kas šodien paredzēts?

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. It kā jāsagaida kāds partijas boss no Atēnām, istajā vārdā Platons... Plato... (*skatās papiros*) Jā! Platons.

OTRAIS FUNKCIONĀRS. (*Izbrīnīts*) Tā sauc arī seno grieķu domātāju, filosofu un politiķi.

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Viņu ir tik daudz, ka visus nevaru atcerēties... (*Skatās pulkstenī*) Jābrauc uz ostu.

OTRAIS FUNKCIONĀRS. Cikos notiks tikšanās?

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Sešpadsmitos premjers tiksies ar Platonu (*skatās dokumentos*)... saunā...

OTRAIS FUNKCIONĀRS. (*Izbrīnīts*) Kāpēc tieši

saunā?

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Kāds ieteica mūsu premjeram tikties ar Platonu saunā. It kā pēc senās Romas parauga - prāts strādā labāk, kad ķermenis tīrs.

OTRAIS FUNKCIONĀRS. Bet Platons taču ir no Atēnām!

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Vai nav vienalga, no kurienes viņš ir?!...

OTRAIS FUNKCIONĀRS (*Pārsteigts*) Ā-ā-ā... jā!

Priekšgars

III AINA

Par šo un to

Mazs krodziņš, kura interjers atgādina senas romiešu kafejnīcas stilizāciju, kur parasti tiekas politiķi un Romas elīta, notiek debates, runas un tiek slēgti visdažādākie darījumi. Telpa ar baseinu vidū, virs kura peld aromātiski tvaika mākoņi. Premjers un Sirmgalvis, ietinušies togās, sēž pie galda baseina tuvumā, viņu priekšā pilni alus kausi, un gaida ierodamies Platonu. Blakus viņiem svīst divi miesassargi. Turpat atrodas Pirmais funkcionārs, kas rūpīgi seko, kā viesmīlis apkalpo Premjeru un viņa sievastēvu...

PREMJERS. (*Pirmajam Funkcionāram*) Kad uzaicini kādu uz savu māju, uzskati viņu par sev līdzīgo.

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. (*Smaidot*) Vai tāda ir atēniešu paraža?

PREMJERS. Tāds ieradums pastāv ne tikai Atēnās. Tā notiek arī pie mums.

Ienāk otrais funkcionārs, kuram bija jāsaģaidā Platons krodziņā, skatās uz Premjeru un klusē.

PREMJERS. (*Nedaudz izbrīnīts*) Kur ir Platons? (*Funkcionārs klusē*) Runā taču!

OTRAIS FUNKCIONĀRS. Viņš man lika pateikt, ka atnāks tad, kad ieradīsies.

PREMJERS. (*Iesmejas*) Viņš tev lika man pateikt... Labi... Ej! (*Otrais funkcionārs, pamājis ar galvu, aiziet. Pievērsās Pirmajam funkcionāram*) Ko tu par to domā?

PIRMAIS FUNKCIONĀRS. Ka spēlītes ir sākušās...

PREMJERS. Ka ciemiņš izrāda nekaunību par saimnieka viesmīlību...

SIRMGALVIS. Par to, ka viņš mazliet kavējas... Un ka viņš neņķojas kā tavš kalps, tu viņu uzskati par nekaunīgu?

PREMJERS. Platons nav pirmais, kam es dodu patvērumu.

SIRMGALVIS. Platonam ir cita daba.

PREMJERS. (*Pieceļas*) Man arī! (*Pēc brīža*). Diez vai šāda rakstura dēļ kāds viņu spēs paciest. Sāku nožēlot, ka uzaicināju viņu uz Rīgu. (*Murmina*) lešu. Man ir daudz citu svarīgāku darbu, nekā noņemties ar kaut kādu jēfiņu no Atēnām! (*Grib aiziet. Ienāk Platons*)

PLATONS. Lūdzu piedošanu. Baidos, ka mazliet nokavēju! (*Premjers un Sirmgalvis sasveicinās ar Platonu*)

PREMJERS. (*Apsēžas blakus sirmgalvim, un, norādījis ar roku uz pretējo krēslu, turpina*) Lūdzu, sēdieties. (*Mēģina iesākt sarunu*) Kāda jums šķiet mūsu pilsēta un tās pilsoņi?

PLATONS. (*Nedaudz saguris*) Nule kā esmu ieradies un neko vēl neesmu paspējis ieraudzīt - ne jūsu pilsētu, ne tās vadoņus un pilsoņus. Kad es tos iepazīšu, visu jums izstāstīšu.

PREMJERS. (*Pārsteigts*) Jūs ieradāties Rīgā pirms vairākām stundām, bet nokavējāt tikšanos.

PLATONS. Pēc tik gara jūras brauciena vajadzēja atpūsties, nomazgāties, savest kārtībā domas...

PREMJERS. Mans sievastēvs mani pierunāja uzaicināt tevi uz Rīgu, uzskatīdams tevi par labu politiķi.

PLATONS. Nezinu, vai es esmu politiķis, vai nē.

PREMJERS. Sievastēvs saklausījis runas, ka esi domājis par valsts lietu daudz labāku pārvaldīšanu...

SIRMGALVIS. Esmu dzirdējis, ka esi daudz domājis par valsts pārvaldīšanu... Tavas domas arī mums varētu lieti noderēt...

PLATONS. Tiesa, šādas tādas domas man ir ienākušas prātā. Tikai nezinu, vai tās jums var izrādīties noderīgas.

PREMJERS. Mani pašreizējais mūsu valsts iekārtojums pilnīgi apmierina.

PLATONS. Un jūsu padotos?

PREMJERS. Un manus padotos arī.

PLATONS (*Pārsteigts*). Visus...visus? Ko jūs domājat ar šo vārdu „padotais”?

PREMJERS. Sava kabineta darbiniekus.

PLATONS. Es gan to attiecinātu uz pilsoņiem.

PREMJERS. Visiem?

PLATONS. Visiem.

PREMJERS. (*Sasit plaukostas*) To ir pārāk daudz! Tik daudz, ka neviens nevar visus aptvert.

PLATONS. Tam ir domātas valsts struktūras.

PREMJERS. Viena daļa no mūsu valsts pilsoņiem nemaz negrib strādāt, apgalvo, ka esot opozīcijā.

PLATONS. Vai cilvēks ir labs vai nē, tas ir atkarīgs no pašas valsts, kurā viņš dzīvo.

PREMJERS. Tu gribi teikt, ka labas valsts struktūras spēj mainīt cilvēku uz labo pusi?

PLATONS. Un jūs tam nepiekrītat?

PREMJERS. Nekad neesmu par to domājis. Valstī notiek vēlēšanas, un mēs nākam pie varas, bet vai valsts struktūras ir labas vai sliktas – par to mēs nekad neesam domājuši.

PLATONS. Žēl, ka par valsti neviens nedomā. Mūsu laikā ir kritušas daudz galvas, domājot par valsti, piemēram, Sokrata.

PREMJERS. Neesmu par tādu neko dzirdējis. Mūsu partijas programmā viņš nebija iekļauts.

PLATONS. Tie, kas domā par valsti, manā zemē tika iekļauti Akadēmijas programmās.

PREMJERS. Akadēmiju sen jau pabeidzu un arī enciklopēdijas tikpat kā vairs nelasu. Pirmo un pēdējo reizi pašķirstīju enciklopēdiju vakar, lai savāktu par jums vairāk informācijas. Tajā teikts, ka jūs esat seno Atēnu filosofs, kurš dzīvojis vēl pirms mūsu ēras... Un kurš sarakstījis darbu „Valsts”.

PLATONS. Mācība par valsti vienmēr visiem sagādājusi lielas galvassāpes. Valsts ir kā mašīna, kuru būvē vieni, bet citi ar to brauc.

PREMJERS. (*Platonam, norādot uz Sirmgalvi*) Lūk, mans sievastēvs, kurš ieteica jūs uzaicināt uz Rīgu. Nav viegli dzīvot kopā ar Universitātes profesoru, kuram nekad nav miera.

SIRMGALVIS. Tāpēc, ka reti redzamies un vēl retāk sarunājamies.

PREMJERS. (*Atjokodams*) Šķiršos no jūsu meitas un tikšu pie jauna sievastēva.

SIRMGALVIS. Sievastēvu tu noteikti dabūsi, bet vectēvu saviem bērniem gan nē. (*Pievērsies Platonam*) Es jūs ataicināju uz šejieni, jo nezināju nevienu citu, kam prasīt padomu. Ja runa būtu tikai par valsts pārvaldi un tās struktūru vien! Taču man rūp jautājumi, kas saistīti ar sabiedrību, valsti un cilvēkiem, kuru prātos pašlaik valda haoss.

PLATONS. Tā patiešām ir problēma.

SIRMGALVIS. Sliktākais ir tas, ka mēs pat nezinām, no kura gala sākt, lai visu vērstu par labu.

PREMJERS. Es uzskatu, ka viss ir jāatstāj tā, kā tas ir. Ja mūsu valsts struktūra nebūtu laba, tā pati mainītos.

PLATONS. Pati no sevis tā nemainīsies. To pa spēkam mainīt vienīgi cilvēkiem, kam arī pašiem jāmainās. Jākļūst gudrākiem...

SIRMGALVIS. Bet gudri cilvēki savukārt vēlsies gudrākus politiķus.

PREMJERS. Tad taču būs grūti tikt pie varas un valdīt!

SIRMGALVIS. Nāks pie varas tie, kas patiešām prātis kaut ko izdarīt.

PLATONS. Tie, kas ir varas augšā, vienmēr ir apmierināti ar esošo un nekad neko negrib mainīt.

PREMJERS. Neapmierināti ir tikai tie, kas nav pie varas!

PLATONS. Bet pārējie, tie daudzie? Vai viņi ir apmierināti vai neapmierināti?

PREMJERS. Protams, ka neapmierināti, jo visi taču alkst pēc varas.

PLATONS. Tās ir iedomas, ka visi cilvēki tiecas pēc varas. Daudzi grib vienīgi pilnasinīgi piedalīties sabiedrības dzīvē.

SIRMGALVIS. (*Piebilstot*) Bet tieši tie, kas valstī jūtas neapmierināti, apgalvo, ka valsts nav vis privātā bodīte, bet gan sabiedrības stūrakmens.

PLATONS. Haoss cilvēku prātos parādās tikai tad, kad visiem tiek dotš pa druskai un nevienam tik, cik pienākas. Šāda situācija ir ļoti bīstama, jo beigu beigās neviens nav īsti apmierināts.

SIRMGALVIS. Protams, neapmierinātais gribētu valsts dzīvē kaut ko mainīt, bet apmierinātais visu saglabāt.

PREMJERS. Labāk neko nemainīt... Tāpat jau galvassāpju, cik uziet!

PLATONS. Tāpēc sabiedrībā nekas nemainās, jo tam mazumiņam, kas atrodas pie varas, par valsti ir zudusi jēlkāda interese, bet lielais vairākums pilsoņu savukārt neko nespēj mainīt.

PREMJERS. Ko tu īsti gribi no varas?

PLATONS. Lai visiem būtu vienādas tiesības un iespējas...

PREMJERS. Tā tas arī ir.

PLATONS. Tā ir tad, kad bagātie netraucēti ceļ savas pilis, bet nabagajiem, slimajiem un nevarīgajiem valsts nenodrošina pat kārtīgu jumtu virs galvas.

SIRMGALVIS. Pirmkārt jau tos, kas dzīvo sēr-kociņkārbīnās... blokumā, kas teju teju sabruks ...

PREMJERS. Tu runā par paneļmājām?

SIRMGALVIS. (*Platonam*) Mēs esam paraduši risināt problēmas tikai tad, kad notiek kāda nelaime vai katastrofa.

PREMJERS. Es par namiem neatbildu. Tas ir pašvaldības ziņā. Katrs atbild par savu teritoriju.

PLATONS. Vai tad pašvaldības neatrodas uz valsts teritorijas? Vai jūs vairs neesat viena valsts?

PREMJERS. Esam, bet katram ir savi likumi un pienākumi.

SIRMGALVIS. Likumus taču izstrādājuši cilvēki...

PLATONS. (*Iesprauslādamiem*) Un tos ir jāmaina atbilstoši dzīvei, kas pati nemitīgi mainās.

SIRMGALVIS. Es vēlos, lai starp bagātajiem un nabagajiem pastāvētu kaut vai elementāra proporcija. Ja bagātajam ir iespēja nopirkt šampanieša pudeli par miljonu latu, tad nabagam ir jābūt iespējai nopirkt šampanieša pudeli sev... kaut par vienu latu un piecdesmit santīmiem.

PREMJERS. (*Saviebjas*) Ne es lēmu, kam pirkt šampanieti par miljonu un kam par latu piecdesmit santīmiem.

PLATONS. Bet vai tu neesi valsts galva?

PREMJERS. Nu, esmu ...(*Vēl labi nesaprazdams, kādās amatās viņu grib ievilkst Platons*)

PLATONS. Un valstij ir tiesības mainīt liku-

mus?

PREMJERS. Ir.

PLATONS. (*Premjeram*) Un vai jūs kādreiz esat pajautājis sev, kāpēc sabiedrībā ir tik daudz neapmierināto?

PREMJERS. Man nav laika par to domāt. Man ir vesela armija funkcionāru, kas ar to nodarbojas.

SIRMGALVIS. Nevieni no padotajiem neteiks tev patiesību. Viņi baidās, ka tu tos atlaidīsi, un, zaudējot darbu, viņi pazaudēs arī visu pārējo: māju, mašīnu, ģimeni, mieru, satīcību un labklājību...

PLATONS. Jā, tā tas ir... Nevieni no padotajiem neteiks jums patiesību, savukārt arī jūs nekad negribēsiet atzīties, ka esat kļūdījies.

PREMJERS. Man nav laika domāt. Man ir jārisina tik daudz jautājumu. Vēl tas sasodītais budžets uz kakla!..

PLATONS. Tu runā tā, kā ir runājuši visi mūsu Atēnu tirāni. Vienīgi viņi baidījās no patiesības.

PREMJERS. Par kādu patiesību ir runa?

PLATONS. Par cilvēcisko patiesību, ko veido visi valstī dzīvojošie.

PREMJERS. Ā... tu runā par tiem muļķiem!..

SIRMGALVIS. Lai arī viņi ir muļķi, taču viņu toties ir daudz, un šie muļķi ir tavas valsts pilsoņi, kas tevi ir ievēlējuši...

PLATONS. Un tev kā valsts galvai ir vajadzīgs kāds, kas spēj pateikt patiesību.

PREMJERS. Kādēļ? Man jāpagūst izdarīt viss, ko esmu iecerējis, jo rit vai parīt es varu arī vairs nebūt premjers...

PLATONS. Tur tas suns aprakts. Tavi vārdi man atgādina līdzību par zagli un odiem.

PREMJERS. Par kādu vēl zagli tu runā?

PLATONS. Reiz kādā ciematā dzīvoja gans, kurš kalpoja pie ļoti skopa saimnieka, kas viņu baroja tikai ar solījumiem. Vienu dienu gans bija tik izsalcis, ka neizturēja, nokāva aitu, ēda gan pats, gan arī uzciņāja citus kalpus. Redzot tādu bezkaunību, saimnieks nolēma ganu bargi sodīt un novēla uz viņu vainu arī par visām citām zādībām. Beigu beigās kalps tika sodīts, bet, lai notikušais kalpotu par piemēru citiem, saimnieks pavēlēja nabadziņu kailu piesiet pie koka. Cieņa ļaudis juta nabadziņam līdzīgu un gribēja viņam palīdzēt. Vieni nesa viņam dzeramo

un ēdamo, citi juta līdz ar labu vārdu. Tā pagāja trīs dienas, līdz pie cietušā pienāca kāds sirmgalvis un, gribēdams viņam palīdzēt, sacīja. "Lai kā arī es gribētu tevi atbrīvot, es to nevaru, jo tu tomēr esi zadzis. Toties es varu atvieglot tavas ciešanas un padzīt odus, kas tevi dzīvu apēdīs". To dzirdot, notiesātais vai lūgšus lūdzās: „Dieva dēļ, nedzen odus prom... Tie vismaz ir pabaroti...Bet, ja tu tos aizdzīsi, tad tūdaļ pat atlidos citi, izsalkuši, un tie patiešām izsūks no manis pēdējās asinis...”.

PREMJERS. (*Pēc brīža, griezdamies pie Sievastēva ar jautājumu*) Ko Platons ar to gribēja pateikt?

SIRMGALVIS. Ka bieža varas maiņa sagādā prieku tikai trakajiem.

PLATONS Nevar būt labs valdnieks un slikta iekārta vai slikta iekārta un labs valdnieks. Tas ir pāris, kurš salaulājas un nosaka viens otra likteni. Bet jūsu struktūras ir tādas pašas, kādas tās bija Atēnu laikā, kad demokrātija cieta pilnīgu sakāvi. Vienīgā atšķirība, ka pašlaik viss ir kļuvis vēl vājprātīgāks.

PREMJERS. (*Pilnīgi sašutis*) Neticami ... Ko tu ar to gribi pateikt?...

PLATONS. Pagājuši vairāki tūkstoši gadu, taču nekas tā arī nav mainījies - tā pati korupcija, zagšana, haoss un neēdīgums, kas valdīja arī mūsu laikā. Vēl trakāk... Jūs esat pilnīgi zaudējuši sajēgu par vērtībām, un tādējādi esat pazaudējuši pamatu zem kājām...

SIRMGALVIS. Tu gribi pateikt, ka mēs visu laiku pieļaujam vienu un to pašu kļūdu?

PLATONS. Neticami...Jūs pārņēmat mūsu demokrātiju līdz ar visām mūsu kļūdām. Un papildināt to paši ar savām kļūdām. Tieši tas pašlaik arī izraisījis cilvēku prātos gan haosu, gan neziņu, gan bezspēcību. Tad notiek tas, kad visi redz, bet neviens nesaprot, kas notiek.... Visi runā, bet neviens nedzird...

SIRMGALVIS. Visi grib kaut ko, nezina ko...

PLATONS. Es agrāk nekā nespēju saprast, kāpēc cilvēki vairāk nekā divus tūkstošus gadu vērsas pie maniem darbiem un mēģina tajos rast atbildes uz visiem jautājumiem... Nu... sasodīts (*lamājas*) tagad es to zinu ...

PREMJERS. Zināt? Varbūt pateiksiet arī mums...

PLATONS. Piemēram, kāpēc divarpus tūkstošu gadu šajā pasaulē nekas nemainās. Kāpēc visu laiku valda viens un tas pats ārprāts: korupcija, neiecietība pret saviem pilsoņiem un

dzīves vērtībām, nemākulīga valsts pārvalde. Apbrīnojama uzticība sliktiem ieradumiem. Patiešām, cilvēka muļķībai nav robežu. ..

SIRMGALVIS. Kā cilvēks no malas, tu labāk redzi un nebaidies pateikt patiesību. Ar tavu muti, Platon, viss skan daudz pārliecinošāk. Tāpēc es pierunāju Premjeru tevi uzaicināt uz Rīgu. Ceru, ka mans znots spēs ieklausīties tevis teiktajā.

PREMJERS (*Pieejas kājās*) Ir jau vēls... Šodienai gudru runu pietiks, turpināsim mūsu sarunu rītā.

SIRMGALVIS. (*Premjeram*) Rīt es gribu uzaicināt Platonu uzstāties studentu priekšā, ko tu par to teiksi?

PREMJERS. Teikšu, ka nesanāks.

SIRMGALVIS. (*Izbrīnīts*) Nesanāks? Un kāpēc?...

PLATONS. (*Jokodams*) Tāpēc, ka līdz rītam mums vēl jānodzīvo...

SIRMGALVIS. (*Smaida*) Nu, Platon, šeit gan neviens tev galvu netaisās nocirst...

PLATONS. Kas zin...kas zin...Par to es neesmu tik pārliecināts...

PREMJERS. (*Sirmgalvim*) Nesanāks tāpēc, ka mēs braucam uz Latgali.

SIRMGALVIS. (*Pārsteigts*) Kāpēc tieši uz Latgali?

PREMJERS. Daugavpilī notiek starptautiska konference par varu un valsts pārvaldi... Platonam tur noteikti būs interesanti...

SIRMGALVIS. Labi... Tad pie studentiem iesim citreiz...

PREMJERS. Vari braukt līdz, Daugavpilī arī būs studenti.

Priekšskats

IV AINA

Laimīgs tas, kurš to visu var paciest

Pēc konferences beigām visi dalībnieki tiek uzaicināti uz pieņemšanu mazā lauku krodzīņā, kas atrodas Nacionālā parka teritorijā pašā ezera malā. Ezeru apspīd mēnesgaisma un otrā ezera pusē, kur atrodas koncertestrāde, skan mūzika. Dzirdama klusa un liriska flautu melodija. Uz viesnīcas nelielās terases iznāk Platons, Premjers, Sirmgalvis

un Pirmais Funkcionārs. Viņiem seko konferences dalībnieki - Dzejnieks, Mūks, Marija un Students. Gan sēžot krēslos, gan stāvēt kājās, kā nu kurš, pie tasītes kafijas vai sulas vai ar kāda cita stiprāka dzēriena glāzi rokās, viņi dedzīgi sarunājas. Premjera miesassargi, stāvēt kājās, cieši viņus novēro.

PREMJERS. (Mēģina izprovocēt Platonu uz sarunu) Klau, Platon, tu tā arī neatbildēji uz manu jautājumu. Nu, kāda tev šķita mana pilsēta?

PLATONS. (Pa pusei nopietni, pa pusei jokdamies) Ja jums patiešām interesē tas, ko domā senais Atēnu filozofs un politiķis... Tad es pateikšu, ka tā ir skaista, kaismīga un laiska.

SIRMGALVIS. (Smaidīdams) Tu runā par pilsētu kā par kādu kurtizāni.

PLATONS. Vai tad es maldos? Tā ir kā skaista miesa, kas radusi vien pēc baudām. Netiku redzējis daudz cilvēku strādājam, nodarbojami ar kādu amatu vai ar zinātņu un mākslu studēšanu. Toties es redzēju neskaitāmi daudz pilsoņu, kuri sacenšas ēšanā un dzeršanā, klaiņo šurpu turpu, šturmejot prieka un azartspēļu namus, kulsta mēles tirgus laukumos, snauz saulē vai klīst pa ielām kā izsalkuši suņi.

PREMJERS. Tik tiešām, pilsēta tā varētu izskatīties tikai virspusē, bet iekšpusē tā izskatās pavisam savādāk...

PLATONS. (Mainot toni) Es rakos vēl dziļāk... Un uzgāju tur vēl atbaidošāku ainu.

STUDENTS. (Aizrautīgi) Platonam taisnība. Tā ņudz un mudž no rūpuļiem, smok no meliem un izvirtības. Laupīšanu un netaisnību te vērtē augstu. Viss ir nopērkams par grašiem: likumi, gods, patiesība, tikums... Tie, kuri zog, dod kukuļus, tie, kuri nezog, ņem kukuļus, bet trešie uz to visu klusējot noskatās un jūk prātā...

PLATONS. Ceru, ka tava dedzīgā jaunība pārspilē īstenību, kā tas parasti notiek.

DZEJNIEKS. Viņš saka taisnību. (Tuvojas studentam un saskandinot glāzi ar viņu turpina) Jaunība dod vien drosmi to pateikt.

STUDENTS. Visus ir pārņēmusi korupcija... Es gribētu palīdzēt savai zemei no tās izklūt, taču nezinu, kā to izdarīt.

SIRMGALVIS. Valdīt – tā ir liela zinātne.

PLATONS. Valdīt – tas ir daudz vairāk nekā zinātne. (Pēc brīža.) Tā ir liela māka un gudrība.

PREMJERS. (Viņu uzlūkojot) Gandrīz vai katram liekas - ja viņš būtu pie varas, tad viņš visu izdarītu labāk nekā es...

PLATONS. Kamēr politiķi nekļūš par filozofiem un filozofi par politiķiem, tikmēr nekā nebūs.

PREMJERS. Ā–a! (Pēc brītiņa) Tu pārspilē, Platon, jo tas jau ir par daudz.

PLATONS. Varbūt... Bet kamēr talants, saprāta spēks un politiskā vara neapvienosies, ļaunums, kurš šobrīd posta jūsu pilsētu un jūsu pilsoņus, nerimsies.

DZEJNIEKS. (Starojošs) Kāda gan tev taisnība, Platon!

PREMJERS. (Ironiski) Tev, Platon, vajadzētu mani apgaismot, jo es jūtu, ka varu būt labs valdnieks savai tautai.

Sarunu pārtrauc nejauši apmaldījies Garāmgājējs, kas atrodas jautrā prātā un kurš, kā var noprast, senāk ir kalpojis par valsts drošības aģentu.

GARĀMGĀJĒJS. Lūk! Lūk, kur notiek sazvērestība... (Līgodamies) Tur, kur atrodas... viens cilvēks... tur ir kārtība... Kur atrodas divi, tur top... sazvērestība... Un kur atrodas tik daudz... (skaīta, rādot ar pirkstu uz cilvēkiem, kas atrodas uz terases) Viens... Divi... Trīs... Pieci... Astoņi... Tur notiek pavis...a...a...am liela sazvērestība... (Premjera miesassargi sagrābj piedzērušo vīrieti, un ved to projām. Garāmgājējs pēkšņi sāk skaļā balsī skandēt) Lai dzīvo Ļeņins, Staļins,

Putins, vecais un jaunais Bušs, Viķe-Freiberga!.. (*Miesassargi aizved viņu projām. Aiz skatuves vēl atskan piedzērušā garāmgājēja balss*) Un...Un... Za...a...a...tlers arī!..

STUDENTS. (*Runā ar Platonu, uzlūkodams premjeru*) Nu, ko teiksi, Platon? Ko man darīt?.. Teikt visu, ko es domāju, vai melot, izlikties, ka nekas nenotiek un ka viss ir pilnīgā kārtībā?...

PLATONS. Pastāv senzināma atziņa, ka pateikt patiesību ir daudz bīstamāk, nekā melot.

PREMJERS. Nesaprotu, uz ko jūs tēmējat...

PLATONS. Uz valsti un tās pārvaldi.

PREMJERS. Un kas tad jūsuprāt ir jādara?

PLATONS. Ir jāpiemēro viens likums visiem.

STUDENTS. Tas, kas valda, tas arī lemj... Bet tas nav pareizi.

PREMJERS. Un kurš tavuprāt nosaka, kas ir un kas nav pareizi?

DZEJNIEKS. Tie paši, kas valda, arī nosaka, kas ir un kas nav pareizi. Bet kur ir izeja – nezinu.

STUDENTS. Varbūt tu, Platon, to zini?

PLATONS. Tautas balsošanā lemj, kas ir un kas nav pareizi.

PREMJERS. (*Smiedamies*) Kā? Sapulcēsīm visus un liksim balsot ikreiz, kad mums būs jāpieņem kāds lēmums, gluži kā Šveicē?

PLATONS. Protams.

PREMJERS. Kas tad tā būs par valdīšanu, ja ikreiz būs jāsapulcina visi mūsu valsts pilsoņi?

DZEJNIEKS. Lēmumus pieņem dažī, bet tos ir jāpilda visiem.

PREMJERS. Par lēmumu izpildi atbild viņš... (*Premjers norāda uz Funkcionāru, kurš visu šo laiku klusējis*) Viņš ir izpildvara.

FUNKCIONĀRS. (*Satrūcies*) Protams!.. Lēmumus pieņem citi, bet par tiem atbildu tikai es...

DZEJNIEKS. Nebaidies, tie ir tikai vārdi. Īstenībā neviens nezina, kas ir atbildība, un tas arī izraisa vislielāko netaisnīgumu.

PLATONS. Kā tu domā, kurš no cilvēkiem jūtas daudz nelaimīgāks – tas, kurš izraisa netaisnīgumu, vai tas, kurš netaisnīgumu pacieš?

DZEJNIEKS. Nezinu, jo par taisnīgumu sen jau vairs neviens nerunā. Katrā ziņā tas, kurš pacieš netaisnīgumu, nekādā gadījumā nevar justies laimīgs.

STUDENTS. Bet vai tas, kurš izraisa netaisnīgumu, var justies laimīgs?

PLATONS. Protams, ka nē! Normālā situācijā abi jūtas nelaimīgi.

DZEJNIEKS. Kāpēc gan nē? Kā zināms, tas, kurš izraisa netaisnīgumu, to nenožēlo ne pirmo, ne otro, ne trešo, ne arī pēdējo reizi...

PLATONS. Sokrats teicis, ka vieglāk ir tam cilvēkam, kuram nācies paciest netaisnīgumu, nekā tam, kurš to izraisījis.

DZEJNIEKS. Tādā gadījumā, Platon, ko tu izvēlies – būt netaisnīgs vai paciest netaisnīgumu?

PLATONS. Ne vienu un ne otru... Bet, ja man būtu jāizvēlas, tad es skaidri zinū, ka es izvēlētos taisnīgu tiesu.

DZEJNIEKS. Taisnīgu tiesu?! Vai tu zini, cik daudzi dzīvo pārtikuši, tikai to vien darot, kā pārkāpjot likumus? Un tiesa pat necenšas radīt ilūziju, ka agri vai vēlū, šie cilvēki tiks sodīti...

PLATONS. Tas notiek tad, kad likumu ir daudz, bet neviens no tiem nav galvenais.

SIRMGALVIS. (*Ir tik pārsteigts, ka pieceļas kājās un pienākot tuvāk pie Platona, runā, cieši viņu uzlūkojot*) Un to saki tu, Platon?!? Aizmirstot par Sokratu, pie kura mācekļiem tu sevi pieskaiti. Viņš gāja bojā tieši tāpēc, ka viens likums stāvēja pāri visiem citiem.

PLATONS. (*Lēni un noteikti*) Tas bija vienīgais Pilsētas likums.

SIRMGALVIS. Un par šo vienīgo Pilsētas likumu arī krita Sokrata galva. Tika sodīts viens no gudrākajiem cilvēkiem, par kuru vēl joprojām jūsmo visi filosofi. Un tu, Platon, pašlaik apgalvo, ka ir labāk, ja viens likums stāv pāri visiem citiem likumiem?

PREMJERS. Mums ir viens likums – vēlēšanas.

FUNKCIONĀRS. Un vēl viens – cilvēktiesību ievērošana...

MARIJA. Platonam taisnība!.. Viens likums ir labāks par diviem, kuri viens otru atceļ. Viens nosaka, pēc kādiem principiem ir jādzīvo sabiedrībai... Un otrs nosaka indivīda tiesības, kas tiek vērtētas augstāk par sabiedrību un

tās kolektīvajām interesēm.

DZEJNIEKS. Premjer, bet sievietei ir taisnība, no vienas puses, mēs ļaujam sabiedrībai lemt, kā tai dzīvot, bet, no otras puses, nosakām, ka attiecīgais lēmums ir jāatceļ, jo tādējādi tiek pārkāptas atsevišķu cilvēku vai cilvēku grupu tiesības.

STUDENTS. (*Aizgrābts*) Tāpēc arī čiks vien sanāk...

MARIJA. Tas nemaz neveicina kārtību, bet izraisa vēl lielāku haosu cilvēku prātos. (*Premjers grib iebilst, bet sieviete neļauj sevi pārtraukt*). Un to es saku tikai tāpēc, ka tādējādi rodas tā saucamie dubultstandarti un es, kā māte, vairs nezinu, kā man audzināt savus bērnus.

PREMJERS. Ko tu nezini, sieviete?

MARIJA. Piemēram, es nezinu, kā paskaidrot pusaudzīm, kāpēc netradicionālajai seksuālajai orientācijai daži dod priekšroku par tradicionālo. Kā izskaidrot deviņgadīgam zēnam kaut ko tik intīmu, kas attiecas tikai uz atsevišķu cilvēku grupu un kuri grib dzīvot citādāk, nekā to nosaka sabiedrības likums?..

PLATONS. Vai viņi grib stāvēt augstāk par sabiedrības likumiem un kārtību?..

MARIJA. Mums nav nekādas pieredzes šajā jaunajā situācijā un mēs kā vecāki nezinām, ko darīt. Jo, lai mēs varētu audzināt bērnus, mums ir nepieciešams drošs pamats zem kājām.

DZEJNIEKS. Esmu tēvs... Un ja mēs, pieaugušie, nevaram nodrošināt saviem bērniem sabiedrībā stabilitāti, tad ar viņu prātu iespējams manipulēt pēc sirds patikas...

PLATONS. Šajā situācijā sabiedrības likums ir galvenais... Lai lemj sabiedrība.

FUNKCIONĀRS. Jā, bet arī netradicionāli orientētie cilvēki ir mūsu sabiedrības daļa.

MARIJA. Mēs atkal runājam divās valodās... Mēs runājam par visu sabiedrību, bet jūs par sabiedrības daļu. Laižot bērnu pasaulē, pieaugušajiem no daudz kā ir jāatsakās. Īpaši no baudām, lai mēs spētu nodrošināt savu bērnu veselību un viņu dzīves drošību.

DZEJNIEKS. Un visai sabiedrībai ir jālemj, pēc kādiem principiem mēs gribam dzīvot.

MARIJA. Mēs runājam par sabiedrības likumu, kas stāv pāri viena vai vairāku cilvēku grupas interesēm.

PLATONS. Jūs pateicāt to pašu, par ko do-

māju arī es. Jo viens likums sabiedrību vieno, bet otrs to šķēļ.

DZEJNIEKS. Un galarezultātā sanāk, ka mēs dzīvojam pēc principa. „Skaldi un valdi”...

PLATONS. Protams, visiem ir jāpakļaujas vienam likumam, taču par to ir jālemj visai sabiedrībai.

DZEJNIEKS. Un nevis vienam vai dažiem indivīdiem...

PLATONS. Sabiedrības likums ir tautas balsošana, un sabiedrība ir tās lēmējorgāns, tas ir demokrātijas stūrakmens.

PREMJERS. Pie mums ir demokrātija, jo tautas balsošana nosaka visu.

DZEJNIEKS. Blēņas! Balsošana notiek tikai vienu reizi četros gados. Tālāk seko kārtējais ziepju seriāls četru gadu garumā!

STUDENTS. Tā nav demokrātija, tā ir muldokrātija.

DZEJNIEKS. Protams, mēs varam sabiedrībai aizmāļēt acis un, ļaujot tautai balsot tikai vēlēšanu laikā, teikt, ka mums ir demokrātija un ka viss ir pilnīgā kārtībā...

STUDENTS. Vara koķetē ar sabiedrību gluži kā ar kurtizāni.

DZEJNIEKS. Agri vai vēl cilvēkiem šī spēlīte apniks. (*Griežas pie Platona*) Ko teiksi, Platon? Vai tā ir demokrātija, ja sabiedrībā nepastāv vienots likums?

PLATONS. Protams, ka nav.

MŪKS. Visaugstākais likums ir Dieva Likums. Tas stāv pāri cilvēka gribai.

MARIJA. Viegli teikt, kad esi paslēpies Dieva padusē.

DZEJNIEKS. Tālu no rūpēm un laiciskās dzīves nebūšanām.

STUDENTS. (Viņu uzlūkojot.) Patiešām... ir viegli runāt, kad esi paslēpies klosterī... (*Pēc britiņa*) Ēst... dzert... skaitīt lūgšanas, atrodoties savrupi no dzīves pārbaudījumiem...

MARIJA. (*Mūkam*) Jūs runājat par Dieva taisno tiesu, kuras priekšā mēs stāsimies pēc savas nāves... Bet mani, kā māti, interesē, kā dzīvot pašlaik. Mums taču ir ģimene, darbs un daudzi citi pienākumi...

DZEJNIEKS. Dzīvojot tālu no laiciskajām rūpēm, viss izskatās pavisam citādāk...

MARIJA. Pasauli var iepazīt pa īstam tikai tad, kad laid pasaulē bērnu... Tikai tad iespējams

ieraudzīt pasaules īsto seju.

FUNKCIONĀRS. Nieki, ko tur daudz var ieraudzīt?

MARIJA. Ļoti daudz... Piemēram, to, ka mēs nevaram mierīgi audzināt bērnus. Nevaram pasargāt viņus no garīgiem izkropļojumiem un psiholoģiskām traumām.

FUNKCIONĀRS. Cilvēks ir sociāla būtne, un kā tādu viņu arī ir jāgatavo jaunajai dzīvei.

MARIJA. Tieši par to es arī runāju. Kādai dzīvei un kādai sabiedrībai cilvēks ir jāgatavo, ja kolektīvās vērtības nemitīgi tiek grautas...

DZEJNIEKS. Un neviens nejūtas stabili šajā valstī.

MARIJA. Cilvēks var izdzīvot tikām, kamēr viņam ir darbs, bet tad, kad viņš to pazaudē, viņa dzīvē viss sabrūk. Tad viņš zaudē visu: māju, ģimeni un pamatu zem kājām...

DZEJNIEKS. Daudzi nodzēras, nojūdžas, pakaras vai vienkārši ķeras pēc ieroča...

PLATONS. Tā parasti cilvēks uzvedas tad, kad viņš atrodas ekstremālā situācijā.

MARIJA. Mēs dzīvojām šādā ekstremālā situācijā. Nauda ir kā narkotikas, kas pašlaik apmājusī mūsdienu jauno paaudzi. Bet kas notiks pēc tam, kad tā pamodīsies no šā žilbinošā reibuma?.. Tad sekos lūzums... Vai kāds var iedomāties, kas pēc tam notiks?

MŪKS. Viens Dievs zina...

FUNKCIONĀRS. Jūs visu redzat tikai melnā krāsā...

MARIJA. Tā parasti saka cilvēks, kam nav ko teikt... (*Funkcionārs klusē. Marija turpina*) Ja tādā krāsā ir mūsu dzīve, tad par to ir skaļi jārunā!..

DZEJNIEKS. Nevis, paslēpjoties kabinetā, kā strausam jāsamelo gan sev pašam, gan arī citiem, ka viss ir pilnīgā kārtībā.

PREMJERS. Ko tu ar to gribi teikt?

MARIJA. Ka valsts nenodrošina pašu galveno: ne cilvēka cienīgu dzīvošanu, ne izdzīvošanu, ne arī dzīves drošību.

PLATONS. Pirmkārt, sabiedrības likums rūpēties par bērnu un cilvēka drošību...

FUNKCIONĀRS. (*Aizvainots*) Faktus! Dod man faktus, ciparus, datus... Gribu faktus!

MARIJA. Faktus!? Lūk, fakti. Katrs vienpadsmitais cilvēks pasaulē ir analfabēts. Un 400 miljoni bērnu neapmeklē skolu nevis naba-

dzības vai slimības dēļ, bet gan tāpēc, ka pasaulē nemitīgi notiek pieaugušo izraisītie kari un slaktiņi...

FUNKCIONĀRS. Kur atrodamies mēs un kur kari!.. Pavisam citā pasaules malā... Tas mūs neskar!

DZEJNIEKS. Dziļi maldies, mēs atrodamies vienā sociālā telpā. Tā vai citādi, viss pasaulē notiekošais skar arī mūs pašus, jo arī mūsu sabiedrībā notiek dziļš un apslēpts morālais un psiholoģiskais karš, kurš no iekšienes nemanāmi mūs grauj un ārdā.

MARIJA. Mums nav ko piedāvāt mūsu bērniem. Vienīgais, ko viņi no mums, pieaugušajiem, var mācīties – tas ir naids, vardarbība, neiecietība, terors... Mēs nespējam nodrošināt saviem bērniem bērniību, drošību un nākotni. Lūk, par ko es runāju!

FUNKCIONĀRS. Bet es savus bērnus nodrošināšu ar visu nepieciešamo, arī... ar drošu nākotni...

MARIJA. Lai nodrošinātu bērniem nākotni, mums, pieaugušajiem, no daudz kā ir jāatsakās. Pirmkārt, jāsavaldā savi instinkti un jāierobežo savas vēlmes.

PLATONS. Lūk... lūk... Nonācām pie morāles un ētikas normām kā drošības līdzekļa, kas nodrošina sabiedrības nākotni.

Piepeši uzrodas kāds bezpajumtnieks, rādot ar roku turp, no kurienes dzirdami kliegzieni.

BEZPAJUMTNIEKS. (*Satraukts izsauca*) Palīgā...ā...ā... Viņi nosītis viens otru!..(*Students, dzejnieks un premjera miesassargi aizsteidzas tur, kur norādījis bezpajumtnieks. Pēc kāda brīža viņi atgriežas*)

FUNKCIONĀRS Nu, kas tur ir?

DROŠĪBNIEKI. Nav ne jausmas...

DZEJNIEKS. Ārprāts!.. Bezpajumtnieki... bija tiktāl piedzērušies, ka sāka strīdēties par to, kura sieviete un kurš bērns kuram pieder...

MŪKS. (*Paceļot acis pret debesīm un sakrustojot rokas, it kā gatavojoties lūgšanai, čukstus*) Laimīgs ir tas, kurš to visu var paciest...

Lalita Muižniece

TAGAD UN TEPAT UN PĀRLAICĪGAIS

LIĀNAS LANGAS DZEJA

Jau pirmais Liānas Langas (1960) dzejoļu krājums *Te debesīs, te ciparnīca* (1997) izcēlās ar individualitāti, ar valodas bagātību un daudzslāņainību. Tas izpelnījās kritiķu un lasītāju atzinību un ieguva Dzejas dienu balvu (1998). Ar Literatūras gada balvu tika apbalvots dzejnieces otrais krājums *Iepūt taurītē, Skorpion!* (2001), un atkārtotu Dzejas dienu balvu jeb Pegaza pakavu Liāna Langa saņēma par trešo krājumu *antenu burtnīca* (Rīgā: Neputns, 2006. 69 lpp.).

Liānu Langu nav iespējams ielikt nekādā kastītē - ne dzīves, ne dzejas. Par sevi viņa saka: *Esmu dzimusi 1960. gada februāra beigās, kad mamma zeme pagriež savu vaigu Zivju zvaigznājam. Bērnības starojumu joprojām redzu ikvienā varavīksnē. (..) Septiņdesmito gadu sākumā manās rokās nonāca Maijas Silmales sakārtotā franču modernās dzejas izlase "Es tevi turpinu". Šo mirkli uzskatu par pagrieziena punktu savā attīstībā. Atceros sevi 15. trolejbusā - dzejas rindu pilnīgi nohipnotizētu, ar saplūnītu pioniera kablautu un pilošu degunu raugāmieš šīs grāmatas lapās. Kā nesaprotamus buramvārdus atkārtāju Pola Eliāra dzejoļa beigu rindu: "Brīvība, brīvība, brīvība".¹ Sapratu, ka dzejas valoda ir brīvības un patiesības valoda, kurā turpmāk gribu runāt. Ja krīze - vajag palasīt evaņģēliju, tur viss ir pateikts. Vēl sutras, lūgšanas. Istenībā lielākās vērtības nemaksā neko. (..) Vīsa pasaule ir mūsu prāta spogulis. Esmu laimīgs cilvēks tai ziņā, ka parasti daru, ko gribu. Vientulība neeksistē. Kaut vai tādēļ, ka mums ir sargeņģelis.² Pēc vidusskolas beigšanas pievērsos glezniecībai. Birutas Delles studijā trīs gadus no vietas studēju ainavu. Galu galā dzeja ņēma virsroku. Iznīcināju pāri gatavu krājumu, kas droši vien nemaz nebija gatavi.³ Jau pēc skolas beigšanas man bija skaidrs, ka diezin vai varēšu adaptēties breižņeviski murgainajā realitātē, tādēļ darīju visu, lai man pašai būtu interesanti (..) rakstīju, lasīju - un te ar pateicību jāpiemin arī "samizdats" - un klausījos dzezu. Gandrīz uz diviem gadiem "emigrēju" uz citu klimatisko joslu. Tā bija Līvādija Krimas pussalā, kur strādāju restoratoru brigādē Cara pilī. (..) Vairākus gadus*

apmeklēju LVU Filoloģijas fakultāti, tad 1991. gadā aizlidoju uz Ņujorku. Tur studēju filozofiju un moderno amerikāņu dzeju progresīvajā New School College. (..) Pēc atgriešanās Rīgā darbojos Starptautiskajā Kino centrā, kinoforumā "Arsenāls". Šobrīd turpinu strādāt ar kino saistītā organizācijā.⁴

Ņujorkā Liāna Langa pavadīja piecus gadus. Tur viņa arī studēja ievadu dzen budismā (*First Zen Institute in America*), strādāja par mājskolotāju, mācot krievu un latviešu valodu, apmeklēja bārmeņu skolu, interesējās par Ņujorkas dzejniekiem, īpaši Josifu Brodski, rakstīja esejas par Ņujorkas mākslu, vēsturi, dzeju Latvijas laikrakstiem.⁵ Daži Ņujorkas iespaidu dzejoļi lasāmi krājumā *Te debesīs, te ciparnīca*. Atšķirībā no Linarda Tauna saplūšanas ar šo pilsētu, Liāna Langa patur vērotājas un komentētājas pozīciju: *Pilsēta kā jau pilsēta - / mazliet tuksnesis, mazliet skudrupūznis. /.../ Un Manhetena nepārstāj dunēt / vienmēr - perpendikulāri - / pret lielo šķērsielu - / debesīm* (23); *Zem Džordža Vašingtona tilta / indiāņu rēģiem / nav gana vietas / kur patverties* (36); *Manhetenas vēders arī ziemā ir silts. / Sniegpārslas ir mani draugi. / Vibrē Bruklinas tilts. // Stāvu mērenos mēšlos / melnās Hudzonas krastā. // Skatos, kā pilsēta / velk rīta debesi / mastā* (40); *Īst Vilidžas utenī / kādreiz skaista / tagad / vēža sagrauzta sieviete / spoguļa priekšā / pielaiko cepures /*

Liāna Langa

Foto: Jānis Deinais

vienu / pēc / otras (43).

Starp pirmajiem publicētajiem dzejoļiem dzejoļu kopa krievu valodā žurnālā *Rodnik* (1988). Vēlāk, 2001. gadā sarunājoties ar Arno Jundzi, Liāna Langa uzsver, ka viņai svarīgi sarunāties ar šo pasauli latviešu valodā un ir sāpīgi, ka mūsu popmūziķi dzied angļu valodā. Cik tālu mēs sevi pārdosim? – viņa vaicā. Piekrītu, ka dzejnieks ir valodas sargs. Viena no dzejas funkcijām ir piešķirt vārdiem to patieso jēgu, enerģiju, vibrāciju. Uz Jundzes jautājumu: Kāda jēga atdzīvināt arhaiskas formas, kas mirušas dabīgā nāvē? Liāna Langa atbild: *Pirmkārt, tas ir bezgala skaisti. Otrkārt, dzeja kā vidutājs atgādina par šīm senajām formām. Tās bagātina mūsu pieredzi.*⁶

Kaut starp Liānas Langas laikabiedriem ir interesanti dzejnieki, kā Amanda Aizpuriete (1956), Egils Zirnis (1956), Māris Melgalvs (1957-2005), Pēters Brūveris (1957), Andris Žebers (1958), Guntars Godiņš (1958), Inese Zandere (1958), Klāvs Elsbergs (1959-1987), Anna Rancāne (1959), Sarma Muižniece (1960), Edvīns Raups (1962), viņa atzinusi, ka nejutās piederīga tikai vienai vietai un paaudzei, ka jūt saikni gan ar 17.gs. britu dzejnieka Džona Danna (John Donne), gan amerikāņu Edgara Alana Po (Edgar Allan Poe), gan grieķa Konstantīnosu Kavafisu, gan krieva Josifa Brodsku, gan Poruka, Bārdas un Skalbes dzeju.

1990. gadu sākumā publicētajos dzejoļos rotaļīgs sirreālisms. Šie dzejoļi laikam papūtējuši iznīcinātajos manuskriptos, jo pirmajā krājumā *Te debesis, te ciparnīca* tie parādās vairs tikai pa retam: *stāvu uz galvas es / pēdas mākoņus spiež / griestos kur tumsa top / un eņģeļi mannā lok // ei galva man iezis ir / tur kukaiņi ligzdas tin / no saknēm un putekļiem / viens otram uz ūsām min* (8-9). Šai krājumā iezīmējas Liānas Langas plašuma elpa, spēja vienlaikus redzēt un just gan debesis, gan ciparnīcu.

... un cik ātri, cik lēni pa palodzi pulkstenis iet, it kā gribētu izlekt, un domā, uz kuru gan stāvu viņu atvilcis liktenis, nolcis tikšķēt un kur dzīvo meistars, kas salabos laiku kā pirkstaiņa ādu, kuru rītdiena bērnišķā plaukstā kā diedziņu tur. (11)

leskanas romantisms:

Man pieder vakars, tumši zaļais vakars, un telpas loks, ko lampa apzīmē ar burtu O. Tam visam ir kāds sakars ar stundām pavadītām paslēpēs zem rabarberu lapām, dobijās skaņās jeb mirkli, sniegpārslīņu pētot, līdz tā kūst. (62)

Ekspresīvus haikveidīgus dzejoļišus autore nodēvējusi par "Īsām", piemēram, "Īsa Nr. 4": *tveice te grābstās / gar ēnas malu / te pieglaužas tai // jūlija vidus.* (57) Par *debesīm un ciparnīcu* Viesturs Vecgrāvis raksta: *Liānas Langas dzejas vārdi top esības, tātd dzīvības, nāves un skaistuma trauslajos mirkļos. Šī dzeja vienlaikus ir gan gaišredzīga, gan ikdienišķi atpazīstama un metafiziski jaušama, gan kategoriski spītīga un iecietīgi smalkjūtīga.*⁷

Iepūt taurītē, Skorpion! turpinās droša, meistariska valodas un dzejas formas pakļaušana ik dzejoļa satvaram, asprātīgi un trāpīgi salīdzinājumi, metaforas, kas, bez izšķērdības izmantotas, iekļaujas dzejoļi un izceļ tā domu, piemēram: *kad paceļas lidaparāti, un pilsēta saļimst kā no sitiena slimnieks* (76); *viegli uzrakstīts dzejolis kniksē un aizlaižas lapās* (82). Taču, atrautus no dzejoļa, nav jēgas tos uzskaitīt.

Lai arī Liāna Langa nav pirmā, kuras dzejā atdzīvojas konkrētas lietas un detaļas (atcerēsimies Čaku), ne reti no konkrētības tās iepludinās vīzijā, kā dzejoļi "Māja": *6. tramvaju gaidot dzirdu / Skujenes lauku mājas / sirseņu zemeslodē // dzīvība // šķijas // un kniķš // drebinās krāsns / nezāļu digsti zem klona / meklējot gaismu // lēnītēm // nožņaudz / viens otru // ķirmji bijušas godības / pilnām mutēm // uzdejo // sudmaliņas // sulainis caurvējš klanās / visām debess pusēm // lodes čaumalas // svilpītē // pūšot* (57). Viegli rotaļīgi dzejoļi ar mijas smeldzes, pārdomu piesātinātiem – *Karš: kurš olīvu dārzā bija lieks / kurš Slovēnijā, kurš Dagestānā...* (65). Krājumā sākas virzība uz līroepiku ("Mana Rīga ar sodrēju baku durstītu seju" (53-55)), kas vēl jo vairāk gūst pārsvaru *antenu burtnīcā*. Grāmatas atvēršanas reizē Arno Jundze bildis: *Pie lasītājiem nonācis darbs, kurā ikkatra rinda runā, uzrunā, smaržo, kaitina, provocē, rosina.*⁸

Skaista nodaļa latviešu dzejā ir dzejnieku atvadvārdi citiem dzejniekiem, kas pārāk bieži daudz par agru aizsaukti uz viņu sauli. Liāna Langa šādi atvadījies no Jura Kunnoša (LuML 1999.22.VII): *Ardievu, Juri Kunnos! uz redzēšanos, dzejniek!;* no Hermana Margēra Majevska (LuML 2001.11.X): *Uz redzēšanos, Margēr!;* no Jura Boiko (NRA 2002.15.XI): *"Šūpuļdziesma Jurim Boiko" [antenu burtnīcā "Šūpuļdziesma" (25)] ar dažām it kā Austras Skujiņas dzejas intonācijām: lido ... Turp, kur Japānu un Ķīnu / Tējkarotē pasmelt var / Un kur sniega satelīti / Tavu kāju pirkstus skar. antenu burtnīcā vēl otrs in memoriam dzejolis Jurim Boiko: Juri, atšķirībā no mums,*

dzīvnieki ir svēti (24), un smeldzīgi skaists dzejolis Hardijam Lediņam: *Gliemezis mīksti ieģrima atpakaļ savā būdā, saules stars izdezināja aci palielināmajam stiklam* (58).

Starp *antenu burtnīcas* dzejas raksturībām ir valodas bagātība un temu plašums. Dzejoļu valoda blīva, piesātināta, bagātīga, tomēr ne pārblīveta. Daudzveidīga ir ne vien dzejas forma, bet arī vārdu krājums – starp 40 dzejoļu 2 330 dažādiem vārdiem turpat divas trešdaļas ne reizi neatkārtojas. Bet arī tie vārdi, kas atkārtojas, piemēram, *vārds* – 24 reizes, ir katrs ar savu semantiku. Krājuma dzejas telpā mīt gan dzīve un dzīvība (20 x), gan arī nāve, kapi un bēres (10 x). Dzeja bez piepūles pārlejas no konkrētu reāliju vides uz atmiņu, izteiles, izjūtu, filozofisku pārdomu dzejtelpu. Šajā telpā ir iespējams viss. Konkrēts laiks un vieta ir nesvarīgi. Tā ir pilna ar dabas būtņiem – to apdzīvo 102 dažādi cilvēki, 15 putnu, 28 dzīvnieki un zivis, 19 kukaiņu, tāru un mikrobu, un 53 augi. Šīs dzīvības pavada visdažādākās ķermeņa daļas (65 cilvēku, 21 dzīvnieku), norises (16), darbības un emocijas (22).

antenu burtnīcā ir vairāki fascinējoši dzejoļu cikli. Ciklā "Bezpiederīgie" katrs no septiņiem dzejoļiem ir rūpīgi izstrādāts savā ritmā un versifikācijā, sākot no atskaņota jamba pentametra: *Es pēkšņi atmodos no dziļa miega. / Starp krūmiem mežā mana ēna klīda. / Pie miglas trauka pieklāvuši purnus / simttūkstoš gadi valgmī kāri zīda* (8) – līdz dzejprozas rindām: *Čaukst skadras nakts nosaldētās lapas starp pirkstiem. Kraukšis sper soli tuvāk / dubļu krāsā nopervētajam krustam. Mests pret lēta granīta plāksni, balts olis tavu atbalsi izsauc* (10). Arī bezpantmēra dzejoļos izteiktis valodas ritms. Atskaitot stāstu par Mazdārziņa karalieni vienienā Aizkraukle-Rīga, vai kapsētu, kuras *kapličas atslēga piekaramā Baltijas vējā šķind kā turīga cilvēka maks*, dzejas telpa nav piesaistīta pie noteiktas vietas. Bezpiederīgos sastopam gan mežā, kapos, pilsētā, mazdārziņā, gan nedefinētās laiktelpās. Kā vietas, tā sajūtas kā kupli, krāšņi dārzi, pilni negaidītu pavērsienu.

Kolibri manos matos ligzdas tina, bet bija mūsu rokas kā no svina, kad mēģinājām otram pieskarties. Laiktelpā ieprostoti, šūpojām vien galvas, kur pelēkajā vielā ieaugušās spalvas kā antenas mūs rotāja. Tu teici: raidītāji ieslēgti. Par moluskiem un liesmām, par cilvēkiem un nedzirdamām dziesmām vai varam mākoņiem mēs pastāstīt? Bet bungu riba bija pārāk skaļa. Visapkārt puva lielgabalu gaļa. Es nevarēju tevi saklausīt. (15)

Pilsēta Liānas Langas dzejā ir pa lielākai daļai neidentificēta. Rīga pieminēta dzejoļi "Bezpiederīgie 5", tomēr Rīgā ievied dažas reālijas, piemēram, dzejoļi "Svētdienas pēcpusdiena" (59), deviņu dzejoļu ciklā "Galantērija N" ar Brīvības gatvi aiz skatloga (51) vai Jūrmalā, kur *labi noaudzis liktenis šašlikus cepa uz Jomas stūra*. Jūtams, ka autore intīmi pazīst šo pilsētu. Pilsētas tēli: pilsēta, ielas, asfalts, tramvajs, dzertuve, bārs, laternas u.c. skaitā nedaudzi, bet koncentrēti dažos dzejoļos, ir ar lielu emocionālu slodzi. Pa lielākai tiesai pilsētas reālijas rāda nepievilcīgas ainas: *Pilsēta vārsies karsonī* (11); *netīras ielas* (12); *zīlīte knābā speķi, kas baltāks par pilsētas sniegu* (12); *Neērti pilsētas trokšņi modina gulošos monstrus* (17); *Pilsētas centra pakšos smilšu putekļos mostas / laikmetu iekrātās drāžas, bacīļi, kukaiņi, / smakas, nezāļu sēklas* (59); *Pilsētas rorēs turpina cirkulēt iepelēks piens* (60); *Ik mirkli man blakus slīd tramvaja tetovēts delfīns. / Viņš ļautiņus gremo, kas sildās gar viņa iekšām / un pilsoņu ķopsi izspļauj tur, kur tam norādīts* (67) u.c. Ir spilgtas personifikācijas, piem., tramvajs – *sliežu trinējs*; *Saules zaķīšu spēle uz dzeltenās dievnama sienas gluži kā gājējiem liturģija*.

Salīdzinājumi ir trāpīgi un negaidīti: *Kā liela slapja zaļās tējas lapa man acīs debess iespīdēja* (8); *delnās svīst dienas kā nopātagoti sacikšu zirgi* (3); *nāve kā rudens rokraksts, tik skaista* (45); *āliņģis apaļš kā badīgas dzīves mute* (54); *pret manu artēriju sienām sitās atskaņas / kā saules stars pret līguciema vārtu metāllūzni*" (61); *neona uzraksts skatlogā viņņojies līdzīgi sarkanām aļģēm spēcīgā straumē* (55).

Dzejas telpa - tagad un tepat un pārlaicīgs. Kaut koncentrētās 25 "Izsiņas rokām un akmeņiem" (44) pieteic mobilā tālruņa laikmetu, tie ir dabas tēli, kas veido šī cikla asinsriti. *Divi viesi vēro Latvijas rudeni. Muzz - muzz - muzz - īka, viens saka, klausoties krītošajās ozollapās. Otrs notrauš no pakauša salnas mici un bijīgi nočukst – "Jā, viņu nāve kā rudens rokraksts, tik skaista... Vai atkal: Pārakmeņojas plūmju koks, zemeņu sēkliņas, zivju asakas, sniegpārslīņas, logi, sejas logos. Tikai iemilējušos cilvēku plānprātība saglabā firziņa maigumu un saldmi. Tā kauliņš iekšpusē ir kaparbrūns un ciets. Tajā intensīvi vairojas klusums.*

Sākot no skaistiem, lai arī ne vienkāršiem, dabas dzejoļiem, piem., *Vanagzirņi un anemones jau noziedējušas...* (20) līdz sarežģītajai "Miesnieku maltītei" *antenu burtnīcas* teksti sakņojas gan autores pasaules skatījumā

un pieredzē, gan pasaules dzejā un kultūrā, gan šodienas notikumos un kopsakarībās, kas pa lielākai daļai norādīti alūzijās. Ja, piemēram, 11. septembris šodienas lasītājam vēl rada asociācijas, 2004. gada 17. (ASV 16.) novembris droši vien būs jāmeklē rakstos. Alūzijās kā kultūrvēsturiskas (Volfgangs, Itaka, Orenburga), tā vēsturiskas un politiskas (Kreicfelds - Jakobs, Dašava, Fallūdža, Abu Ghraiba, Jeruzāleme, Ilguciems) informācijas deva. Un katrā ziņā dzejas uztveri paplašina kaut minimāla pazišanās ar dzejniekiem Mandelštamu, Kafavisu un Roberu Denosu (Robert Desnos). Katrs, pat sīkākais tēls ir semantiski daudzveidīgs.

antenu burtnīca ir lasāma lēni, uzmanīgi un piesardzīgi, tad tā atveras krāšņa un bagāta, spēcīga un vibrējoša. Sirsnība, iejūtība, erudīcija, arī ironija. Kā raksta Arno Jundze: *Tā ir stipra dzeja, kas nenāk no eksaltētiem jūtu saasinājumiem, bet gan no dziļa un bagāta intelekta, kura spējas uzrunāt nav mazākas par ārēju vai uzspēlētu jūtīgumu.*⁹

1. Liāna Langa. *Te debesis, te ciparnīca*. Pēcvārds (1997).
2. Nora Ikstena "Viena diena Ņujorkā ar Liānu Langu". *Labrīt* 1995.18.V.
3. Arno Jundze. "Saruna ar L. Langu." *Literatūra un Māksla Latvijā*. 2001.8.XI.
4. Liāna Langa. *Te debesis, te ciparnīca*. Pēcvārds (1997).
5. Piem., par dzeju Ņujorkas pazemjos "Pilsēta un dzeja jeb *Poetry in motion*". *Labrīt* 1995.16.V. Vai: "Kā klājas Ņujorkā?" *Literatūra. Māksla. Mēs* 1997.27.XI.
6. Arno Jundze. "Saruna ar L. Langu." *Literatūra un Māksla Latvijā*. 2001.8.XI.
7. Viesturs Vecgrāvis. *Te debesis, te ciparnīca*. Pēcvārds (1997).
8. Arno Jundze. "Skorpions pūš taurītē." *Literatūra un Māksla Latvijā*. 2001.13.XI.
9. Arno Jundze. "antenu burtnīca." *Neatkarīgā Rīta Avīze* 2006.29.IV.

Dr. Lalita Muižniece ir literatūras, valodniecības un folkloristikas profesore. Dzīvo Latvijā un Kalamazū (Kalamazoo), Mičiganas pavalstī, ASV.

Māris Čaklais

MANS BRĀLIS NO SANFRANCISKO*

*Kas ir burvestība?
Tā ir tā dziedāšana apmātās balsīs,
iziešana vēlajos gājienos,
bāru sasaukšanās bāros,
senu dziesmu izdziedāšana
svešu viesnīcu istabās.
Tā ir akla taustiņšanās atpakaļ,
tā ir piederēšana tur,
kur tev nepieder nekas,
un viss ir akmens sievas sāpēs,
un viss ir vecā tēva kapa smilgās.
Tā ir akla taustiņšanās atpakaļ,
līdz mute jūt atkal istās zemes garšu
un acis istās jūras sāļumu.*

Tas ir dzejnieka 1973.-1975. gada darbs. Bet nu ir 1991.19.I. Kopš 9 vakarā, kad TV komentētājs Ojārs Rubenis pārtrauca Ivaru Godmani, kurš pavisam neparasti kārtējiem biedējumiem pa vidu tovakar pat pasmaidīja, man bija ieslēgti un darbojās Rīgas TV, Rīgas radio un *Brīvības* raidītājs krievu valodā (pa vidu, protams, latviešu raidījumus arī neizlaižot). Ašiņains vakars, neziņas nakts, ausīs saārdīts rīts... Un – divos naktī – divi zvani no Sanfrancisko. Pirmais – norūpētas sievietes balss – ja viss jūk un brūk, ko mēs varam palīdzēt? Un otrs zvans – dzejnieka balss pāri okeānam, pāri 11 stundu laika starpībai, pāri (austošam vai norietošam?) vājprātam.

Ko mēs varam darīt? – tā Ivars Lindbergs.

Tā viņš ir prasījis vienmēr. Arī tai reizē, 70. gados, kad atceļā no vai ceļā uz savu Saūdu Arābiju, kur tobrīd strādāja peļņas darbos, iegriezās Rīgā un mēs meklējām kādu vietīņu, kur parunāties bez daiļdomīgiem mājieniem uz Rīgas viesnīcas griestiem – kur vienmēr likās, bet bieži vien arī bija, Stūra mājas mikrofoni.

Ko es varēju ieteikt Lindbergam, ko es varēju ieteikt saviem lasītājiem, ko es varēju ieteikt pats sev?

*Es neatbraucu ar ziemeļbriežiem,
Es neatlidoju ar meža zosīm,
Es neatjāju ar zelta zirgu.
Pats,
Viens pats,
Kaut kā atvilkos
Ar savām smagajām kājām.
Pin tagad bronzas virvi,
Sien mani pie vara staba
Un dedzini mani.
Dedzini mani!*

Tā 1972. gada augustā rakstīja Ivars Lindbergs. Viņš modināja sāpi, kura pēc gadu

smagumiem bija modināma. Vēl 1970. gada Dziesmu svētku programmu, būdams veiksmīgs aktieris Sanfrancisko mazajā teātrī, viņš uzsāk ar manu *Uz zemeslodes zem saules*, bet varbūt pat nav dzejolis, vien mocītas, bet nenomocītas dzīvas balsis konstatējums, kolāža, izverdums.

Ivars Lindbergs ar šo drošo uznācienu (galu galā iesākt trimdas Dziesmu svētkus ar okupētās Latvijas dzejnieka ne-nospiešanas apliecinājumu trimdas sabiedrības vienā daļā bija visai riskanti) arī izraisīja veselu ķēdes reakciju – kuras rezultātā kādu laiku vairs nevarēja piedalīties trimdas Dziesmu svētku rakstnieku cēlienā. (..)

Ivars Lindbergs ir dzimis 1932. gada 6. septembrī Rīgā. Šo faktu Ivars *Toronto Dziesmu svētku vadonī 1991. gadam* apcer tā: *Gadījās piedzimt brīvā un demokrātiskā Latvijā tieši tajā gadā, kad Dailies teātris sniedza Brehta „Trīsgrašu operas” latviešu pirmizrādi. Daliņš „Losandželosas olimpiādē” ieguva sudraba medaļu 50 km soļošanā, un Padomju Savienība noslēdza neuzbrukšanas līgumu ar Latviju. Vācijā Virzburgā beidzis latviešu ģimnāziju, tad – jau Austrālijā – Pertas tehnisko koleģiju, Melburnas Universitāti un jau Amerikas Savienotajās Valstīs – Rūzvelta Universitāti Čikāgā. Viņa profesija, kurā darbojies arī Saūda Arābijā, ir – tehniskais zīmētājs – kartogrāfs.*

Pirmā Ivara Lindberga dzejas publikācija parādās 1958. gadā *Austrālijas Latvietī*. 1961. gadā Austrālijā kopā ar Kārlī Ābeli, Ināru Brēdrichu, Gundaru Pļavkalnu un Eduardu Silkalnu viņi izdod dzejoļu krājumu *Kvintets*, kas iezīmēja pilnīgi jaunu līniju trimdas jauniešu garīgās situācijas izpratnē. Soduma skolnieki, savas paaudzes esības izteicēji: trimda ieilgst, mājāsbraukšana ieilgst – garīgais satvars nu jāmeklē katram pašam, uz kopīgo ideju vai smeldzi vien nepaļaujoties. *Pa starpām ir klejots un ceļots, dzejots un nedzejots, vaigu pie vaiga dejots, ir visādos budējos iets, sevi meklējot, saka Ivars Lindbergs. Ir skūpstītas naktis un raudātas dienas, ir gavilēti rīti un nolādēti vakari, ir ar zvārguļu cepurīti latviešu komediantos iets, ir krogus papi turīgi tapuši, ir divi dēli audzēti un varbūt pat izaudzēti, ir mīlēts un caur mīlestības gaviļu gaišumu iets un no gaismas brīnumā... Un pa starpu šad tad dzeja („Piedod, Oktavio”). Pienāca arī tā bezkrūšu bāli kaulainā solīti tuvāk klāt. Meta ar roku, meta ar aci. Pagaidi vēl! Vēl man soli pa solītim tālāk jāpaiet, vēl nākošais brīdis var gaismas brīnums būt, un varbūt es vēl paspēšu nomirt reiz brīvā un demokrātiskā Latvijā ar*

to dainu sauli sirdī. (..)

Kas tad ietilpst Ivara Lindberga ģenēzē, ko varētu saukt par viņa skolotājiem? Neapšaubāmi, ka tas ir Čāks, Sodums – to atzīst pats Ivars Lindbergs, no amerikāņiem – viņu bītnīku dzejnieki, visvairāk, protams, Ferlingeti, varbūt arī Ginzbergs. (..)

.....
*Mīlēt jau viņi nekad neapstāja,
viņi zināja, ja jāsaģlābj māja,
ka Daugavu nedrīkst izdzert sausu,
ka jāsaģlābj akmens vira spēks
no asaru zemes,
ka tauta ir viena
un pēc katras nakts
jauna nāk diena.*

Brāļi, es esmu ar jums!

Tā iesaucās Ivars Lindbergs, mūsu augšupieties posmā 1988. gadā, kad tik daudz kas vēl nebija skaidrs, un atkal viņš bija viens no pirmajiem, kurš godīgi un bez atskatīšanās pateica savu. Jā tam, kas sākās, urguļoja, burbuļoja, iedegās un uzliesmoja Latvijā. Bez liekām pārdomām, jo viņš saprata, ka šī ir Lielā Reize, vienīgā droši vien. Vai nu tagad, vai arī... Baigi iedomāties aiz šī arī... Bet arī to Ivars saprata tā, kā to saprot cilvēks, Latvijas kopējo likteni uz saviem kamiešiem līdzī nesīs:

*Nu jau pietiks
tos karogus dāvināt!
Nu jau viņi paši
sevi kā karogus
pāri barikādēm pacēlušī.
Nu jau viņi paši
ar savām asinīm
Rīgas ielas tīras ir skalojuši.*

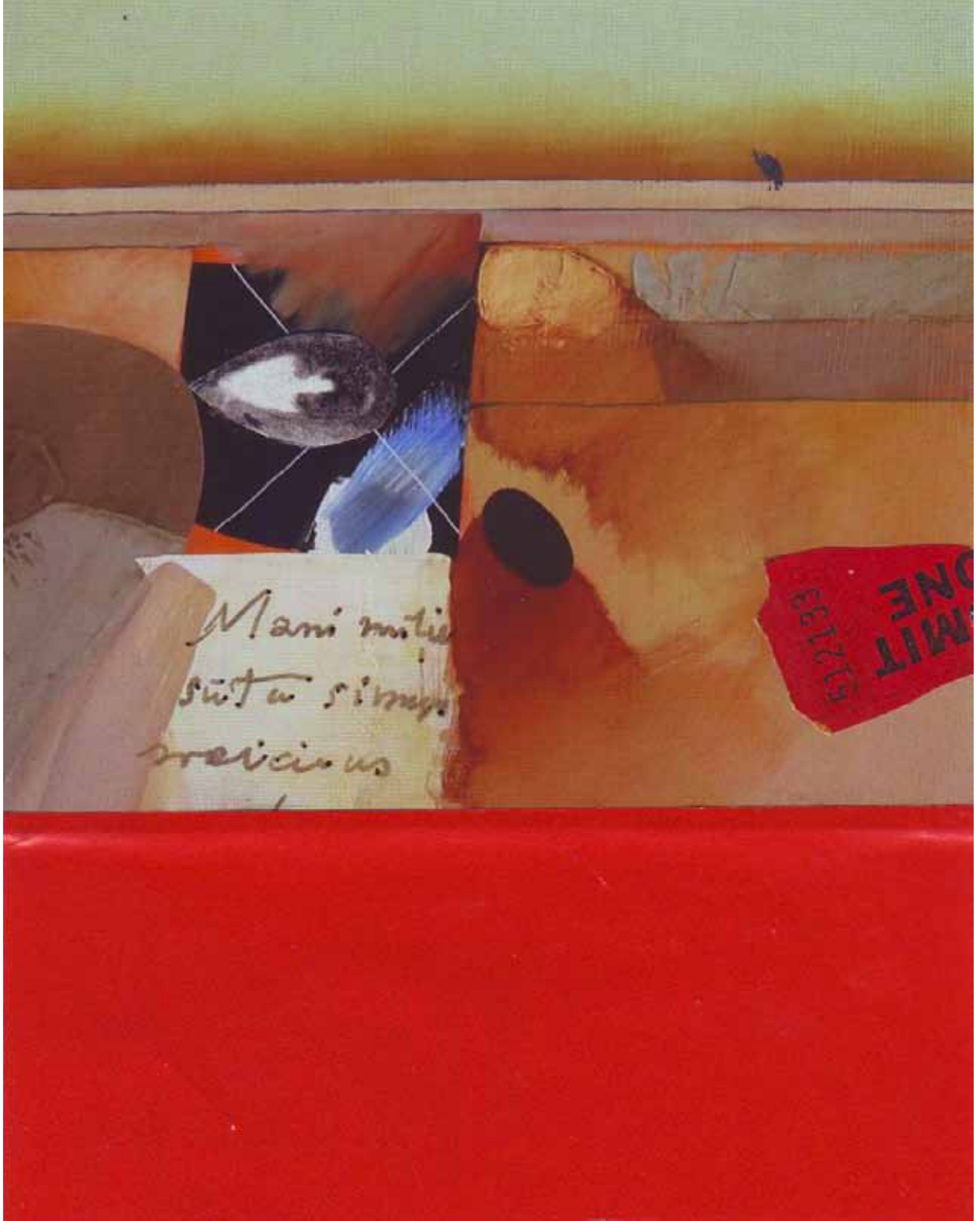
Tad ir 1991. gada janvāris – BŪT-NEBŪT dienas. Izšķiršanās dienas:

*Mums ir jādzimst par jaunu!
No seniem grēkiem,
no nesenām muļķībām,
no svešām apgaismībām
mums ir jādzimst no jauna,
no tās gaismas, kas ir tikai mūsu.*

.....
*Brīvi mums jādzed
šī mūsu senā dziesma
par jūru, par zemi, par sauli
kopā ar Viņsaules veljiem
un vēl nedzimušiem bērniem.
Kopā...*

Ivars Lindbergs vienmēr ir bijis kopā. (..)

* Māra Čaklā eseja (mazliet saīsināta) pārņemta no Ivara Lindberga dzejgrāmatas *Manu nepabeigto viduslaiku pūšamie vārdi* (Rīgā, 1992).

Lidija Dombrovska. *Vēstule uz dzimteni*. Eļļa uz audekla. 2006. 61x51 cm.

Par mākslinieci un rakstnieci skat. Voldemāra Avena rakstu „Trauksmainā mākslas kopēja” *JG249(2007):38-41*.

Uldis Bērziņš

AIZGĀJIS SOLŽEŅICINS

Nu prom mūžībā viens no spītīgākajiem „atbildētājiem” par 20. gadsimta Krieviju, Aleksandrs Isajevičs Solžeņicins. Kā mēs, latvieši, esam uz gadsimta izaicinājumiem atbildējuši? Vēsturnieki apstiprinās, ka atbildējuši esam pārsteidzoši efektīvi: citreiz tas bija uz labu, citreiz uz ļaunu. Bet ģeniālo laikmeta atbildnieku iznāca virzīt daudzmiljonigai kaimiņtautai. Kas ar patiesu spēku virzīts, tas nonāk rokā, arī mūsu rokās. Solžeņicins nesagaidīja savus *Kopotos rakstus* iznākam oriģinālvalodā (būšot pēc 2010. gada). Es gan ceru viņa desmit, padsmīt Sējumus sagaidīt latviski.

Bija armijas dienesta laiks, 1966. gads, ar Talridu Rulli „Leņina istabā” pēc vakara jundas rakstīdami un tulkodami, sev nosolījamies, ka pirmais mūsu darbs dzimtenē pārbraucot būs – iztulkot *Ivana Deņisoviča vienu dienu*. Te nu man jāatceras vēl divi citi mūsu nerealizētie tulkošanas projekti – Džordža Orvela *Lopu sēta* un 1984... Vai kodiens mums iesācējiem literatūrā bija par šerpu, vai tomēr jāatzīstas – pietrūka dūšas tulkot bez cerības nodrukāt?

Tas bija jau 60. gadu pašās beigās, kad gāja plašumā Aleksandra Solžeņicina vajāšana un apmelošana PSRS, un vienlaikus auga viņa slava un literārā ietekme gan „darbaļaužu dzimtenē”, gan visur pasaulē. Jaunais un smaidīgais Rīgas muitnieks Aivars Salīņš savā melnajā portfeli nesa no kuģiem Rietumos drukātas Solžeņicina grāmatas. Kā es to stādījos priekšā – viņu nedrīkstēja kontrolēt, ja nebija uzsākta dienesta izmeklēšana vai krimināllieta. Muitnieks tāpat kā vēlāk KNAB'nieks bija „ārpus aizdomām”, citādi pati muitas sistēma nevarētu funkcionēt. Grāmatas mēs lasījām – vienu, trīs, piecas naktis. Imants Ziedonis milīgā naivībā vaicāja: *vai tā ir tāda sērija – un vislaik nāks turpinājumos?* 1967. gada maijā Solžeņicins uzrakstīja vēstuli IV Padomju rakstnieku Vissavienības kongresam – ar papildus adresāciju Rakstnieku savienību biedriem un literatūras izdevumu redakcijām. *Literatūra*

nevar attīstīties tādās kategorijās kā „laidis – vai nelaidis cauri”, „par šo drīkst – par to nedrīkst”. Literatūra, kas nav savam laikmetam, savai sabiedrībai „kā gaiss, ko dvest”, kas tiem neuzdrīkstas uzticēt savas sāpes, savas rūpes, nemaz nav cienīga saukties par literatūru, tā ir tikai – kosmētika. Solžeņicina vēstuli neesot nolasījuši – dažs sparojies, tomēr dūša bijusi par īsu. Pažēlojies par apmelošanu un mutes aizbāšanu, rakstnieks beigās paziņo: *Esmu drošs, ka savu rakstnieka uzdevumu izpildīšu jebkuros apstākļos, un no kapa – vēl sekmīgāk un neapstrīdamāk, nekā dzīvs.* Solžeņicins slimoja ar vēzi, tak liktenim tas nieks. Nepieciešamais laiks tika piešķirts – šaipus.

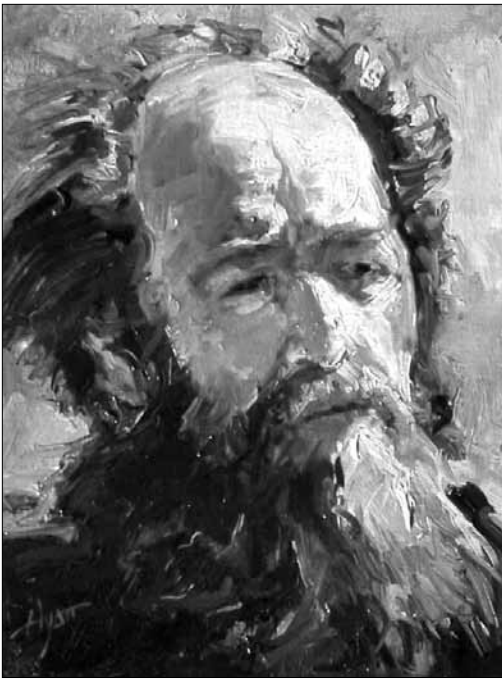
70. gadu sākumā karstā bohēmiskā Baku naktī kausu pacēla dzejnieks Vāgifs Samedoglu. *Dzēsim par dzeju, prozu, teātri, mūziku, bet vispirms – par patiesību! Par Aleksandru Solžeņicinu!* Man likās, ka Vāgifs nobijies pats savas balsis, jā, balss it kā aizlūza, aprāvās. Sēdēju blakus, paspiedu Vāgifam roku. Es redzēju blāvajā gaismā, kā nobāl komponists Polads Būlbūloglu, kā Maskavas literāte neviļus iekož lūpā. Glāzes pacēlās – mēs taču bijām Baku, drauga sauktu tostū drīkstēja „pārprast”, drīkstēja „labi nesaklausīt”, tak nedrīkstēja ignorēt.

1972. gadā Solžeņicins saņēma Nobela Prēmiju. Savu Nobela lekciju nolasīt viņš nebrauc – baidās, ka valdītāji neļaus atgriezties PSRS. Viena no lekcijas pamatdomām – ka māksla iespēj ko vairāk nekā pielauj prāts, un tad jau māksla varbūt ir dievišķa? Un: mūsu pasaule arvien sašaurinās, tādēļ mums, cilvēcei „jāsamerō” mūsu vērtību skalas, citādi nevarēsim vairs satīlpt uz vienas planētas. Tak pasarg Dievs no „vienādošanās”: *Nācijas ir cilvēces bagātība, cilvēces vispārinātās personības; vismazākajai no tām piemīt savas īpašas krāsas, un tā sevi slēpj kādu Dievišķā nolūka šķautni.*

Solžeņicins būtu gribējis nomirt vienotā treju austrumslāvu nāciju valstī, tādā „Rusē” – ne tik daudz impērijas, cik kristītās Kijevas mantiniecē. Tas nenotika (un nevarēja notikt?). Lielkrieva modelis mazkrievam vietas neatstāja. Tad Ukraina pieteicās uz „citu lomu”. Kā piebaldzēns saka, būtu zinājuši, pamestu spilvenu; bet nezināja.

1973. gadā iznāca *Gulaga arhipelāga* pirmais sējums. Bijušam ieslodzītajam dzejniekam Knutam Skujeniekam VDK „kuratorī” prasa: *Vai lasījāt? – Protams. – Nu? – Domāju, ka šis lieldarbs ir uzrakstīts gudri un godprātīgi. Agri vai vēlū tas būs jāpublicē pie mums. – Kaut ko tādu liet pašiem uz*

←
Rimanda Cepļa (skat. 48. lpp.)
foto. *Dzejniece un prozaiķe Andra Manfelde*. 2006.

Hajaks Mors

galvas?! – Jā, taisni uz galvas: tā ir vienīgā iespēja nomazgāties.

Atceros to dienu, kad Solžeņicinu izraidīja no PSRS (un atceros Mirdzas Ķempes dzejoli, kā tur bija, *ej projām no manas Dzimtenes!*, vai *ej laukā!*) Mūsu franču tulkotājas Maijas Silmales draudzene maskaviete Jelena paskatījās pulkstenī un uzsauca vīram: *Viss! Viņi jau ar Heinrihu Bellu sēžas pie klāta galda „labistabā”. Žorž, pudeli! Trīsdesmit gadus vēlāk man takša šoferis stāsta par Solžeņicinu sagaidīšanu Bellu ģimenes īpašumā Langenbrohā: Es biju mazs zēns. Cilvēku jūra! Mums teica: tas ir izcils krievu rakstnieks, tas ir vīrs, kas cīnās, lai cilvēki visā pasaulē dzīvotu brīvi. Bija tā, it kā pasaule ienāktu mūsu Reinzemes nostūrī.*

Solžeņicinam ļāva izvest līdzī trimdā arhīvus, sagataves, nepabeigtos darbus. Varēja taču – un gan jau kāds i gribēja? – iznīcināt, sašķīrot maisos. 60. gados jau tā ar viņa darbiem bij darījuši – vai laiki mainās? Varēja jau arī pašu iesēdināt un nomērdēt lēģerī – vai pagrūst zem elektriskā vilciena. Varbūt arī valdošo režīmu mafijās ir, kas apzinās, ko „vairs nedrīkst”?

Atceros arī vienu no anonīmajiem Solžeņicina līdzstrādniekiem – Garri Superfinu kādas nedēļas pirms aresta Maskavā. *Es vilkšu uz psiheni! Cik dzirdēts, dakteri pa zobiem nesīt. – Sanitāri, tie gan sīt, – piebildu drusku nedroši – no saklausītā. Gariks aizgāja „normālā” lēģerī, vide bijusi laba, visumā intelektuāla.*

Tā bija – Solžeņicina lieldarbi *Sarkanais rats* un *Gulaga arhipelāgs* tapa no daudzu pūliņiem, tā bija nācījas atbilde tirānijai, tam, ko

asprāši sauca par „Staļina fašismu”. Tā vietā, lai tiktu uz Apsolīto zemi, ebreju puisis Garri Superfins lēma starp trakomāju un lēģeri. Krievija, patrioti.

Paņemtu pašķirstīt Solžeņicina „alternatīvo” krievmēles vārdeni. Dialektismi, arhaismi, okazionālisti – vārdiņi, kas „varētu būt”... Man kā ārvalodniekam tā tīk, bet man balss tiesību nav. Maskavas intelektī iebilst, šī esot „tomātu mērce”, nepiedodams spilgtinājums, „valodas netiklība”. Nuja, ģēnijs drīkst būt netikls.

Dzejnieks Uldis Bērziņš tuvākā laikā solās pielikt punktu *Korāna* latviskojumam.

Jānis Aistars

SIRDSAPZIŅAS BALSS – ALEKSANDRS SOLŽEŅICINS

Viss Nobela prēmijas laureāta mūža stāsts un bagātīgais literārais devums saistās ar spilgti iekrāsotu notikumu uzliesmojumiem. Pat kā bērns mazais Aleksandrs vēlas kļūt par rakstnieku. Jau 10 gadu vecumā viņš izlasījis Tolstoja *Karu un mieru* un vēlāk savas jaunības gados mēģinājis publicēties, bet nesekmīgi. Solžeņicins izšķīrās iestāties Rostovas Universitātes fizikas un matemātikas fakultātē, kur studijas beidz 1941. gadā, kad tiek iesaukts Sarkanarmijā. Cīņās pret vāciešiem trīs reizes ievainotais artilērijas kapteinis gūst priekšniecības nedalītu atzinību. Bet negaidīti Solžeņicina dzīvē nāk ass pagrieziena. Tuvojoties kara beigām, 1945. gadā viņu arestē. Izrādās, vēstulē draugam Solžeņicins nievājoši izteicies par Staļina lomu vācu-krievu kara attīstībā. Lai arī vēstulē Staļins vārdā nav nosaukts, tikai apzīmēts par „ūsaino”, vēstule nonāk padomju drošības spēku rokās un Solžeņicins tiek nosodīts uz astoņiem gadiem darba nometnē.

Šo smago izsūtījuma gadu rezultātā rodas iespaidīgs piensums ne tikai krievu, bet visas pasaules literatūrā. Līdz šim neviens cits rakstnieks Padomju Savienībā nav uzdrošinājies tik skarbi un atklāti atmāskot Staļina laika vardarbību Sibīrijas lēģeros. Spilgti tas ir dokumentēts prozas darbā *Viena diena Ivana Deņisoviča dzīvē*, kas publicēts tolaik relatīvi liberālajā literatūras mēnešrakstā *Novyj mir*, kad rakstniekam ir 42 gadi.

Romāns izraisa neparasti vētrainu sensāciju – žurnāla attiecīgais numurs momentāni pazūd no kiosku un grāmatnicu plauktiem, un neticamā ātrumā tā tulkojumi nāk klajā visā pasaulē. Kontrversālais darbs varējis tikt publicēts tikai ar Nikitas Hruščova piekrišanu – jau 1956. gadā PSRS līderis ir iesācis savu destalinizācijas programmu.

Autobiogrāfiskajā romānā autors ataino apstākļus soda nometnē bez uzbāzīga patosa vai skaļi nosodošas retorikas, detalizēti aprakstot vienkārša, armijā iesaukta, no vācu gūsta izbēguša un padomju varas iestāžu nosodīta kolhoza strādnieka Ivana Deņisoviča Šuhova vienu dienu soda nometnē.

1970. gadā Solženicinam piešķir Nobela Prēmiju literatūrā, ko gan viņš nespēj saņemt personīgi. 1973. gadā rakstnieks nobeidz monumentālā darba *Gulaga arhipelāgs* pirmo grāmatu – *graujošu enciklopēdiska mēroga apsūdzība pret padomju spaidu darbu sistēmu un tās izveidotāju -- padomju valdību* – tā kļuva rakstnieka un kritiķis Levs Grossmans. Šī plašā darba pamatā ir ne tikai autora personīgā pieredze, bet arī 227 liecinieku atmiņas un vēstules, arī ļoti plaši biobibliogrāfiski dati. Šis un arī citi autora darbu manuskripti pa slepeniem ceļiem izkļūst no Padomju Savienības un nekavējoties tiek publicēti.

1974. gadā padomju slepenā dienesta aģenti patvaļīgi iesēdina rakstnieku lidmašīnā un izsēdina Frankfurtē. Pēc īsas uzturēšanās Šveicē, rakstnieks ar sievu un trīs dēliem apmetas Savienoto Valstu Vermontas pavalstī, kur katru rītu agri cēlies un rakstījis līdz krēslas stundai. Sarakstīti plaša mēroga darbi – to vidū *Pirmais aplis*, *Vēža palāta*, 6 000 lappušu cikls par revolūcijas laiku Krievijā *Sarkanais rats*.

Līdzīgi kā Solženicins savos darbos ieņem nosodošu bezkompromisa nostāju pret Padomju Savienības nežēlīgo režīmu, viņa nostāja ir asi kritiska arī pret ASV un tā saukto Rietumu pasauli vispār. Būdam dziļi reliģiozs, rakstnieks uzskata rietumu demokrātijas par garīgi un morāli pagrimušām. Īpaši asi tas izpaužas Harvarda Universitātes izlaiduma akta runā (1978) – *visnozīmīgākais, ko kāds ārpusē vērotājs var secināt par mūsdienu Rietumu pasauli, ir drosmes degradēšanās*. Pēc Maskavas impērijas sabrukšanas rakstnieks 75 gadu vecumā atgriežas no trimdas savā dzimtajā Krievijā, kur sākotnēji tiek sagaidīts kā varonis un jaunās valsts sirdsapziņas pravietis. Bet drīz vien sajūsma abpusēji izplēn. Kaut arī viņa grāmatas tiek iespiestas lielos metienos, Solženicins nespēj iejusties

pēcpadomju Krievijā, kas viņa uztverē kļūst izteikti rietumnieciska un materiālistiska. Rakstnieks jūtas kā svešinieks, pastāvīgi ilgo damies pēc savā iztēlē iedomātas dvēselīgas un garīgi caurstrāvotas Krievzemes.

Par Jāni Aistaru skat. *JG252*(2008):39-40.

Jānis Krēsliņš, vecākais

PAR CESVAINIETI LENCU

Vēstule no Ņujorkas

Nedēļā, kad Rīgā svinēja lielos dziesmu un deju svētkus, Ņujorkā, Parka avēnijas armorijā pie 67. ielas, grandiozā inscinējumā uzveda vācu komponista Cimmermana (Bernd Alois Zimmermann, 1918-1970) operu *Die Soldaten*, kurai Cesvainē dzimušā autora Jakoba Lenca (Jakob Michael Reinhold Lenz, 1715-1792) teksts. Cimmermani uzskata par vienu no nozīmīgākajiem vācu avangardistu komponistiem, kurš savā mūzikā, arī šai operā, izmanto gan 12 tonu kompozīciju, serialisma elementus, gan džeza un viduslaiku mūzikas fragmentus un vēl daudz ko citu. Operas pašreizējā versija sākotnēji uzvesta Vācijā Rūras Triennālē (Ruhr Triennale) Bochumā. Ņujorkas inscinējums [režisors ir angļis Pountnejs (David Pountney) un diriģents amerikānis Slouns (Steven Sloan)], rīkots sadarbībā ar Bochumas mūziķiem. Inscinējumam uzbūvēta speciāla skatuve – šaurs 75 metru garš skrejceļš, kam abās pusēs skatītāji uz sēdekļiem, kas viļņveidīgi slīd visapkārt skatuvei. Lenca lugā/ komēdijā balstītais operas teksts visai brutāli apraksta, kā kāds franču virsnieks-aristokrāts degradē kādu sievieti Flandrijā. Teksts satur arī diskusijas par teoloģiju, politiku un tā laika sabiedriskiem uzskatiem. Tāpat kā amerikāņu masu informācijas avoti pilnīgi ignorēja Latvijas dziesmu un deju svētkus, nekur netika pieminētas Lenca saites ar savu dzimteni.

Andrejs Johansons savā izcilajā monogrāfijā *Latvijas kultūras vēsture, 1710-1800* (Stokholmā, 1975) raksta: *Bez J.M. Lenca līdz šim nav cita Latvijā dzimuša rakstnieka, kas būtu iekarojis stabilu vietu pasaules literatūras vēsturē*. Lencs pēc studijām Terbatā un Karalaučos devās uz Vāciju, biedrojās ar

J. M. R. Lenz

Rets Lenca (J.M.R. Lenz) portrets (1777) no privātkolekcijas Šveicē.

Gēti (Johann Wolfgang von Goethe, 1749-1832) un daudziem tā laika rakstniekiem un kultūras darbiniekiem. Ar saviem literāriem – tai laikā gan formas, gan satura ziņā visai revolucionāriem – sacerējumiem Lencs kļuva pazīstams kā *Sturm und Drang* (Vētras un dziņu) literārās kustības galvenais autors. Dzīvodams visai vētrainu un klaidoniģu dzīvi, pēc piemeklētām vājprāta lēkmēm viņš atgriezās dzimtenē, bet drīz devās uz Pēterburgu un Maskavu, kur brīžiem darbojās kā privātsekretārs un skolotājs, piediedrojās bohēmiešu aprindām, daudz žūpoja un mira ar trieku Maskavā uz ielas.

Par sava dēla dzīves beigu posmu ir skumis Jakoba tēvs Krišjānis Dāvids Lencs (Christian David Lenz, 1720-1798), mācītājs Drustos, Dzērbenē, Cesvainē un Tērbatā un kopš 1779. gada arī Lielvidzemes luterāņu ģenerālsuperintendants Rīgā. Savā Tērbatas laikā Krišjānis Vrēliķa apgādā Rīgā klajā laida (1764) līdz tam lappušu skaita ziņā apjomīgāko latviešu valodas sacerējumu: *Spreidīķu Grāmata pār tiem Svēdienu un Svētķu Evangeliumiem tām Latviešu kristītām Draudzēm* (1858 lpp.). Nez vai vecais Lencs savam dēlam teicis lī-

Eva Eglāja-Kristsons

OKUPĒTĀS LATVIJAS UN LATVIEŠU TRIMDAS SASKARSME UN TĀS DINAMIKA – I DAĻA

ATKUŠŅA IETEKMES LAIKS (1955-1963)

Laikmets, kuru apzīmē ar metaforu „Atkusnis”, Padomju Savienībā iesākas pēc diktatora Staļina nāves (1953), kam sekoja diktatūras atslābums, nacionālo spaidu mazināšanās nekrievu republikās, masveida amnestijas politiski sodītajiem, salīdzinoši lielākas tiesības un brīvības visiem iedzīvotājiem.

20. gs. 50. gadu vidū mainās arī padomju režīma ideoloģiskās cīņas metodes un uzdevumi starpvalstu attiecībās, arī attiecībās ar emigrantu kopienām. 1955. gadā ar mērķi it kā atjaunot sakarus ar *kara gados svešumā aizrautajiem vai aizvilinātajiem pilsoņiem*¹, sāk darboties PSRS komiteja „Par atgrieša-

1. Zaļkalne, Lilita. „Kultūras sakari”- sākums un izveide (1955-1961). No: *Trimda. Kultūra. Nacionālā identitāte*. Referātu krājums. Rīgā: Nordik, 2004:20-33.

dzīgus vārdus, ko viņš šai grāmatā veltījis latviešu grēciniekiem: *Jūs neganti plītnieki un plītnieces, kas jūs krogos un ciemos kā piedzēruši lopi brēcat, rūcat un straipalājat, dažkārt apakš benķes, jeb galda, jeb pašā ceļā piedzēruši guļat, dažkārt ratos jeb ragavās un pārkārdamas galvas gulēdami un aizmiguši ne zinot, vai jūs zemes virsū, voj apakšā esat... , kas jūs tik piedzēruši rikšos pār kokiem un akmiņiem tā braucat, ka jūs ikacumirkli varat kaklu un kaulus nolauzīt un tā pie Vella ellē nobraukt! Esat jūs kristīti cilvēki?* (1 632. lpp.). Un ja būtu teicis, dēls laikam nebūtu klausījies tā kā tā.

Tēva mūža darbu, lielo sprediķu grāmatu, arī valodas ziņā ļoti interesanto sacerējumu, neviens šodien, diemžēl, vairs nelasa, bet viņa dēla lugas *Die Soldaten* operisko versiju grandiozā, ciniskā un izvirtībām pilnā uzvedumā varēja noskatīties un noklausīties pagājušā nedēļā Ņujorkā, laikā kad cesvainieša autora dzimtenē svinēja lielos svētkus.

2008.g. 15. jūlijā

nos dzimtenē² ar sēdekli Austrumberlinē.³ Komitejai ir arī savs latviešu sektors⁴ (tajā strādājuši vairāki arī vēlāk pazīstami kultūras sakaru speciālisti – Ādolfs Talcis⁵, Žanis Zakenfelds⁶). Šajā gadā PSRS Augstākās Padomes Prezidijs izsludina amnestiju tiem, kas kara gados sadarbojušies ar vācu okupantiem, arī tiem, kas atstājuši dzimteni, izņemot kara noziedzniekus. No 1955. gada sākās plaša sarakste starp trimdas latviešiem un Latvijā palikušiem radiem, draugiem, bijušajiem skolās vai darba biedriem. Daudziem trimdas latviešiem tiek sūtītas grāmatas no Latvijas. Tajā pašā gadā sāk izdot arī laikrakstu krievu valodā *Za vozvraščenje v Rodinu* (*Par Atgriešanos Dzimtenē*). 1956. gadā sāk iznākt šīs avīzes latviskā versija. Laikraksts publicēja reportāžas par repatriantu labiekārto dzīvi dzimtenē, rakstus par padomju sasniegumiem dažādās nozarēs, aprakstus par personām, kuras apvainoja kara noziegumos. Latvijā laikraksts bija slepens. Triju gadu laikā režīms secināja, ka nenotiks un pat vairs nebūtu vēlama masveida repatriācija. 1958. gadā laikrakstu pārdēvē par

2. Ģermanis, Uldis. *Zināšanai. Raksti par mūsu un padomju lietām*. Stokholmā: Ziemeļzvaigzne, 1986: 47.

3. Zaļkalne, Lilita. „Kultūras sakari” – sākums un izveide (1955-1961). No: *Trimda. Kultūra. Nacionālā identitāte*. Referātu krājums. Rīgā: Nordik, 2004:20-33.

4. Par sektorā iesaistīto personu kompetenci laikrakstā *Zemgales Ziņas* 90. gados minēts kāds kuriozs gadījums ar komitejas *Par atgriešanos dzimtenē* pārstāvjiem, kas savdabīgi veicinājis rakstnieku memoriālo muzeju dibināšanu Latvijā. Kādam funkcionāru delegācijai Stokholmā 1958. gadā zviedri (t.i. Zviedrijas latvieši) cita starpā pajautājuši: *Kā tad jūs tā rīkojaties ar Rūdolfu Blaumanī – viņa darbus neiespiežat, viņa mājas „Brakī” aizlaistas postā... Delegācijas komunistiskais līderis tūdal pat atraucis: Nekā tamlīdzīga! Blaumaņa mājas tikko kā kapitāli izremontētas, viņu drukā lielās tirāžās, turklāt viņš pats ir pie lieliskas veselības, par ko gādā mīļotā Komunistiskā partija!* Pēc šī atgadjuma Zviedrijas latviešu prese sacēla lielu traci, bet delegāciju mājās gaidīja pārrunas. Turpmākajos gados komitejas sastāvā bija arvien izglītotāki cilvēki, kas regulāri sekodami līdzi gan padomju, gan trimdas politikajiem un arī literatūras procesiem, uzskatāmi par informētiem un spriestspējīgiem speciālistiem.

5. Talcis Ādolfs – rakstnieks, Latvijas Padomju rakstnieku savienības sekretārs (1944-1948), valdes sekretārs (1957-1965).

6. Zakenfelds Žanis – padomju diplomāts, žurnālists. 1956 - 1959 Berlīnē padomju komitejā *Par atgriešanos dzimtenē*. 1959-1962 laikraksta *Dzimtenes Balss* redaktors. 1964-1967 strādājis PSRS vēstniecībā Zviedrijā, 1967-1970 – *Latvijas komitejā kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs* prezidija priekšsēdētājs.

*Dzimtenes Balss*⁷. Komiteju 1960. gadā pārdēvē par *Komiteju repatriācijas sekmēšanai un kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs*⁸. 14 mēnešus vēlāk, t. i., 1961. gada maijā, Rīgā tiek dibināta *Komitejas repatriācijas sekmēšanai un kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs* Latvijas nodaļa, kuras tiešā pārziņā pārgāja *Dzimtenes Balss* ar redakcijas sēdekli Rīgā.

50. gadu otrajā pusē dažās Padomju Savienības vēstniecībās sāka darboties latviešu kultūras atašēji, no kuriem rosīgākais bija Leonīds Rimjans Zviedrijā. Viņš prata izmantot to, ka Padomju Savienībā sakarā ar oficiālu Staļina politikas nosodišanu Maskavas nacionālā politika kļuva liberālāka. Rimjans varēja norādīt, ka Latvijā tiek radīti labvēlīgi apstākļi latviešu kultūrai. Viņš izplatīja padomju Latvijas grāmatas, žurnālus, izrādīja Latvijas filmas. 1958. gadā Rimjans panāca diriģenta Leona Reitera (1926-1976) repatriēšanos. Komiteja dažādi centās panākt rakstnieka Jāņa Jaunsudrabiņa repatriēšanos. Žurnāls *Karogs* publicēja Jāņa Jaunsudrabiņa *Es stāstu savai sievai* (1946, papildināts 1951). Arī Jaunsudrabiņa *Zaļā grāmata*, kas uzrakstīta Vācijā (1950-1951), tiek publicēta 1959. gadā Rīgā ar Jāņa Sudrabkalna ievadvārdiem. Notikusi Jaunsudrabiņa sarakste ar Ernestu Birznieku-Upīti un Sudrabkalnu. Jaunsudrabiņš bijis noraizējies, vai patiesi vēl stāv Brīvības pieminekļis, universitāte un opereteātris⁹. Kā liels *Komitejas par atgriešanos dzimtenē* panākums tika aprakstīta¹⁰ Jaunsudrabiņa viesošānās pie komitejas pārstāvjiem Austrumberlinē (1958). Tomēr komitejas vadītāju cerības, ka rakstnieks repatriēsies, nepiepildījās.

Atašejam Leonīdam Rimjanam kopš 1959. gada bijušas regulāras sarunas ar Zviedrijā dzīvojošo dramaturgu Mārtiņu Zivertu¹¹. 50. gadu nogalē pirmo reizi pēckara posmā Latvijas teātru afišās parādās arī trimdā dzīvojošā rakstnieka darbu nosaukumi. Dailis teātrī iestudē Ziverta komēdiju *Minhauzena precības*, Drāmas teātrī – lugu *Āksts*, Valmieras teātrī – *Ķīnas vāzi*. Visi iestudētie darbi tapuši pirms 1944. gada, trimdā sarakstītajiem Ziverta darbiem teātri nepievēršas,

7. Ģermanis, Uldis. *Zināšanai. Raksti par mūsu un padomju lietām*. Stokholmā: Ziemeļzvaigzne, 1986: 49.

8. Turpat.

9. Iverts, Ilmārs. Šai ģimenē viesojās Jānis Jaunsudrabiņš. No: *Dzimtene īstenās vērtības mērs*. Rīga: Avots, 1984:70.

10. Turpat

11. LVVA Ārlietu ministrijas arhīvs, fonds Nr.1051

taču dramaturga vārds Latvijā ir atgriezies. lemesls, kāpēc nenotiek pievēršanās pēckara un trimdas gados sarakstītajiem darbiem, nebūt nav tikai ideoloģiskās nostādnes, bet arī paša dramaturga piesardzība.

50. gadu vidū un otrajā pusē Latvijas PSR valdībā un LKP uz laiku toņa noteicēji ir tā sauktie nacionāļkomunisti, no kuriem spilgtākie ir Eduards Berklavs, Vilis Krūmiņš, Pauls Dzērve, Voldemārs Kalpiņš, kuri tiecās pārtraukt smagās rūpniecības attīstību, lai apurētu masveidīgu cittautiešu ieplūšanu Latvijā. Gan viņi, gan LKP 1.sekretārs Jānis Kalnbērziņš uzstāja, ka visiem LPSR padomju, partijas un saimnieciskajiem darbiniekiem ir jāprot latviešu valoda. 1959. gadā Maskava nomainīja LPSR augstāko vadību, sodīja nacionāļkomunistus un likvidēja viņu iestādes. Līdzšinējā LKP 1.sekretāra Jāņa Kalnbērziņa vietu ieņēma nacionāļkomunistu apkarotājs Arvīds Pelše.

50. gadu vidus iezīmē robežu padomju kultūrpolitikas procesā. Sāk mainīties režīma prasības pret literatūru un kultūru. Literatūras un kultūras aprītē atgriežas daudzi vecākās paaudzes latviešu autori un darbi, kuri Staļina laikos bija aizliegti. Arvien populārāki kļūst jauni autori un viņu darbi. Literārās dzīves regulēšanā joprojām liela nozīme ir PSKP ideoloģisko prasību neviltoītai vai šķietamai respektēšanai, tomēr būtiskāka kļūst literatūras paškustība. Aizliegumu sistēma brīžiem atslābst, brīžiem transformējas. Varas un mākslas pretnostatījums kļūst redzamāks. Neraugoties uz varas iestāžu uzraudzību un literātu kompromisiem, literatūra šai laika posmā kļūst par vērā ņemamu garīgu spēku un brīžiem pat par vienīgu relatīvu brīvdomu izpausmes jomu totalitārajā valstī. Tiecoties izrauties no ierobežojumiem, tā cenšas kļūt par līdzvērtīgu spēku oficiālajai ideoloģijai, respektīvi, kalpot ne tikai kā literatūra, bet arī kā citādi neaifišējamo domu un jūtu izpausmes sfēra¹².

Viens no latviešu t.s. nacionāļkomunistiem, Atkušņa laika LPSR Kultūras ministrs Voldemārs Kalpiņš laikrakstā *Literatūra un Māksla* nāk klajā ar viedokli, ka vajag izdot latviešu klasiķus, arī emigrantu rakstniekus: *...Latvijā jāpublicē emigrācijas rakstnieku darbi, kuros parādīta emigrantu grūtā dzīve*.¹³ Pēc gada LKP CK plēnums (1957.X) cenšas iezīmēt rakstnieku turpmāko darbu.

12. Briedis, Raimonds. „Laikmeta konturējums”. No: *Latviešu literatūras vēsture*. 3.sēj., Rīga: Zinātne, 1999:36.

13. Kalpiņš, Voldemārs. *Literatūra un Māksla* 1956.29.IX.

Arvīds Pelše, kurš pēc kara ir LKP CK sekretārs, lasa garu, rūpīgi gatavotu ziņojumu par inteliģences darbu, sevišķi par literatūras uzdevumiem saistībā ar Nikitas Hruščova runām. Kalpiņam šajā runā tiek vēltīti pārmetumi, ka viņš aizstāv latviešu „baltās emigrācijas” rakstniekus ar musinošiem rakstiem laikrakstā *Literatūra un Māksla*, dezorientējot lasītājus jautājumā par partijas politiku literatūrā un mākslā¹⁴. Minētājā plēnumā Pelšes viedoklis tomēr negūst pārsvaru.

Voldemāra Kalpiņa kultūrpolitikas aizvējā žurnāls *Zvaigzne* (1957,1) aizsāk publicēt trimdā dzīvojošā Anšlava Eglīša tēlojumus *Neierastā Amerika* (ar autora zīmējumiem). Kā rakstīts publikācijas ievadvārdos, tie ir *interesants dokuments par to latviešu tautas zaru, kas sācis atkalst un atrāvies no tautas zaļoksnējā ozola, agrāk vai vēlāk nokaltis un aizies bojā, un kura vienīgais glābiņš – atgriezties savas dzimtās zemes dzīvoņšajā klēpī*.¹⁵ Tomēr publicēšana tiek pēc otrā turpinājuma *Zvaigznē* (1957,2) strauji pārtraukta.

Rakstnieks Laimonis Purs, *Zvaigznes* redakcijas ilggadīgs darbinieks, minējis, ka Eglīša romānu piespieda pārtraukt publicēt, jo *Galvenā literatūras pārvalde nedeva to nelielo divu burtu un piecu ciparu kodu (piemēram, JT24718), kas redzams pēdējā lappusē, kreisā stūra pašā apakšā un bez kura tipogrāfija nedrīkstēja drukāt nevienu padomju žurnālu un avīzi*¹⁶. *Zvaigznes* tirāža 50. gadu otrajā pusē tuvojusies 100 000 eksemplāru, reizēm žurnāla spekulatīvā cena sakāpusi līdz 25 rubļiem. Purs savā memuārgrāmatā *Aizejot atskaties* (2006) nāk klajā ar personisku uzskatu, ka *Zvaigzne* vērtējama kā pārdošākais izdevums 50. gadu Latvijā un pat kā disidentiskākais izdevums visā Padomju Savienībā, kas Staļina pēcprocesā pirmais¹⁷ sācis *drupināt toreiz šķietami nesadrupināmo dzelzsbetona milzi*.¹⁸

Meklējot atbildi jautājumam, kāpēc tika pārtraukta Anšlava Eglīša grāmatas *Neierastā Amerika* pārpublicēšana, iemeslu visprecīzāk

14. *Sovetskaja Kultura*, 1957.12.X.

15. Ievadvārdi [anonīmi] Anšlava Eglīša romāna *Neierastā Amerika* publikācijai žurnālā *Zvaigzne* 1957, 1:9.

16. Purs, Laimonis. *Aizejot atskaties*. Rīgā, 2006:229.

17. Kā līdzīgu fenomenu Purs min vēlāko gadu iecienīto raidījumu „Mikrofons”, kam vajību atļāva tikai tāpēc, lai septiņos vakarā atrautu latviešus no *Amerikas Balss* klausīšanās

18. Purs, Laimonis. *Aizejot atskaties*. Rīgā, 2006:212.

raksturo Ingrīdas Sokolovas raksts „Par kalstošu zaru...” (1958). Runājot par emigrācijas autoru darbiem, kuros atspoguļota dzīve Amerikā, Sokolova aizrāda, ka *Amerikas ikdienas kritika, kas vēl spilgtāk un skaļāk izpaužas mums visiem pazīstamajā Anšlava Eglīša darbā „Neierastā Amerika”, ir tikai vienreizēja reakcija uz eiropiešu neierastām un palaikam nesaprotamām, asām pretrunām, mežonīgām ieražām un izdarībām aizokeāna zemē. Tādu pašu reakciju varētu izsaukt jebkura cita eksotiska, teiksim, dzīve uz Marsa vai uz Mēness, un tādēļ šīs kritikas pamats nebūt nav demokrātisks.*¹⁹ Sokolova vēl uzsver, ka Anšlavs Eglītis ir sarakstījis arī tādus darbus kā *Es nebiju varonis* un *Adžurdžonga*, kurus raksta autore apzīmē par *absolūta nihilisma paraugu, kurā bez tam rod savu vietu arī tādas, ne mazāk kaitīgas tendences kā viltus pacifisms, biologisms, zooloģisks naidis pret visu, kas nav saistīts ar latvisko, tāpat Sokolova apgalvo, ka Anšlavam Eglītim nav nekādas daļas par idejām, sabiedriskiem pieņēmumiem un cilvēku personīgām tieksmēm. Visu taču glābj bioloģiskais instinkts!*²⁰ Ar līdzīgu mērķi – noniecināt, izsmiet – 1958., 1959. gadā Latvijas presē parādās vairāki raksti, kur analizēta trimdas literatūra un literatūrzinātne.

Trimdā 50. gados būtiska ir jaunas rakstnieku paaudzes ienākšana literatūras apriņķī. Tie bija Latvijas brīvvalstī 20. un 30. gados dzimušie, bet jau ar Rietumos iegūtām literārām zināšanām un kritisku, pat izaicinošu pieeju gan saturā, gan formā. Jaunā paaudze sāka veidot periodiskus izdevumus ar jaunām idejām un svaigu redzējumu. Žurnāli *Ulubele* un *Raksti* bija īslaicīgas parādības, bet līdz pat šai dienai iznāk 1955. gadā Amerikas Latviešu jaunatnes apvienības (ALJA) iesāktā *Jaunā Gaita* (turpmāk – *JG*), kas pāris gadu laikā kļuva par jaunā avangarda pulcēšanās centru. *JG* ap sevi pulcēja un tajā publicējās daudzi jauni autori, kas, svešumā aizbraucot, latviešu lasītājam vēl nebija zināmi, bet vēlāk veidoja trimdas literatūras mugurkaulu: Olafs Stumbrs, Linards Tauns, Gunars Saliņš, Valdis Krāslavietis, Astrīde Ivaska, Richards Rīdžinieks, Aina Zemdega, Roberts Mūks, Jānis Krēsliņš, Indra Gubiņa, Benita Veisberga, Dzintars Sodums, Baiba Bičole un citi. Līdz ar to bija piepildījies Jāņa Jaunsudrabiņa vēlējums *Jaunajai Gaitai* (1959,21) : *Aveņu kauli / Vecajiem ierē. – / Jaunie lai sauli / Cēli nes pierē.* Šis avangards žurnālu ie-

cerēja kā rakstu krājumu kultūrai un brīvai domai un kritizēja trimdas vecāko paaudzi par ideju sastingumu. Konstatējot, ka okupētajā Latvijā izveidojusies jauna dzejnieku un rakstnieku paaudze, kas pēcstalinisma apstākļos atļaujas pieskarties agrāk neiedomājamām tēmām agrāk neiedomājamā formā, *JG* sāk piesardzīgi pārpublishēt šo autoru darbus.²¹ Padomju režīma Rīgas aparāta acīs *JG* bija viens no nevēlamākajiem izdevumiem. Ir ziņas, ka *JG* dedzināta līdz ar citiem pretpadomju izdevumiem, un, kā komunikāciju zinātņu pētniece Aina Štrāle rakstā par padomju cenzūras iestādes *Glavlit* (*Glavnoje literaturnoje* upravlēnīje jeb Galvenā literatūras pārvalde) darbību Latvijā²² atklāj, ka padomju cenzori *JG* apzīmogojuši ar diviem sešstūriem, kas nozīmē, ka *JG* ir padomju cilvēkam sevišķi nevēlams un kaitīgs izdevums, kamēr mazāk kaitīgās no Rietumiem nākušās publikācijas apzīmogoja tikai ar vienu sešstūri. Otrs tikpat nevēlams izdevums bija Latvijas sociāldemokrātu mēnešraksts *Brīvība* (Stokholmā).

Pirmais no trimdas periodikā publicētajiem (*JG9,1957*) padomju Latvijas jaunajiem autoriem ir Ojārs Vācietis, vispirms ar izjusto dzejoli “Pēc ilgas šķiršanās. (Rīga)”. Neraugoties uz to, ka Vācietis jaungaitniekiem bija ļabi zināms arī kā kaismīgs “komunisma cēlājs dzejā”, šķita interesanti publicēt kādu jaunu, svaigu talantu, kura radošās biogrāfijas sākums nav saistāms ar brīvās Latvijas laiku pirms II Pasaules kara. Citāts no pirmā panta: *Cērt man sejā, cik gribi, nakts brāzmainā, / Bet es skatos, kur asfalta stīga / Izkūst tumšā, un pamalē blāzmainā / Tu nāc pretī nakts ugunis, Rīga.*

Trimdas kultūras darbinieki, kas veidoja žurnālu *JG*, bija Vācieša paaudzes pārstāvji dzelzs priekšvara otrā pusē. Kā skaidro viens no ilggadējiem *JG* veidotājiem Valters Nollendorfs, “jaungaitnieku” attieksme pret Padomju Latvijas literatūru bija divējāda: 1) humoristiski satīriskā pieeja; 2) vēlme atrast un izprast savus vienaudžus – literātus Latvijā.²³

Ja Ojāra Vācieša dzejas publicējumu varam klasificēt kā *vēlmi izprast savus vienaudžus*, tad pirmajai – humoristiski satīriskajai pie-

19. Sokolova, Ingrīda. „Par kalstošu zaru...” *Literatūra un Māksla* 1958.12.IV.

20. Turpat

21. Nollendorfs, Valters. „Trimdas literatūras periodizācija” No: *Referātu krājums Trimda. Kultūra. Nacionālā identitāte*. Rīgā, 2004:225.

22. Štrāle, Aina. „Kā LPSR cenzūra gatavojās sadedzināt Biblii : [par LPSR Ministru Padomes Galv. pārvaldes valsts noslēpumu aizsardzībai presē darbību]. *Karogs* 2005, 8:133-138.

23. Saruna ar Valteru Nollendorfu 1999.21.V, Rīgā.

ejai – spilgts piemērs ir *JG* publicētie Latvijas dzejnieku (Mirdza Ķempe, Jānis Sudrabkalns, Meinhardis Rudzītis, Edgars Damburs, Harijs Heislars, Arvīds Skalbe, Ojārs Vācietis u.c.) dzejoļi par Ļeņinu²⁴. Tieši šo *JG* humora nodaļā *Skabarga* ievietoto dzejoļu dēļ pieņemams uzbrukumi *JG* no trimdas sabiedrības aprindām, kuras humoru šajā *Ļeņiniādē* neredz. Ar aizdomām tiek uzlūkoti arī citu Latvijā sacerētu dzejoļu pārpublicējumi – neaurogoties uz to, ka tie ievietoti nodaļā ar nosaukumu *Starp papēdi un zemi. Iezīmes apspiestās Latvijas jauno autoru dzejā*. Šo nodaļu veidoja dzejnieks Andrejs Irbe. 1958. gada *JG* numuros šajā sadaļā tiek publicēta Arijas Elksnes, Arvida Skalbes, Ojāra Vācieša dzeja.

1958. gadā *JG* aicina piedalīties simpozijā par sekojošiem jautājumiem: „Kā pavērt ceļu latviešu kultūrai pasaulē?” un „Kā atdzīvīnāt šķietami pamirušo latviešu literatūru?”. Izsūtītajos uzaicinājuma tekstos otrais jautājums kā problēma ir izvērsti sekojoši: *Padomju Latvijā, kā zināms, autori ir spiesti rakstīt sociālistiskā reālisma garā un par drosmīgiem, dusmīgiem un nepaklausīgiem jauniem autoriem „Cīņa” raksta apmēram tā: Tā vien liekas, ka jaunie autori atsvešinājušies no savas tautas, atstājuši visu veselīgo, dzīvinošo, dabīgo un iegājuši paštiksmīnāšanās pakāpēs, lai ar saviem darbiem nekalpotu vis savai tautai, bet sev līdzīgai šaurai grupīnai. Arī trimdas latviešu literatūra nevar lepoties ar izciliem darbiem – darbiem, kas dotu radīšanas impulsu pašiem jaunākiem rakstītājiem un tulkošanas impulsu rietumniekiem. Maz mums īsta pārdzīvojuma brīdī radušos daiļdarbu*”.²⁵ Lai trimdas lasītājiem atklātu literatūras procesu dzimtenē un uzzinātu Latvijas jauno intelektuāļu domas, *JG* pārpublicē fragmentus no Padomju Latvijas preses, kur tiek runāts par literatūras un mākslas problēmām. Redzama vieta *JG* publikācijās ir Ojāra Vācieša personībai un dinamiskajiem rakstiem presē. *JG21*(1959) publicēts fragments (pārpublicēts no laikraksta *Literatūra un Māksla*, 1959) no viņa teiktās runas²⁶ Latvijas padomju rakstnieku IV Kongresā 1958.25.-27.IX: *Un vēl viena nelaipe, uz kuras saknēm mēs lejam ūdeni, pārkāpdami principu ‘mākslai vispirms jābūt mākslai’ – tematikas dēļ par idejisku darbu*

24. Skat. rubriku „Skabargas” *Okupētā Latvija. Produkcija virs plāna. No Padomju Latvijas preses. JG:15*(1958).

25. *JG* redakcijas vēstule Dzintaram Sodumam (1958) RTMM 560368.

26.26. Līdzās Ojāra Vācieša, Arvida Skalbes un Arijas Elksnes dzejoļiem.

*saucam tādu, kur ideja palikusi bez emocionālā un estētiskā apģērba, un savukārt tematikas dēļ par bezidejisku nolamājam to darbu, kas ir tiešām idejisks, tiešām mākslas darbs, tikai tam, nabadziņam, pietrūkst atiecīgu ārējo atribūtu.*²⁷

Vecākās trimdas politiskās un sabiedriskās vadības acīs jaunā avangarda izaicinājums kulminē 1959. gada Amerikas Latviešu apvienības (ALA) kongresā, kad *JG* nosoda kā neatbilstošu „latviešu mērķiem un morālei”, ar to saprotot gan Jāņa Turbada (Valža Zepa) *pēkšņā pietātes trūkumā* sarakstītā *Ķeves dēla Kurbada* fragmentus, gan arī interesi par jaunāko literatūru Latvijā²⁸.

Ideoloģiju tieša cīņa, t.i., sabiedriskās domas regulējošu organizāciju noteikta, turpinās ar arvien konkrētākiem lēmumiem 60. gados. *Daugavas Vanagu* Centrālās valdes sēdē (1963.8.-9.VI) Gēteborgā nolemts pievienoties LAKEC sēdē (1962) pieņemtai deklarācijai: *Tūrisms uz Latviju ir nevēlams. Ikvienam, kas apmeklē Latviju, ir jāzina, ka viņam par to būs jānodod pakalpojumi boļševiku propagandai, vai pat jāklūst par okupantu agentu. Bez tam ikviens tūrists uz okupēto Latviju ar šādu braucienu ir atteicies no sava politiskā bēgļa statusa un devis morālistisku akceptu okupantu režīmam, to papildinot: Ja kāds biedrs, kurš ieņem kādu amatu DV organizācijā, ir devis kā tūrists uz Latviju, tad viņš no amata nekavējoši atbrivojams.*²⁹ Nedēļu vēlāk (1962.16.VI) PSRS vēstniecība Zviedrijā izsūtīja LPSR Ārlietu ministrijai vēstuli: *Ar šo nosūtām izziņu par organizāciju „Daugavas Vanagi” Zviedrijā. Vienlaicīgi uzskatām par mērķtiecīgu, ka mūsu kontrpropagandā aizrobežu radio un avīzē „Dzimtenes Balss” būtu ievietoti materiāli par antitautiska rakstura piemiņas un svētku dienām, kas pieminētas izziņā. Nemot vērā ierindas emigrantu interesi par kultūras dzīvi Latvijā, lūdzam tupināt iekļaut republikas māksliniekus padomju grupās, kas dodas viesizrādēs uz Zviedriju, un organizēt Stokholmā š. g. rudenī grafikas izstādi ar jau agrāk piedāvātiem mūsu nosacījumiem. Lūdzam atsūtīt mums izrādīšanai latviešu emigrantu mākslas filmas un kinohronikas par republikas dzīvi latviešu valodā. Lai pozitīvi ietekmētu latviešu emigrāciju, lūdzam izskatīt jautājumu*

27. Iezīmes apspiestās Latvijas jauno autoru dzejā. *JG21*(1959):11.

28. Skat. Nollendorfs, Valters. „Tā sauktā Jaunās Gaitas lieta”. *JG21*(1959):128-130 un *JG24*(1959):259-260.

29. Noraksts no *Daugavas Vanagu* lēmuma. Anitas un Gunša Liepiņu privātais arhivs Toronto, Kanādā

par ielūgumu 1963. gada vasarā uz Latvijas PSR atbraukt apmēram 8-10 redzamākajiem kultūras un zinātnes darbiniekiem, lai parādītu LPSR sasniegumus šajās jomās un izdarītu uz viņiem ietekmi, tā raksta PSRS sūtnis Zviedrijā F. gusevs.³⁰

Trimdas latviešu neuzticēšanos Latvijas PSR oficiālajiem pārstāvjiem un VDK darbiniekiem atspoguļo arī trimdas literatūra – sākot ar 50., 60. gadiem. Jura Roziša grāmatā *Displaced Literature. Images of Time and Space in Latvian Novels Depicting the First Years of the Latvian Postwar Exile* ir nodaļa „Padomju Savienība un komunisma draudi”³¹, kur atspoguļotas trimdas romānos iekodētās bailes no komunisma kā bieda arī apmešanās valstīs. Padomju Savienība un komunistiskie spēki „dzelzs priekškara” laikmetā bija aktivizējušies visā pasaulē, no vienas puses, mēģinot turēt nošķirtas divas dažādas politiskās pasaules, no otras puses, mēģinot infiltrēties emigrantu vidē un pat viņu mītnes zemes sabiedrībā, kur dažkārt vērojama akla sajūsma par komunisma idejām. Padomju Latviju reprezentējošas oficiālas amatpersonas tēlotas Alfreda Dziļuma romānā *Nokaltis zars*,³² padomju spiegi – Austrālijas latviešu rakstnieka Artura Plauža romānos *Šķirtie*³³ un *Kalna māja*,³⁴ Brazīlijas situāciju tēlo Arnolds Rasa romānā *Vēl mēs esam svešumā*,³⁵ tāpat spiegošanas sistēma aprakstīta arī Kanādā mītošās rakstnieces Veltas Tomas romānā *Aldaune*.³⁶ Šie spiegi prasmīgi iedzīvojas trimdnieku sabiedrībā, iegūst uzticību vismaz pāris cilvēku acīs, piemēram, izpalīdzot ar naudu vai kā citādi, viņi arī izrādās gana labi un plaši informēti par daudzām trimdas personībām, tādējādi izmantojot iespēju šantāžām.

Romānos vērojams arī šo aģentu darbs mēģinājumā savaņgot trimdniekus repatriācijai uz Latviju. Tomas romānā *Aldaune* Kanādas latviešu sabiedrībā ir iefiltrējies komunistu aģents, kurš rīko sabotāžas latviešu sapulcēs, sanaido atsevišķus cilvēkus ar viņu darba de-

vējiem. Savukārt Gunara Janovska romānā *Pār Trentu kāpj migla*³⁷ kāds latviešu emigrants Anglijā, kurš kļuvis par padomju režīma upuri, ir nepatīkami pārsteigts, secinot, cik grūti ir atspēkot to naivo entuziastisko attieksmi pret komunismu, kas izjūtama sarunās ar daudziem mītnes zemes iedzīvotājiem. Eduarda Freimaņa romāna *Svešos Jaudīs*³⁸ varonim pat jāstāpās ar aizdomām no sarunasbiedra puses, ar apvainojumiem fašismā kā labā spārna simpaticētājam.

Lai arī trimdnieki cer uz nākotnes brīvo Latviju, tomēr šajos romānos tā nav centrālā tēma, par to vairāk runā tēlotie politiķi, vietām pat autori šīs runas satirizē. Piemēram, Dziļuma romānā latviešu trimdas politiķi jau ir sadalījuši kara ministra un ārlietu ministra amatus. Lielākoties nākotnes vai pagātnes Latvija ir it kā atgriezta nost no esošās situācijas, un tā realitāte, kur elpot un eksistēt, izrādās trimda.³⁹

Padomju Savienībā 50. gadu vidū no Vissavienības rakstnieku kongresa tribīnes tiek runāts par kritikas brīvību un cenzūras vājināšanas nepieciešamību, taču pēc notikumiem Ungārijā valsts iekšējās dzīves liberalizācijā rodas atslābums. 1958. gadā Latvijā izvērsās jaunas ideoloģiskas kampaņas, literatūrā par upuriem tiek izraudzīti Zigmunds Skujiņš, Vilija Ošiņa, 1959. gadā – Visvaldis Lāms, kā arī LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes studenti, kas izveidojuši un savā vidē izplatījuši rokrakstā literāro žurnālu *Sirds uz trotuāra* un satirisko *Pūt un palaid*. Berlīnes mūra uzcelšanai seko tiesas prāva (1962), kurā „par neziņošanu” ar brīvības atņemšanu tiek notiesāts jaunais dzejnieks Knuts Skujenieks. Republikas intelīgences sanāksmē (1963) kritiķa tiek vērsta pret Vizmu Belševicu, Māri Čaklo, Montu Kromu, Cecīliju Dineri, Ojāru Vācieti, Ēvaldu Vilku.

Valsts Drošības komiteja (VDK jeb KGB) uzsāk (1958) milzīgu kontrpropagandas kampaņu, kura pēc PSRS KP centrālkomitejas slepena lēmuma atvietoja neveiksmīgo 1955. gadā uzsāktu repatriācijas kustību. Kontrpropagandas darbība tika vērsta pret „ideoloģisko ienaidnieku” – ārzemēs dzīvojošām tautībām (ukraiņiem, latviešiem, lietu-

30. LVVA, fonds 1051, apraksts 1, lieta 40, 87.lpp.

31. Rozišis, Juris. *Displaced Literature. Images of Time and Space in Latvian Novels Depicting the First Years of the Latvian Postwar Exile*. Stockholm: Stockholm University, 2005:201.

32. Imanta, Kopenhāgena, 1960.

33. Plaudis, Arturs. *Šķirtie*. Austrālija: J.A.Jansona memoriālais fonds, 1986.

34. Plaudis, Arturs. *Kalna māja*. Austrālija: J.A.Jansona memoriālais fonds, 1985.

35. Rasa, Arnolds. *Vēl mēs esam svešumā*. Nebraska: Vaidava, 1970.

36. Toma, Velta. *Aldaune*. Ņujorkā: Grāmatu Draugs, 1960.

37. Janovskis, Gunars. *Par Trentu kāpj migla*. Rīgā: Liesma, 1991.

38. Freimanis Eduards. *Svešos Jaudīs*. Kuldīgā: Celmiņš, 1993.

39. Rozišis, Juris. *Displaced Literature. Images of Time and Space in Latvian Novels Depicting the First Years of the Latvian Postwar Exile*. Stockholm: Stockholm University, 2005:204.

viešiem, igauņiem, armēņiem, baltkrieviem utt.), kuru teritoriju bija okupējusi Padomju Savienība. Kampanjas mērķis bija: 1) izjaukt šo trimdnieku pretkomunistisko darbību ārzemēs un neitralizēt viņu politisko iespaidu jaunajās mītnu zemēs; 2) iesēt vietējā sabiedrībā un trimdnieku starpā neuzticību pret tās vadītājiem un aktīvajiem darbiniekiem; 3) noorganizēt ārzemēs „patriotiskas” grupas, t.i., tādas, kas būtu lojālas Padomju Savienībai. Padomju atklātajās publikācijās šo visaptverošo un milzīgo plašo propagandas darbību nosauca „kultūras sakaru” vārdā. Piemēram, kā atklāj izvilkums no Latvijas KP CK pirmā sekretāra Arvīda Peļšes 1961. gada augusta ziņojuma PSKP CK „Par nepieciešamību pastiprināt cīņu ar pretpadomju darbību”: *Veikta kontrpropagandas pastiprināšana, kas virzīta uz latviešu emigrācijas barvežu un viņu aktīvo palīgu atmaskošanu un kompromitēšanu, uz patriotiskas kustības attīstīšanu ierindas emigrantu vidū. Ir izveidota⁴⁰ latviešu sekcija „Komitejai par atgriešanos Dzimtenē un kultūras sakaru nodibināšanu ar tautiešiem.”⁴¹*

Daļa no šīs kampanjas bija VDK sarakstītas un izdotas dezinformācijas brošūras, ko desmitos tūkstošos eksemplāru izplatīja Rietumos, gan latviešu iecelotāju, gan pamatsabiedrības vidū. Augstākminēto mērķu realizēšanai iesaistīja attiecīgo padomju republiku KP CK un VDK nodaļas, jo tur strādāja cilvēki vai arī tādus varēja viegli sameklēt, kas „savu” trimdas grupu labi pārzināja un spēja iedziļināties trimdnieku dzīvē un kaut cik to izprast. Latvijas PSR gadījumā trimdnieku apstrādē tika iesaistīti VDK kadri, *Dzimtenes Balss* redakcijas un vēlākās *Latvijas Komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem* ārzemēs darbinieki.

Trimdas zinātnieki, vēsturnieki Lilita Zaļkalne un Andrievs Ezergailis uzskata, ka šai VDK kontrolētajai kontrpropagandas kampanjai bija ievērojami panākumi un tās izraisītās sekas aktuālas līdz pat mūsdienām⁴². Pamflets *Kas ir Daugavas Vanagi?* (1962), grāmata „Politiskie bēgļi bez maskas” (1963), *Kāpēc*

viņi bēga (1965) u.c.⁴³ izdevumi ar puspatiesībām, sagrozījumiem un klajiem meliem attēloja trimdas vadošos darbiniekus kā noziedzniekus, savukārt ierindas trimdniekus – kā dezinformācijas upurus. Minētās brošūras neguva panākumus trimdas sabiedrībā, taču tās nokļuva daudzu demokrātisko rietumvalstu universitāšu bibliotēkās. Daudzi šo valstu zinātnieki ir sarakstījuši un publicējuši pētījumus, kuros balstās uz minētajām nepatiesajām kontrpropagandas publikācijām kā uz vēstures avotiem.

Rīgā tika izdots arī viens atšķirīgs kontrpropagandas izdevums – šoreiz tieši lasītājiem Latvijā – grāmata *Labdien, Pietuka Krustiņ*, kurā VDK kadri centušies aprakstīt ārzemju latviešu sabiedrību un tās būtību humora un satīras manierē. Grāmatai ir acīmredzams uzdevums – likt Latvijas lasītājam uztvert bijušo neatkarīgo, „buržuāzisko” Latvijas valsti un tās idejas nesēju – „reakcionāro emigrāciju” – kā apsmejamu un marginālu realitāti pretstatā Padomju Latvijas pilnvērtīgajai dzīvei un laimīgajai nākotnei „padomju tautu saimē”. Šīs grāmatas teksti ir vāji, taču tie izraisa literatūrvēsturisku interesi ar daudzu latviešu literatūras motīvu, tēlu un reminiscenču variācijām un interpretācijām, kas izmantotas propagandas nolūkā. Grāmata sastāv no *Brenča un Žvinguļa ar Krustiņu Petak kungu* apmainītām vēstulēm, kuras apkopojis kāds I.Žagars. Pietuka Krustiņš šeit pārstāv trimdas sabiedrību un korespondences rezultātā kļūst par simpatizētāju Padomju Latvijā notiekošajam. Korespondences aizsākumu Žvingulis un Brenčis izskaidrojuši savā pirmajā vēstulē Pietuka Krustiņam, atzīstot, ka vēlejušies uzzināt, kā tad Pietuks mainījies, *pa pasauli mētādamies*.

Tālāk tiek atklāta sistēma, kā var atrast trimdā dzīvojošos paziņas: *Labu laiku gudrojām, kur Tevi atrast, jo plašā pasaule nav Slātava. Kad jautājām Latvijas komitejā kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs Rīgā, Gorkija ielā 11a, mums atbildēja, ka nekādi pietuku krustiņi sakarus ar komiteju neesot nodibinājuši. Tad nolēmām tos nodibināt pašī. Domājām un spriedām: kur ir Švaukstis, tur tuvumā var gadīties arī Pietuka Krustiņš, bet par vietu, kur atrodas „volgeboren tautēt hern Švaukstē”, nevarēja būt divu domu – tā var būt tikai Rietumvāczeme⁴⁴. Pietuka Krustiņa atbildes vēstules sacerētas, balstoties uz trimdas presi, piesaucot reālu personu uzvārdus, notikumus – daudz tiek minēts Ādolfs Šilde,*

40. PSRS Komitejas par atgriešanos Dzimtenē un kultūras sakaru nodibināšanu ar tautiešiem latviešu sekcija izveidota 1961. gada maijā

41. *Latvija padomju režīma varā 1945-1986: Dokumentu krājums*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2001:244-255.

42. Skat. Lilitas Zaļkalnes rakstu „Ezergailis un VDK informācija” (recenzija par Andrieva Ezergailja grāmatu *Nazi/Soviet Disinformation about the Holocaust in Nazi-Occupied Latvia*, 2005). JG245(2006).

43. *Tāda ir patiesība* (1959), *Viņu istā seja* (1960), *Nebrauc tik dikti* (1964) utt.

44. *Labdien, Pietuka Krustiņ!* Rīgā, 1964:8. .

Arnolds Spekke, Alfrēds Lejiņš, arhibīskaps Arnolds Lūsis, pulkvedis Vilis Janums, mākslinieks Juris Soikāns utt. Jau pirmajā vēstulē Pietuka Krustiņš lūdž, lai viņam atsūta jaunāko Latvijas dzeju. Žvingulis vēstulē, kas it kā rakstīta 1962.11.IV, lepojas, ka *mūsu šodienas dzejniekus iejūsma pati dzīve, un savu dzeju viņi sniedz nevis poēzijas „feinšmekeriem”, bet visiem, kas vien roku pieliek, dzīvi augšupceļot, nevis, kā agrāk, kad mazie, glītie, pēc satura jo bieži nebaudāmie, bet dārgie Gopera izdotie dzeju krājumi mājvietas atrada galvenokārt Alberta un Elizabetes ielas lepnajos apartamentos vai arī mājturības skolu gaumē uzpostajos saimniekmeitu kamaros.*⁴⁵

Pietuka Krustiņš tiek aplaimots ar vairākiem dzejoļu krājumiem, tostarp Imanta Ziedoņa *Zemes un saņu smilts*, Imanta Lasmaņa, Mirdzas Ķempes u.c. dzeju., vēstulē pāris dzejoļu tiek citēti, piemēram, Ziedoņa rindas: *Arums pavasarī neiztvan tik / drīzi. / Ilgi reibina un trauksmi raida. / Atbrauc...un tu pats to sajūtīsi. / Zemes gaida,* ar piebildi, ka šāda dzeja visiem padomju ļaudīm tuva atšķirībā no trimdas dzejas, kur dzejojot par to, kur lai mūzas kalpus glabānot un kādas puķes uz kapa liekot. Pietuka Krustiņš nākamajā vēstulē pauž savu sajūsmu par sūtījumu: *Ar mani noticis brīnums. Lasot Jūsu atsūtītās dzejas, tā aizmirstos, ka brīžam pat Slātavas siera gabals paliek nenokosts un Rīgas balzama glāzīte neizdzerta. No visām šītam jaunām domām un dziļām jušanām es it nemaz netieku pie saprašanas.*⁴⁶ Iemesls apmulsumam: dzīves straujā augšupeja Latvijā, kad veco laidaru vietā redzamas jaunas, lielas kūtis un apdrupušā kroga vietā – klubs. Vēstulē uz Latviju Pietuka Krustiņš arī pažēlojas par latviešu organizāciju līderu valdīšanas stilu, konservatīvismu un, lai pierādītu, ka ne viņš vienīgais šādi domā, citē ziemeļvidzemnieku dzejnieku Jāni Krēsliņu, jo viņš kādā savā dzejā saka, ka atklāti nosodot dižmanību, kas apslēpj gara nabadzību, bet tādas lietas beidzoties tā,⁴⁷ un seko citāts no Krēsliņa dzejoļa: *Es dzirdu balsis: / „Šis vecīt's ir negatīvs! / Kas tiek mums no viņa / ārdīšanās pa tukšo? / Viņš grauj mūsu morāli, / kas tā jau spoža tikai iedomās!” / Es dzirdu balsis: „Lasi dainas!” / To jau es daru. / „Mācies no Rilkes un Lazdas!” / To es nespēju. / „Cik skaistas bij pļavas mums vasarā / un meži ziemā!” / Es ticu. / „Kāds šarms bij Rīgā / Otto Švarca kafējnīcai!” / Es šaubos. Domas*

45. Turpat: 18.

46. Turpat: 23.

47. Turpat: 25.

nobeigumam Pietuka Krustiņš piemetinājis: *...tāpēc visa dzīve Amerikā Krēsliņam šķietot „dublaini sniegi, miglaini miegi, miegaini miglāji”. Bet, akurāt, tautieši, tāpat var teikt par mūsu dzīvi Rietumvācēm.*⁴⁸

Šī nav vienīgā reize un publikācija, kurā izmantota Jāņa Krēsliņa asā, tiešā un ironiskā dzeja, nomainot kontekstu un piedēvējot tai dumpinieckiskas iezīmes, kas vērstas pret trimdas sabiedrību, to kritizējot. Jau 1959. gadā lairakstā *Padomju Jaunatne* ievietots U.Saules un B.Liepas raksts „Mencas un sirdsapziņa”, kas citē fragmentu no Krēsliņa t.s. pelikānu dzejoļa („Uz akmens radzēm dīki tup”), argumentējot, ka autors kritizējot kapitālistisko pasauli un reakcionāro trimdu un arī simboliski aprakstot, kā amerikāņi finansējot nabaga grūti strādājošo trimdinieku paciņu sūtīšanu uz Latviju, lai pierādītu, ka kapitālisms ir labāks nekā komunisms. Vēlāk Krēsliņa dzejoļi parādījušies arī Kultūras sakaru komitejas gadagrāmatā. Uz jautājumu, kā Krēsliņš reaģējis, ieraugot bez atļaujas pārpublicētos dzejoļus, viņš atbild: *Bija tikai izbrīns, ko tad es tur varēju darīt? Protestēt? Kam? To varbūt arī publicēja, lai pierādītu, ka es sadarbojos ar komiteju. Jāmin, ka dzejoļa pēdējā rinda iespiesta nepareizi.*⁴⁹

Savukārt Pietuka Krustiņa vēstulē pieminētais trimdinieks Juris Soikāns⁵⁰, kurš bija izcils latviešu mākslinieks, arī mākslas zinātnieks, Atmodai sākoties, Latvijas Universitātes, Rīgas Tehniskās universitātes un Latvijas Kultūras akadēmijas profesors, 1958. gadā saņēma vēstuli gluži iepriekšaprakstītājā „Brenča un Zvinguļa stilā”. Šī vēstule bija no PSRS komitejas *Par atgriešanos dzimtenē* pārstāvja Berlinē Žaņa Zakenfelda, un jau pirmajā teikumā notiek atsaukšanās uz it kā Jura Soikāna komitejai nosūtītu pastkartīti: *Jūsu pastkartiņu saņēmu, paldies. Izbrīnējos, ka rakstāt man vācu valodā. Tā, protams, ir katra cilvēka personīga lieta, kādā valodā rakstāt, taču es personīgi allaž dodu priekšroku savai mātes valodai. Tas nu tā, starp citu.*⁵¹ Tālāk sarakste noris abpusējos krasu viedokļu izteikumos par latviešu mākslu Latvijā un trimdā, par demokrātijas un brīvības jautājumiem, par komunisma, par repatriācijas jautājumu, tā piemēram, par pēdējo Zakenfelds

48. Turpat:26.

49. Jānis Krēsliņš vēstulē Mārai Krēsliņai 2003.13.III ar komentāriem par Evas Eglājas-Kristsones referātu.

50. Soikāns, Juris (1920 –1995).

51. No profesora Jura Soikāna sarakstes ar PSRS komitejas *Par atgriešanos dzimtenē* pārstāvi Žani Zakenfeldu. *Latvijas Vēstnesis* 2000.27-28.IV. Nr.148/150 -151/153.

izsakās: *Ja jau kādam nepatīk dzimtene un tās iekārta, lai brauc, kur patīk. Pareizi rīkojās mūsu valdība, iesakot Pasternakam atstāt Padomju Savienības teritoriju. Taču viņš to nevēlējās. Pie tā paša: starp citu, nezinu tādu cilvēku, kuru pēc atgriešanās dzimtenē nebūtu lamājušas emigrantu avīzes. Visi viņi nezin kāpēc uzreiz kļuvuši vai nu dzērāji, vai psihiski slimi utt.*⁵²

60. gadu pirmā puse ir zīmīga ar vairākām idejām par intensīvāku, produktīvāku un abpusēji interesantāku kontaktu izveidi starp rakstniekiem Padomju Latvijā un trimdas zemēs. Spilgtākie piemēri ir žurnāla *Tilts* iniciatīva iepazīstināt trimdas lasītājus ar Latvijas pēdējo gadu spilgtākajiem autoriem, Gunta Zariņa iecere izveidot un izdot žurnālu *Domās*. Par šo iniciatīvu varam uzzināt no RTMM „Tēvzemes” fondā pieejamās sarakstes materiāliem. „Tēvzemes” fondā glabājas arī augsti intelektuāla un principiāla polemika vēstulēs starp diviem erudītiem, proti, Rolfu Ekmani un Leonīdu Rimjanu. Uz Leonīda Rimjana aicinājumu, ka būtu ļoti jauki, ja savā atbildes vēstulē Ekmanis uzrakstītu par to, kā iedomājas kultūras sakarus ar dzimteni, Rolfs Ekmanis vēstulē, ko raksta pēc 7 mēnešiem, atbild izsmēļoši: *Kā būtu, teiksim, ar kādu jauno latviešu literātu simpoziju „Karogā” vai „Jaunajā Gaitā”? (Ar Ojāru Vācieti, Valteru Nollendorfu, Imantu Ziedoni, Ojāru Krātiņu, Vizmu Belševicu, Gundaru Pļavkalnu, Gunaru Irbī). Esmu arī pārliecināts, ka ne viens vien trimdas izdevums labprāt pieņemtu varbūtējai publicēšanai dzimtenes latviešu rakstnieku mākslinieciski augstvērtīgus darbus, arī kritiskus rakstus. „Karogs”, „Māksla”, „Zvaigzne”, „Liesma” varētu revanšēties ar nesagrozītu svešatnes latviešu literātu darbu ievietošanu savās slējās. Gunars Grava izteica savas domas par Ziedoņa dzejām. Kā būtu, ja Harijs Gāliņš izteiktu savas par, teiksim, Linarda Tauna dzeju krājumu „Laulības ar pilsētu”. Vienā no „Jaunās Gaitas” burtnīcām tika iespiestas Vizmas Belševicas dzejas. Arī citu dzimtenes dzejdaru darbi ir bijuši pārdrūkāti JG slējās. Kā būtu, ja „Karogs” iepazīstinātu latviešu lasītājus dzimtenē ar Astridas Ivaskas, Valdas Dreimanes, Ainas Kraujietes, Ināra Brēdricha, Olafa Stumbra, Ivara Lindberga, Andreja Irbes u.c. trimdas dzejas meistarū vārsēm? „Laiks” pārspieda Ēvalda Vilka „Vienpadsmit kilometrus”, Cielavas-Zigmontes „Zelta putekļus” u.c. prozaistu darbus. Kādēļ „Zvaigzne”, „Karogs” etc. nevarētu darīt to pašu ar Irbes, Gunta Zariņa, Irmās Grebzdēs,*

52. Turpat.

*Indras Gubiņas, Gunara Janovska, Dzintara Soduma, Ilzes Šķipsnas prozas darbiem?*⁵³

1958. gadā Rīgā tiek izdots Ojāra Vācieša dzejoļu krājums *Ugunīs*. Dzejnieka Gunara Saliņa recenzija par šo Vācieša otro dzejoļu krājumu, kas publicēta ar virsrakstu „Padomju lolots Rīgas dzejnieks” ievietota žurnālā *Tilts*. Sākot ar 1960. gadu, *Tilts* regulāri pārpublicē padomju Latvijas autorus – gan dzeju (Vācietis, Skaidrīte Kaldupe, Daina Avotiņa, Vitauts Lūdēns, Velta Kaltiņa u.c.), gan prozu (Laimonis Purs *Apsūdzēto sols*, Ilzes Indrānes stāsti un romāns *Lazdu laipa*, A.Bels stāsti un romāns *Būris*). Nelielajos redakcijas komentāros, uzsākot publicēt vienu vai otru autoru, izskan līdzīga doma, kā, piemēram, komentējot Ilzes Indrānes stāsta „Jaungada stāsts” pārpublicēšanas nolūku: *lai lasītājiem parādītu to jauno latviešu literātu saimi, kāda pašreiz veidojas un aug dzimtenē.*⁵⁴

Neraugoties uz varas orgānu norādījumiem un ideoloģijas diktātu, tomēr to sajūtot, saskarsmes vēlme kļūst arvien atklātāka. Individuālie likteņi kopējā kultūras sakaru procesa vēsturē ieņem nozīmīgu lomu, lai izprastu konkrētas rīcības. Tieši tā – kā nespēja šīs ideoloģijas klātbūtni atcelt, vismaz pa daļai, izskaidrojama arī trimdas eksistenciālā rakstnieka Gunša Zariņa traģika. Guntis Zariņš ir viens no tiem, kuri ir pārliecināti par kultūru kā autonomu parādību, augstākstāvošu par politiskām pretrunām. Zariņš deklarē, ka nenodarbosies ar politiku, jo *mūsu esamība šeit jau ir pietiekami liels protests un demonstrācija. Nevēlos publicēt lozungus!* Šāda pārliecība Guntim Zariņam bijusi jau kopš nokļūšanas trimdas situācijā, un tāpēc viņa viedoklis, kas pausts vēstulē Gunaram Saliņam, ar kuru viņu saistīja cieša draudzība⁵⁵, ir viennozīmīgs: *...es netīcu, ka jebkādu komiteju diktāti varētu man pateikt, ka latviešu literatūra un māksla ir sadalīta divās daļās. Man liekas, ka labākais žests, ko mēs varētu izdarīt, būtu piešķirt Vizmai Belševicai jeb (domāts „vai” – E.E.K.) Ojāram Vācietim Zinaidas Lazdas balvu - protams, šis ir tikai*

53. Rolfa Ekmaņa vēstule L. Rimjanam RTMM

54. *Tilts* 1960, 38./39: 76.

55. 1962. gadā Guntis Zariņš Jaunatnes dienu ietvaros viesojās Amerikā, aizrautīgi runājot, diskutējot, iepazīstot un izveidojot ciešu draudzību ar savas paudzes rakstniekiem ASV, ko pēcāk stiprina regulāra sarakste. Nākamajā gadā Ņujorkā notiek interesants sarīkojums, ko nosauc par „Seanss ar Gunti Zariņu Ņujorkā”. Iniciātors un galvenais organizators ir Gunars Saliņš. Šajā sarīkojumā tika lasīta Gunša Zariņa darbi, tos kombinējot ar autora ierunātās skaņulentes atskaņojumu (Gunša Zariņa intervija)

Brigīta Siliņa

REIZ IKVIENAM IR ŠAJĀS DURVĪS JĀIEIET

IVARS LINDBERGS (1932-2008)

Kaut kad ap 1966. gadu Sanfranciško latviešu koloniju pāršalca ziņa, ka no Čikāgas pārcēlies dzejnieks Ivars Lindbergs. It kā esot arī aktieris, spēlētis kopā ar Mārtiņu Zivertu! Intrigējoši, daudzsološi! Potenciāls sarīkojumu kuplinātājs. Kāds bija sameklējis šī dzejnieka fotogrāfiju – jauns cilvēks ar „eziša” matu griezumu, lielām ausīm, pīpi zobos. Manā subjektīvā vērtējumā ne visi glīti, ne visai simpātisks, pozētājs, katrā ziņā ne mans vīrieša tips. Un tad viņš vienu dienu parādījās Latviešu nama durvīs! Gara auguma, tievs, stalts, apvilcis stilizētu tautisku kreklu, kas sasprausts ar latvisku saķiņu, seju labi kopats pilnbārds ierāmēta. Šķelmīgi mirdzošām acīm un ar atklātu smaidu viņš iesoļoja mūsu sabiedrībā.

Aizmirsies, kad un kur mēs privāti tikāmies, kur un kad pieci aktieri sarunājām dibināt *mazo teātri sanfrancisko*. Palicis vienīgi prātā, ka teātra nosaukums un trīs vārdu rakstība ar mazo burtu bija Ivara ierosinājums. Mēs pārējie – Ingūna Pampe, Dainis Turaidis, Laimonis [Siliņš] un es piekritām, kas varbūt nebija tālredzīgi. Cik gan krenču nav bijis ar šo rakstību! Avīzēs, žurnālos, biļetenos nosaukums ne tikai tiek rakstīts ar lielo sākuma burtu, bet bieži saukts arī par *Sanfrancisko*

salīdzinājums, bet patiesība ir tā - mēs nevaram un nedrīkstam viņus noklusēt, jeb publicēt ar gariem propagandas rakstiem. Viņiem jau tā pietiekami grūti! Mums ir jāignorē viņu "maizes darbs" (slavas dziesmas), tāpat, kā mums jāignorē, ja kāds no mūsu māksliniekiem zīmē naktspodu reklāmas. Man liekas, ka mūsu propagandai pret panslāvismu ir jāieiet citā plaknē un tā var būt tikai kultūrā.⁵⁶ Zariņš par savu ceļu izvēlas tiešu sadarbību ar Latvijas rakstniekiem, kas diemžēl tika ierobežota un bija pakļauta tiešai čekas uzraudzībai un manipulācijām.

56. Gunša Zariņš vēstule Gunaram Saliņam 24.05.64. RTMM 517593 G.Sal K1/103

Turpinājums sekos

mazo teātri. Tā nu teātra vēsturē iegājuši vairāki nosaukuma varianti. Ivars arī ierosināja kā pirmo uzvest Mārtiņa Ziverta *Tvanu*. Pats, tēlodams Dr. Fiasko, viņš saistīja ar savu spēli, bet visvairāk ar savu balsi, kas patiešām bija varena un sagādāja viņam neoficiālu palamu – „Balss”.

38 gadus esam bijuši draugi un uz skatuves partneri 15 lugās. Nevienu reizi nav bijušas domstarpības, saspēle vienmēr ir bijusi harmoniska. Mēģinājumos ir ticis daudz smiets. Režisoram par lieliem krenčiem pat izrādes laikā dažkārt nevarējām atturēt smieklus. Nesenā pagātnē, kad Ivars jau sāka slimot, viņam šad tad ķērās vai aizmirsās teksti. Piemēram, Raimonda Staprāna lugā *Nervu galiņi*. Kā viesaktrisi bijām ataicinājuši Rēziju Kalniņu no Dailēs teātra. Pirmajā mēģinājumā viņa sāka histēriski smieties, jo Raimonds savā lugā bija latviskojis angļu vārdu *the-rapist* kā *terapists*. Nu, nevarot taču tā teikt latviski – pamācīja Rēzija. Izklausi esoties gandrīz vai rupji. *Terapeits* esot pareizais apzīmējums. Smējāties, izsmējāties, un izrādēs ASV viss gāja gludi un pareizi. Bet Rīgā, Nacionālā teātra aktieru zālē, kur skatītāji sēdēja visapkārt, divskatā ar Ivaru viņš pēkšņi taurē savā varenajā balsī: *Es kā terapists...* Man viņš jāpārtrauc ar savu tekstu, bet nevaru vārdus pār lūpām dabūt. Ivars, redzēdams, ka mēģinu apvaldīt smieklus, aptver, kas par lietu, un arī viņam grūti kaut ko izteikt. Kaut kā puslīdz ar godu tikām no šīs smieklu bedres ārā. Katrā ziņā nākošajās izrādēs Ivars lietoja pareizo vārdu un visādā ziņā savā pieejā bija profesionāls, bet jau 2001. gadā slimība sāka izpausties visādos veidos.

Ivaram pat ar spieķa palīdzību bija grūti kustēties un vēl grūtāk nostāvēt. Tomēr nolēmām sarīkot viņa 50 gadu skatuves jubileju, izvēloties viņa ļoti cienītā Mārtiņa Ziverta *Cenzūru*, kur cik necik spējām attaisnot Janeļa lomā 73 gadus vecu vīrieti – Ivaru, kurš ar Zivertu sāka savu Amerikas karjeru latviešu teātrī un ar Zivertu arī beidza. Luga izdevās un visiem bija liels gandarījums – režisoram, aktieriem, publikai, bet visvairāk pašam Ivaram. Tolaik viņa veltījums Laimonim un man, kas atrodams dzejoļu grāmatā *Noklīdušā Torņakalna puikas dziesmiņas: Vēl viņš uz dēļiem / Spēle turpinās...* Nacionālā teātra aktieris Vaironis Jakāns savā godināšanā esot teicis, ka teātris ir kā slimnīca, kurā viņš nāk dziedēties. Domāju, ka arī Ivaram teātris palīdzēja vismaz uz dažām stundām aizmirst sāpes un izmisumu par grūstošo veselību.

Viena no mana vīra Laimoņa un manas dzīves

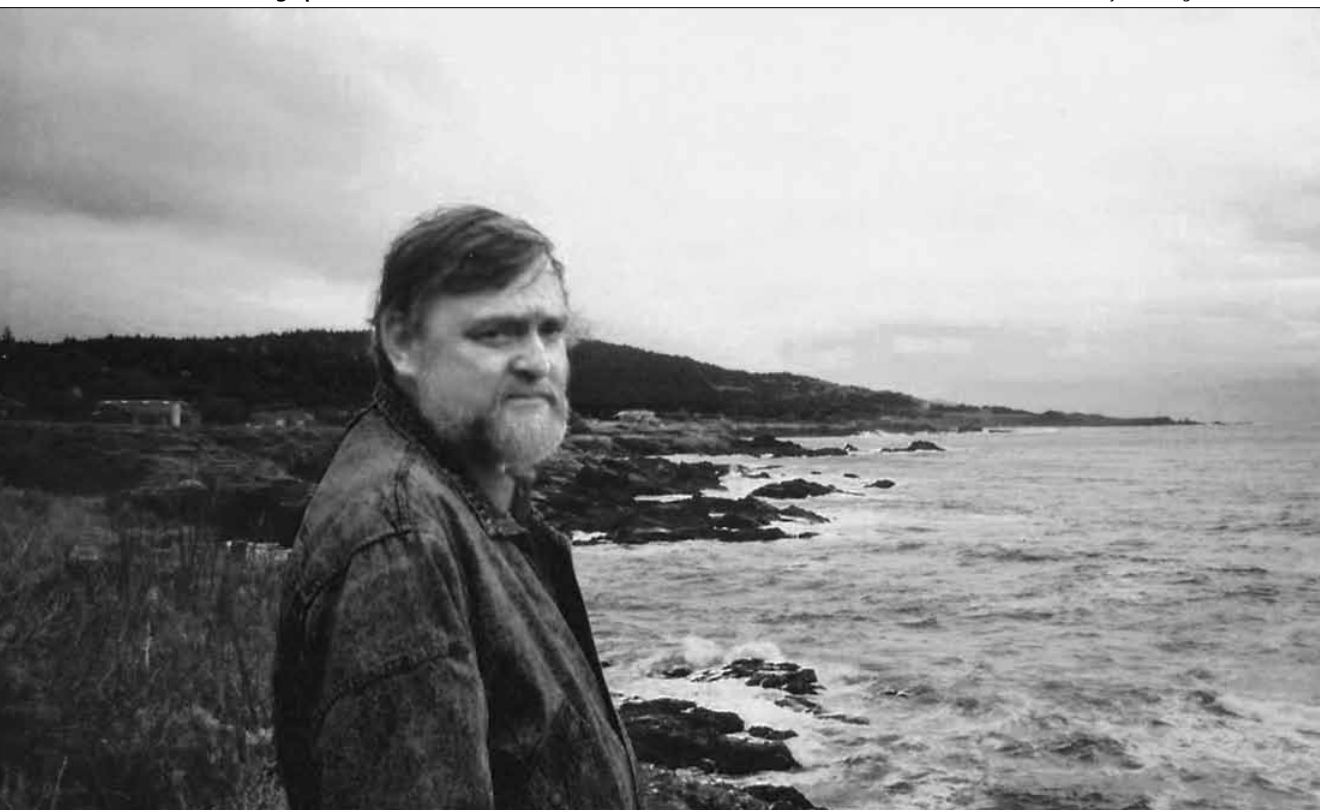
svarīgākām sastāvdaļām bija draudzība ar Ivaru, ar viņu kopā pavadītais dzīves posms no 60. gadiem, līdz pat viņa aiziešanai. Tikai retas bija viesības, kurās nebūtu bijis ielūgts Ivars. Viņa sabiedrībā nekad nebija garlaicīgi. Vienmēr viņš mūs uzjautrināja ar jokiem, parasti „kreptīgiem”, kas gan no viņa mutes nākot nelikās rupji vai piedauzīgi. Fenomenāla bija viņa atmiņa! Attiecīgajā brīdī viņš spēja trāpīgi papildināt kāda viesā stāstu ar piemērotu notikumu no savas vai kādas citas personas dzīves. Daudz stāstu bija par Austrālijā pavadītajiem jaunības gadiem. Jāatzīst, ka ar laiku šis „repertuārs” atkārtojās. Kad Ivars atgriezās no darba Saūda Arābijā, kāda draugs reiz izsaucās: *Ja mums vienmēr jāklusās par Austrāliju, tad cik gadus no vietas mums būs jāklusās par Arābiju?!* Bet, nezin kāpēc, par Arābiju dzirdējām pārsteidzoši maz. Ivaram patika būt sabiedrības degpunktā. To viņš arī panāca ar saviem stāstiem, ar dzejoļu lasījumiem un ar savu balsi. Atceros tikai vienu vienīgu reizi, kad Ivars klusēja. Tas bija kādā Jaungada sagaidīšanā. Cita vidū ēdām cepumiņus. Pavisam nemanot iestājās klusums. Namatēva māte norūpējusies prasīja: *Kas noticis? Pat Lindbergs klusē!* No Ivara patiešām nenāca ne skaņas. Izrādās, kāds jokdaris bija cepumos iecēpis hašišu...

Visjaukākās stundas kopā ar Ivaru esam pavadījuši „Jūras rančā” jeb *Sea Ranch*, kur vairāk

nekā 30 gadus no vietas katru gadu pulciņš draugu irējām vasarnīcu pašā okeāna krastā. Tā vieta mums visiem kļuva par nepieciešamību, tā bija mūsu Ulubele. Latvijas okupācijas gados katrs no mums ieradās ar savu pienesumu – grāmatām, avizēm, žurnāliem, vēlāk ar no Latvijas dabūtām skaņu vai video lentēm. Lasījām, pārsprīdām, analizējām. Dažas stundas tika ziedotas kādai Latvijas autora lugai vai bieži kādam Raimonda Staprāna jaundarbam. Sadalījām lomas un lasījām tekstu. Ivaram, kā tekošam lasītājam, vienmēr iekrita galvenā loma. Gandrīz katru vakaru Ivars lasīja savus jaunākos dzejoļus. Dažkārt tie nebija pabeigti. Tad atkarībā no patērētā alkohola daudzuma mēs pa visiem „palīdzējām” viņam dzejojot. Nevarētu teikt, ka bijām bohēmieši, bet alkohola patēriņš trīs dienu laikā bija rekorda cienīgs. Reiz pirms prombraukšanas saskaitījām 68 vīna pudeles! Katrai ģimenei pārmaiņus bija jāuzņemas vakariņu sagatavošana, bet vieniniekiem jāgādā par brokastīm. Ivars vienmēr sevi pierādīja kā rūpīgu un lielisku pavāru. Pirms došanās uz Saūdiņu, viņš nerrojās, ka mēs ar Laimoni esam izlepuši, ka apmeklējām dārgus restorānus. Viņam pašam gan pietiekot ar labu *greasy spoon* („taukainas karotes”) vietīņu. Bet vēlāk, kad bija tuksnesī sapelnījis naudu, viņš kļuva izvēlīgs i vīnos, i ēdienos. Arī labi restorāni viņam bija stipri pa prātam.

Ivars Lindbergs pie Klusā okeāna (1995)

Foto: Vija Lindberga

Rolfs Ekmanis

STARPTAUTISKIE RAIDĪJUMI LATVIEŠU VALODĀ 20.GS. OTRĀ PUSĒ

Sākums JG235(2003), 237(2004), 238(2004),
248(2007), 250(2007), 251(2007), 252(2008),
253(2008), 254(2008)

BRĪVĀ LATVIEŠU BALSS FRANKFURTĒ 1965-1972 – III DAĻA

DZIRDAMĪBA

Plašā vēstuļu izmaiņā 1967. gada pirmajās nedēļās Skultāns lūdz toreizējai *Eiropas Latviešu jaunatnes apvienības (ELJA)* priekšsēdētājai Rasmai Šildei (tagad prof. Rasmai Kārklīnai) palīdzēt ar materiāliem iknedēļas jaunatnes programmām, svēti nosoloties, ka nenotiks nekāda iejaukšanās no veču puses, pat ne vismazākā. Nedaudzi materiāli pienāk, bet pēc veselu dienu ilgstošas, lielā mērā

BLB raidījumiem veltītas ELJAs sanāksmes Oldenburgā⁶⁷ Šilde pavēsta, ka materiālus vairs negādāšot, jo neesot skaidrs, vai Latvijā raidījumus no Frankfurtes *patiešām labi var dzirdēt, ka tos klausās*⁶⁸. Citu trimdinieku uzskatā nespēja BLB raidījumus uztvert britu salās esot nepārprotama liecība tam, ka tos nevarot uztvert arī Latvijā.⁶⁹ Tā, protams, ir neizpratne, jo radio viļņi tiek virzīti uz vienu mērķi, konkrētajā gadījumā uz Rīgu. Šādus un tamlīdzīgus minējumus, ieskaitot kategorisko apgalvojumu LNAK „oficiālajā” paskaidrojumā, ka *līdz šim nav sastapts kāds iebrucējs no Latvijas, kas NTS raidījumus būtu dzirdējis*⁷⁰, BLB darbinieki novērtē par paviršiem un aplamiem – esot zināms, ka LNAK kontaktējusi pavisam maz iebrucēju vai arī ieguvusi ļoti šauru informāciju. BLB dzirdamību apliecinot *ne vien no dzimtenes saņemtās vēstules, bet to stāsta arī dzimtenes apmeklētāji. Pie tam tieši šos BLB raidījumus tautieši dzimtenē gaida visvairāk, jo tie sniedz tieši to, ko viņi vēlas, bet neinformē par ASV ārlietu ministra Raska meitas laulībām, kuras tautiešiem dzimtenē visai vienā-*

Kad ikvienam, arī Ivaram pašam, kļuva skaidrs, ka viņa dienas šai saulē ir skaitītas, viņš pastāvēja uz to, ka grib vēl pēdējo reizi būt kopā ar mums visiem iemīļotajā Rančā, un arī Ivara sieva Vija darīja visu, lai viņa vēlēšanās piepildītos. Ivars tad vairs varēja tikai sēdēt invalīdu ratiņos un arī augstākais uz stundu. Viņam bija grūtības izteikties, formulēt domas, viņš vairs nebija sarunu dalībnieks, tikai mēms klausītājs, snauduļoja vai arī raudzījās uz netālo okeānu.

Liktenis Ivaram bija nežēlīgs. Vispirms divas reizes bija jāatvieto gūža, tad viņa stalto augumu sakropļoja reumatisms, kas groteski izkropļoja plaukstu un pēdas, tad vēl pēc grūtiem apsvērumiem tika ielikts mākslīgais celis. Kad biļetes jau bija sagādātas ceļojumam uz Jaunzēlandi un Austrāliju, ārsti konstatēja plaušu vēzi. Un pašās beigās – vēl viens pārbaudījums, kas jau līdzinājās Ijāba Bībelē aprakstītajām ciešanām – vēzis bija ieperinājies smadzenēs.

Kādā Ivara dzejoli atrodam vārdus:

*....Reiz ar diezgan parastām
beigām
beigsies
mana vienīgā sezona ellē*

Pēc paša vēlēšanās Ivaram mūžības ceļā līdzī tika doti dzintara gabaliņi, ziedi, *Dainas* un

laikraksts *Laiks*.

Ivara dzejoļos ir minēta *kaulainā*, nāve, pīšļi, aiziešana. Nāves tēma viņu nodarbināja, bet vai Ivars jebkad varēja iedomāties, ka pieminētā sezona ellē būs arī elle viņam pašam? Dažas stundas pirms miršanas viņš esot ieradies: *Apokalipse nāk!* Par nāves priekšnojautu viņš runā jau sen, piemēram, dzejoli „Tajās durvīs ...”

*Tajās durvīs
Var stenderēs atsperties
Rokām abām un kliegt,
Ka viņās neieies,
Var arī uz ceļiem saliektiem
Viņām cauri lavīties.
Dažs spēj uz vēdera
Tām izlīst cauri,
Var galvu paceltu
Tām cauri izsoļot,
Var pat svilpojot un smeļot
Viņām cauri diet.
Var visādi,
Bet reiz ikvienam
Ir šajās durvīs jāieiet.*

Brigita Siliņa, viena no mazā teātra sanfrancisko dibinātājiem un aktrise, ir JG teātra nodaļas redaktore (1987-1998). Dzīvo Sanfrancisko, kur strādājusi par vācu valodas skolotāju vidusskolā.

dzīgas.⁷¹ Še uz zoba paķerts kāds *Amerikas Balss* latviešu raidījums, kur sīkumos atstāstītas Raska (Dean Rusk, 1909-1994) meitas laulības ar kādu afroamerikāni.

1968. gada vasarā *Latviešu Nacionālais fonds* Zviedrijā izdara aptauju Rīgā un Ogrē par *BLB* dzirdamību, kas jādara, protams, slepenībā ar vislielāko piesardzību. Abās vietās iztaujātās 25 personas liecina, ka latvieši visvairāk klausās angļu *BBC* (*British Broadcasting Corporation*) raidījumus krieviski, tad *Amerikas Balsi* latviešu valodā. Trešā vietā minēta *BLB*, kaut arī to traucē krietni vairāk nekā *BBC*, *AB* un *Radio Vatikāns* raidījumus, kas vien ir pierādījums, ka *BLB* sasniedz Latviju, neraugoties uz samērā zemo jaudu. 1969. gada rudenī dzejnieks Andrejs Eglītis Stokholmā saņem ziņu, ka *BLB* dzirdēta Aucē. Par *Svobodnaja Rossija* raidījumu dzirdamību Latvijai tuvajā Stokholmā un arī Somijā pirmajos divos mēnešos pozitīvi izsakās⁷² parasti kritiskais Alfons Lauris – tos varot dzirdēt daudz labāk nekā pēdējā gada raidījumus no *Madrides*.⁷³ 60. gadu vidū kādam *NTS* aģentam bijis uzdots braukt ar automašīnu no Ļeņingradas līdz Tbilisi, lai pārliecinātos par *NTS* raidītāja *Svobodnaja Rossija* dzirdamību. Viņa detalizētā atskaite liecina, ka tā bijusi laba ārpus pilsētām, arī Latvijā uz laukiem ievērojami labāka nekā Rīgā, Liepājā vai Daugavpilī, kur uzstādīti traucētāji. Vēl labāka liecība ir padomju preses paustā nepatika par *NTS* radioprogrammām un citām „jaundabīgo emigrantu” aktivitātēm Rietumos, piemēram, rindkopa Maskavā iznākošajā *Sovetskaja Rossija*.⁷⁴ *Katru dienu ēterā var dzirdēt – Sveicināti, mīļie tautieši!... Tā savas radioprogrammas iesāk raidstacija, kas sevi dēvē par „Svobodnaja Rossija”.* Par to, cik nepatīkama varas aparātam ir ārzemju radioraidījumu klausīšanās, liecību dod Latvijas PSR komjaunatnes sekretārs R. Anspaks Maskavā iznākošajā *Vissavienības komjaunatnes centrālorgānā Komsomoļskaja žiņņ: Katru dienu ārzemju raidstacijas triec ēterā propagandas materiālus, kas sagatavoti ļoti profesionāli ar lielu viltību un izdomu. Bieži mikrofona priekšā stājas tie, kas atstājuši dzimteni – bijušais bīskaps, bijušais virsnieks, bijušais muižnieks. Bijušie, bijušie, bijušie... Nenosisīte fašisti, nacionālisti, aizsargi! Salti meli, maskota nepatiesība, liekulīgas raudas. Vajadzētu prast izskaidrot ļaudīm šos melus. Bet kā?⁷⁵*

Kaut arī uz *BLB* pieteicēju uzdotajām adresēm pienāk relatīvi maz vēstuļu, jo padomju iestādes ir visai veiksmīgas to pārķeršanā, par *BLB* un tās programmām dažādos vei-

dos saņemts tomēr relatīvi plašs un lielākoties labvēlīgs atsauču klāsts. *Mēs klausāmies mūsu mīļā drauga stāstījumu. Arī mūsu draugi klausās. Visos, kas dzird šos vārdus, iestājas dzīves prieks. Dzīvot, – tas nozīmē cīnīties par dzīvi, kas varētu kļūt labāka nekā šodien. Kā mēs ilgojamies visi pēc labākas dzīves, kur skanētu senais, latviskais! – raksta kāds klausītājs 1967.18.VII. Citā tā paša gada augustā „caur puķēm” rakstītā vēstulē: *Pie mums atbrauca ciemos ziemeļnieki no Komi republikas. Arī viņi tur sarunājas ar jums un domā, ka varbūt reiz pienāks diena, kad varēs visi satīkties. Cerībās un gaidās vieglāk dzīvot*⁷⁶. Un sakarā ar aizrobežas raidījumiem kāds rīdzinieks ar saprotamu nīgrumu raksta: *...nemāciet nu mūs klausīties raidījumus – mūs, kas dzīvojam zem komunistu zābaka. Mēs paši it labi protam atšķirt komunisma smaku no citas!*⁷⁷*

KO RAIDĀ *BLB* ?

Pieejamie raidījumu teksti un rūpīgi sastādītie programmu kopsavilkumi ļauj labi izsekot visam, kas tiek laists ēterā laika posmā no 1966.15.X līdz 1968.24.II. Neraugoties uz pārāk lielo darba slodzi, finansiālām grūtībām un citām jau minētajām ķibelēm, *BLB* redaktori ir bijuši savu uzdevumu augstumos, laizdami ēterā materiālus, kas izceļas ar veiklu valodu un labu avotu pārzināšanu, tādejādi īstenodami savus mērķus un nodomus.

Vēsturei veltītajās programmās raidījumos atspoguļoti gandrīz tikai būtiski notikumi, kam sakars ar bolševikiem un viņu nākšanu pie varas – Aleksandra Kerenska tautvaldības mēneši pēc 1917. gada Februāra revolūcijas; Ļeņina sakari ar ķeizarisko Vāciju un viņa tukšie pašnoteikšanās solījumi gāztās cara impērijas nekrievu tautām; bolševiku *coup d'état* 1917. gada oktobrī; Staļina, Hitlera un Musolīni diktatūru salīdzinājums; II Pasaules kara gadi; strādnieku nemieri Austrumvācijā un Polijā 50. gados; 1956. gada pretpadomju revolūcija Ungārijā; nacionālais un valodas jautājums PSRS; disidentu kustības un to *samizdata* publicējumi Padomju Savienībā un Varšavas Pakta valstīs; Ķīnas un Tito Dienvidslāvijas nostāšanās pret Maskavu; šķelšanās Itālijas un Francijas kompartijās, arī Zviedrijas, kas oficiāli atsakās no Ļeņina mācībām utt., u.tjpr. Šad un tad pieminēta arī *BLB* mītnes zeme Rietumvācijā, piemēram, tās kanclera Dr. Konrada Adenauera aiziešana mūžībā.

Raidījumu kodolu, protams, veido „latvie-

šu lietas" – lielo cīņu mutuļi 20.gs. sākumā pirms Latvijas valsts nodibināšanas; pirmā uzvara pār lieliniekiem pulkveža Kalpaka vadībā; Latvijas *de jure* atzīšana un 1920.11.VIII parakstītais Latvijas-Krievijas miera līgums; Molotova-Ribentropa Pakts; Staļina, Hitlera, atkal Staļina un viņa pēcteču pastrādātās varmācības Baltijas valstīs; latviešu leģionāru cīņas un Zviedrijā nonākušo leģionāru izdošana Padomju Savienībai līdz pat apstākļiem Latvijā (arī Lietuvā un Igaunijā) padomju varas gados (līdz 1968. gada otrai pusēi). Suminājumi un vēsturiski apskati piepilda vairākus raidījumus Lietuvas un Igaunijas dibināšanas laikā februārī. Visai detalizēti raidījumos aplūkotas dažādas norises trimdā – organizācijas un to darbība, visvairāk to organizāciju aktivitātes, kas atbalsta raidstaciju *BLB* Frankfurtē – *Daugavas Vanagu, BATUNA* (Baltiešu akcijas komitejas pie Apvienotajām nācijām), *ELJAs, Latviešu Studentu apvienības, Latviešu Nacionālā fonda Skandināvijā*. Bieži aplūkota trimdas latviešu skolu darbība, īpaši Minsteres Latviešu ģimnāzijas, arī 2 x 2 nometnes, *ALJAs* sešu nedēļu nogaļu kursi jauniešiem un, protams, dažādas svētku reizes – no Draudzīgā aicinājuma līdz Lāčplēša dienai, 18. novembrim u.c., kam pievienojas pāris raidījumu par pretpadomju demonstrāciju Kosigina viesošanās laikā Londonā. Raidmateriāli bieži ņemti no trimdas avīzēm *Latvija, Laiks* un *Latvija Amerikā*. Īpašs sašutums pausts par Anglijas valdības Baltijas zelta iztirgošanu. Liela vērība pievērsta izbēdzējiem no Padomju Savienības – no Staļina meitas Svetlanas, ārstes Lilijas Zariņas līdz latviešu jauneklīm, kurš pārbēg Vjetnamas kara laikā pie amerikāņiem. Raidījumos jaunatnei nereti tiek izlietoti jaunatnes žurnālā *Mēs* publicētie materiāli. Kultūras jomā lietoti literatūrkritiķa Jāņa Rudziņa, vēsturnieka Pētera Dreimaņa, bibliogrāfes Līvijas Vītoļiņas, bet visvairāk dzejnieka Pētera Aigara (par Pasternaka nolādēšanu, par krievu gleznotāju Aņenkovu, par LPSR reprezentantiem Mirdzu Ķempi, Arvidu Griguli, Annu Saksi, Vizbuli Bērci, kultūras ministru Kaupužu u.c.) vai nu pašu ieskaņotas, vai arī no preses pārņemtas apceres, kā arī lasījumi no Raiņa darbiem (piemēram, *Daugavas skandējums*), *Virzas Straumēniem* (par Lieldienu un Ziemsvētku gaidīšanu), Adolfa Bļodnieka grāmatas *Nesakautā nācija*, prof. Edgara Dunsdorfa *Mūžīgais latviešu karavīrs*, Imanta Alkšņa rediģētā rakstu krājuma *Latvijas sapnis* u.c. Ne vienā vien raidījumā komentēti vai parasti pie mikroфона nolasīti *Jaunajā Gaitā* publicēti materiāli, piemēram, Bruno Kalniņa un Ilgvara Spilnera domas

par Latvijas valsti. Raidījumos par literātu pretestības izpausmēm Latvijā un disidentisko rakstnieku vajāšanām un tiesāšanām (Daņiela-Aržaka, Tarša, Siņavska u.c.) *BLB* redaktori izmantojuši šo rindīņu rakstītāja visus publicējumus tolaik *JG*. Grāmatu apskatos izceļas Ulda Ģērmaņa apceres par Bruno Kalniņa *Der sowjetische Propagandastaats*⁷⁸ un par gadskārtējo Dr. Andriņa Nāmsona rediģēto izdevumu *Acta Baltica*. Īpaši kritiskus vārdus Latvijas klausītājiem jādzird par Rīgā izdoto PSRS Ārlietu ministrijas darbinieka Viļņa Sipola grāmatu *Dzimtenes nodevība* (1963) un līdz 1968. gadam iznākušajiem „Pētera Jērāna enciklopēdijas” (kā tā saukta tautā), t.i., *Latvijas PSR Mazās enciklopēdijas* sējumiem. Ētērā uziet arī krietns skaits interviju – ar Eiropā studējošiem latviešiem, to vidū, Rasmu Šildi, paša Skultāna meitu Viedu; ar Latvijas neatkarības celmlauzi Miķeli Valteru; no Latvijas izbēgušo ārsti Liliju Zariņu; jaunatnes aktīvistu Valdi Liepiņu; Latvijas sūtni ASV prof. Arnoldu Spekki; *BATUN* priekšsēdi Norbertu Trepšu un pat tolaik Kalifornijā mītošo Aleksandru Kerenski. Vesela rinda trimdas garīdznieku piedalās reliģiskos raidījumos – no prof. Kārļa Kundziņa, archibīskapa Arnolda Lūša, prāvestiem Ēlmāra Roziša un Aleksandra Veinberga līdz bīskapam Rancānam un prāvestam Miķelim Lizdikam.

BLB MAĻ UZ DIVIEM GAŅIEM

Tikpat negaidīti kā baltiešu radioprogrammas tiek pārtrauktas Madridē (1965.V), 1969.20.IX *Radio Nacional de España* atjauno igauņu, latviešu un lietuviešu raidījumus, līdz ar ko sākas Madrides *BLB* raidījumu otrš posms. Redakcijas vadību uzņemas turpināt Vilis Skultāns. Tajā pat laikā vairāk nekā trīs gadus līdztekus Madrides *BLB* raidījumiem turpinās Frankfurtes *BLB* raidījumi, kuriem prāvests Miķelis Lizdiks viens pats kompilē gan pats savus materiālus, gan arī rediģē un papildina no čikāgiešiem saņemtos, kādu laiku arī no Viļa Skultāna – tādus kā, piemēram, 1969.23.XI no Madrides atsūtītos ieskaņotos raidījumus par marksistiski ievirzītā austriešu rakstnieka un žurnālista, vienlaikus asa Padomju Savienības *Panzerkommunismus* kritizētāja, Ernsta Fišera (Ernst Fischer, 1899-1972) viedokļiem; apskatu par krievu autora, disidenta, cilvēktiesību cīnītāja, Saharova Balvas laureāta (piešķirta pēc nāves), Sibīrijas lēģeru veterāna, kurš mirst bada streika laikā, Anatolija Marčenko (1938-1986) grāmatu *Moi pokazanija* (Mani liecinājumi); radioeseju par Kurzemes lielkauju (1944), bermontiešu padzīšanu (1919) u.c. Skultāns

un Lizdiks vēstulē Vilciņam⁷⁹ ierosina saīsināt *BLB* raidlaiku uz piecām minūtēm līdzšinējo 10 vietā. Vilciņš tam nepievienojas, bet, izprazdams Lizdika arvien smagāko raidījumu tekstu sagatavošanas nastu, apņemas sūtīt piecus pilnīgi gatavus raidījumus nedēļā,⁸⁰ kam gan netic ne Lizdiks, nedz arī Skultāns, jo 1969. gada pirmajos astoņos mēnešos frankfurtieši sagatavo vairāk nekā 150 pusstundu garas programmas, kamēr čikāgieši jeb „Vilciņa grupa”, neraugoties uz krietni lielāku līdzstrādnieku skaitu, piesūta *BLB* tikai nepilnu simtu. Rietumvācijas *DV* organizācija ar Jāni Cīruli un Vili Janumu priekšgalā noteikti iestājas par *BLB* raidījumu turpināšanu arī no Vācijas. *Janums mūs atbalsta ar sir-di un dvēseli!* -- raksta⁸¹ Lizdiks Skultānam uz Madridi. Un pirms tam⁸² Vilciņam uz Čikāgu: *Sarunā ar plkv. Janumu izrietēja pārliecība, ka viņš dara un darīs visu, kas stāv viņa spēkos. [Viņš] ir mūsu pusē, bet diemžēl aiziet pensijā un prom no mūsu darba.* 1969.15. XI Vilciņš ierosina līdzšinējo septiņu dienu vietā raidīt piecas dienas nedēļā. *NTS* raidstacijas vadībai tas nav pieņemams, jo nesot ar ko aizpildīt latviešiem iedalīto laiku. Dažas nedēļas vēlāk *BLB* satrauc negaidītā ziņa, ka 1970. gadā *DV* organizācijai vairs nebūs pa spēkam atbalstīt *BLB* raidījumus, jo Rietumvācijas valsts kanclera Vilija Branta (Willy Brandt, 1913-1977) valdība pārtrauc finansiāli atbalstīt vairākus austrumu bēgļu pasākumus, arī *DV* organizāciju. Un ap to pašu laiku Viļa Skultāna paziņojums – sākot ar 1970. gadu, viņš ir spiests izbeigt sadarbību, jo esot pārāk aizņemts ar Madrides *BLB* raidījumu gatavošanu un rediģēšanu. *Vīsas zīmes liecina, ka BLB raidījumi jāpārtrauc, varbūt labāk teikt, jāsuspendē tik ilgi, kamēr turpināsies Madrides latviešu programmas* – raksta Skultāns Lizdikam jau 1970.3.1 un turpina: *Mērķi abiem raidījumiem ir pilnīgi vienādi un identiski. Kāpēc gan vajadzīgs tāds paralēlisms? Vēl jo vairāk šis jautājums ir vietā tāpēc, ka mūsu spēki ir ļoti ierobežoti un līdzdalībnieku tik ārkārtīgi maz, (...) labāk koncentrēties uz vienu raidītāju.* Lizdiks savās vēstulēs Skultānam un Vilciņam rūgti žēlojas, ka visi viņu atstājuši, *it kā šis darbs būtu mans personīgs un pārējiem nekas ar to nav kopējs.*⁸³ Neraugoties uz to, viņš joprojām cer uz jaunas redakcijas izveidošanu Frankfurtē. Bet 1971. gadā Lizdiks atsakās no *BLB* raidījumu gatavošanas, jo viens pats bez palīgiem nespēj to veikt. Arī Vilciņš, kurš vēl kādu laiku sūta ieskaņotas lentes tieši uz *NTS* raidītāju, vēl vienmēr nav atmetis cerības uz jaunas redakcijas izveidošanu Frankfurtē, un pat mēģina iesaistīt jaunus

darbiniekus, piemēram, *BATUN* vadītāja prāvesta Norberta Trepšas ieteikto Andreju Stuburu, kam 50. gadu sākumā bijusi cieša sadarbība ar *NTS* *ļaudīm* Holandē. Stuburs dod savu piekrišanu.⁸⁴ Bet tik kvalificētus un ar tādu ideālismu apģarotus cilvēkus, kādi ir Lizdiks un Skultāns, viņa joprojām plānotai jaunai redakcijai vienkārši nav iespējams sa-meklēt.

Visai drūms ir Frankfurtes *BLB* epilogs. 1972.16.XI krievu valodā *NTS* vadībai (*Narodnotrudovomu Sojuzu*) Frankfurtē tiek nosūtīts Jāņa Vilciņa un Artura Vitanda Čikāgā parakstīts lēmums par *BLB* raidījumu izbeigšanu. Pretēji daudzajām liecībām no dažādiem avotiem par raidījumu dzirdamību, lēmumā uzdotais iemesls līdz pat šai dienai ir palicis miglā tīts: *...ar nožēlu nācīs konstatēt, ka bez izņēmuma visas BLB programmas savu mērķi nav sasniegušas un paverdzinātās Latvijas teritorijā neviens tās nav dzirdējis.* No sarunām ar vietējiem iedzīvotājiem nācīs secināt, ka neviens pats par tādu *BLB* neko nezina, un arī kāds Rīgā iesūtīts uzticams cilvēks nesekmīgi pūlējies uztvert *BLB* raidījumus. Rezultātā mūsu sašutušie finansētāji ir izbeiguši mūs materiāli atbalstīt (...) visi mūsu līdzšinējie izdevumi nav devuši gaidīto rezultātu, tie bijuši veltīgi [naprasny i bespoļezny] (...) izrādās, ka [BLB] bija saucēja balss tuksnesī [golos vopijuščego v pustiņe]. 1972.10.XII raidstacijas *Svobodnaja Rossija* vadītājs M. Balmašovs nosūta no Čikāgas saņemtās vēstules kopiju un savu atbildi Jānim Vilciņam *BLB* pēdējam *de facto* vadītājam prāvestam Miķelim Lizdikam ar labvēlējumiem un sirsnīgi sveicienu.

Neilgi pēc *BLB* programmu atjaunošanas Frankfurtē Vilis Skultāns raksta Rasmai Šildei: *Man ir daudz darbu un nodomu, daudz nastu un problēmu, bet vienu lietu es neesmu aizmirsis: man jārunā uz Latviju. Šeit Frankfurtē iespējas ir to darīt. Latvija mani dzird. Tas, ko es vai kāds cits latvietis runātu, varētu būt svarīgi, ja mēs no sirds to darām. Es mēģinu to darīt, cik nu labi vien to protu. Varbūt tam ir kāda nozīme.*⁸⁵ Nepilnus 10 gadus vēlāk referātā *DV* namā Londonā (1976) Skultāns, nu jau *Radio Brīvība* (*Radio Liberty*) darbinieks Minchenē, atceras Frankfurtes gadus: *...pret „Brīvo Latviešu Balsi” tika izvesta ārā aizvien smagāka kalibra artilērija un šauts uz nebēdu! Asā kritika turklāt bija pilnīgi negatīva, jo nekādu alternatīvu, nekā, ko likt nonievātā vietā, kritizētāji neparādīja. Ar lielu sajūsma šis trimdas preses balsis pārdrūkāja mūsu ienaidnieka un okupanta lapas, turklāt*

Helēna Gintere

A CAPELLA GRUPA COSMOS KANĀDĀ

Sešu jaunu puīšu (22 līdz 28 g.v.) vokāla grupa no Rīgas, kas dzied *a capella* un ir attīstījuši savu īpatnēju dziedāšanas veidu, izmantojot gan tīru balsi, gan dažādus skaņu efektus, ko viņi panāk pilnīgi bez mūzikas instrumentiem, tikai ar mutes un kakla palīdzību – kaut kas jauns un nebijis Latvijā. Strauji vien tiek iegūta stabila vieta latviešu populārās un akadēmiskās mūzikas jomā. Jau pirmās skaņas liek vērīgi ieklausīties, jo tas, ko viņi dara, ir kaut kas vairāk par tikai dziedāšanu! Viņi dzied ar perfektu intonāciju un absolūti sinhroni šķietami visu iespējamo mūzikas instrumentu pavadījumā, taču uz skatuves neredz neviena paša instrumenta!

Muzikālo izglītību puīši ieguvuši Emīla Dārziņa Mūzikas vidusskolā un vēlāk Jāņa Ērenštreita dibinātajā Doma kora skolā. Jau no sešu gadu vecuma viņi sākuši dziedāt korī, iegūstot lielisku akadēmisku vokālo skolu un vispārējo mūzikas izglītību. Pašā sākumā grupā ir pieci – kontrtenori Jānis Šipkēvics un

ar visai treknu mērci (..) Bet „Brīvā Latviešu Balss” turpināja savu darbu, kaut darītāji bija sarūgtināti par to, cik daudz cilvēku veltī izšķiež savu laiku. Būtu taču visu šo laiku, pūles, papīru un tinti veltījuši kaut vienas vienīgās raidījumu programmas sastādīšanai!

VĒRES UN PIEZĪMES

67. 1967.17.-19.III.
68. Vēstulē 1967.22.III.
69. *sgb* 1967, 23.
70. *Latvija Amerikā* 1968.23.X.
71. *Latvija Amerikā* 1968.30.III.
72. 1966.11.XII.
73. Mimeografētā atskaitē 1966.11.XII.
74. 1965.24.VII.
75. *Komsomoļskaja žiņņ* 1965,5.
76. *Latvija Amerikā* 1967.23.IX.
77. *Latvija Amerikā* 1968.12.X.
78. Stockholm: Tidens Förlag, 1956.
79. 1969.17.IX.
80. vēstulē 1969.20.IX.
81. 1969.7.X.
82. 1969.2.X.
83. 1970.4.I.
84. Vēstulē Vilciņam 1971.17.IV.
85. 1967.19.I.

Andris Sējāns, baritons Jānis Ozols, tenors Juris Lisenko un bass Jānis Strazdiņš. Vēlāk pievienojas Reinis Sējāns – fenomenālais atradums no muzikālās Sējānu ģimenes (tenora Andra Sējāna brālēns), unikāla persona, perkusiju speciālists ar neatkārtojamām bungu trokšņu imitēšanas spējām. Ozols, Šipkēvics un Sējāns ir ieguvuši arī diriģenta profesiju Mūzikas akadēmijā. Jānis Ozols ir vairāku koru dibinātājs un vadītājs, Andris Sējāns, speciālists senajā koru mūzikā, izveidojis kori *Chorus Sapiens*, bet Lisenko, skolojies akadēmiskās mūzikas dziedāšanā, iestudē Nacionālajā operā Buratīno lomu jaunajā Jāņa Lūsēna *Leļļu operā*. Koru diriģēšanas māku apguvis arī Jānis Strazdiņš, kurš tagad mācās Latvijas Universitātes pedagoģijas un filozofijas fakultātē. Profesionālā izglītība un balsu plašais diapazons grupas mūziķiem dod iespēju dziedāt visos virzienos, sākot no viduslaiku polifoniskajiem dziedājumiem līdz mūsdienu džezam, popmūzikai, rokam un tehno. Jau *Cosmos* pirmais albums *Mīlestības burtnīcas* (2003) tiek novērtēts par Latvijas labāko popmūzikas albumu un pārdoto disku skaita ziņā sasniedz platīna statusu. Piecu gadu laikā grupa ievirzījies *a capella* pasaules mūzikas elitē. 2008. gada sākumā nāk klajā *Turbulence* ar pašu oriģināldziesmām. Neizpaliek godalgas, pašu un starptautiskas, piemēram, Jūrmalā TV mūzikas konkursā *Jaunais vilnis* (2004) un Goricijā, Itālijā. Kopā ar leģendāro vokālās mākslas burvi Makferinu (Bobby McFerrin) – Latvijas Nacionālajā operā *Cosmos* dzied hitu *Don't Worry, Be Happy*. Tad vēl kopīga uzstāšanās ar *The Real Group*, ar latviešu operzvaigzni Inesi Galanti, estrādes zvaigzni Laimu Vaikuli, ar Latvijas Radio kori, piedalīšanās labāko *a cappella* grupu saietā Maincā, Vācijā, uzstāšanās Latvijas vēstniecības atklāšanas ceremonijā Vašingtonā un ASV-Baltijas Fonda rīkotajā pieņemšanā par godu Baltijas valstu neatkarības 15. gadadienai (2006), papildināšanās pie pasaules vadošajām vokālās mūzikas grupām – *The Hillard Ensemble*, *Take 6*, *The Real Group*, *New York Voices*, *Flying Pickets*, *M-Pact* u.c.

2008.19.VI sadarbībā ar Latvijas vēstniecību Ottavā, *Cosmos* viesojas Kanādā, lai piedalītos Ottavas starptautiskajā džezā festivālā, kas ir otrs lielākais tūlīt aiz Montreālas. Pirms festivāla grupa ar Latvijas vēstnieku Marģeru Kramu ierodas Toronto, lai koncertētu Latviešu centrā, kur atskan gan latviešu komponistu dziesmas, gan pašu *Cosmos* mūziķu kompozīcijas, gan daži populāri ārzemju hiti. Kā mīļu sveicienu puīši atved visiem iemīļoto Ulāda Stabulnieka dziesmu par Latviju

un tās skaisto rudeni *Tik un tā*. Ļoti interesanti un savdabīgi atskan *Vindo*, kurā mūziķi pārliecinoši demonstrē savu meistarīgo daudz balsības improvizācijas spēju, Reinim izmantojot *varganu* – ziemeļaustrumu tautu senu instrumentu, ko spēlē uz mutē ieliktas vienas stīgas. Kaut arī izklausās pēc igauņu vai somu valodas – *kuna laksi toita*, izrādās, teksts ir pašu piūšu izdomātā valodā!

Reinis Sējāns, saukts par „ritma mašīnu” vai „cilvēku mutesbungu” apbur klausītājus, imitējot gan helikoptera rūkoņu, gan iespējami viszemākos bungu toņus. Publikas enerģijas lādiņu kā raketi uzšauj gaisā Reiņa *Etīde ar baltu cimdu un Džeksona melno cepurīti*, arī Jāņa Strazdiņa zemais sulīgais bass un Jāņa Šipkēviča solo dziedājumi. Kaut arī Toronto publika nav tik atvērta kā Montreālā vai ASV – paiet krietns laiks, pirms atskan pirmie bravo saucieni – *Cosmos* koncerta beigas pieredz *standing ovation* aplausus.

Uz jautājumiem par nākotnes plāņiem, par stila un jaunu žanru meklējumiem, Šipkēvičs atbild: *Latvija ir maza valsts, notiek visādi brīnumi. Brīnumzeme! Pēc uzstāšanās Ottavas*

starptautiskajā džeza festivālā (2008.21.VI) par *Cosmos* grupu džeza kritiķis Kelmans (John Kelman) slavē *dziļā un daudzveidīgā toņa skanējumu, kad izteiksmīgi vienlaikus skan sešas balsis, (...) kuru diapazonam, šķiet, nav robežu – no dobja, zema Jāņa Strazdiņa basa līdz visaugstākajam Jāņa Šipkēviča un Reiņa Sējāna falceta*. „*Doo-wop*” džeza dziedājums reizē ar mutes-bungas ritmu aptver mūzikas materiālu, sākot no jaunā tvarta „*Turbulence*” (*Cosmos* 2008) dziesmām līdz pat *popmūzikas oriģināliem aranžējumiem, kas viss bagātina un pilnveido grupas reperuāru. Eiropā „Cosmos” iegūst arvien lielāku popularitāti. Jādomā, ka arī Ziemeļamerikā grupa gūs klausītāju ievēribu.*

JG līdzstrādniece Helēna Gintere, pianiste un mūzikas pedagoģe, patlaban dzīvo Toronto, Kanādā.

No kr.: Andris Sējāns, Jānis Šipkēvičs, Juris Lisenko, Jānis Strazdiņš, Jānis Ozols, Reinis Sējāns

Latvijas Radio bērnu ansamblis *Dzeguzīte*.

Foto: Andrejs Dzintars

Ivars Antēns

ŠĪ DIENA BŪS SVĒTKU DIENA* VENTŪRĀ

Vēstule no Čikāgas

Ventūras svētkos sarīkojums pēc sarīkojuma, spēj tikai aiziet. Svētku transportācijas direktors gan bija sagādājis visādus busiņus un autobusus, tie ļoti palīdzēja tikt pareizā vietā pareizā laikā. Galvenā viesnīca zanēja un skanēja no latviešu valodīņām. Lifti vienmēr pārpildīti. Lai tiktu iekšā, varēja pielietot Rīgas svētkos 11. tramvajā iepraktizētos elkonišus. Atklāšanas akts ar Losandželosas (Losas) vīru kori „Uzdiedāsim, brāļi” – viņi ļoti norāva savas dziesmas! – un Rīgas Jauno diriģentu kori – perfekta dziedāšana! Tad vēl viesnīcā nepareizi izsludinātais Bērnu rīts – nu, būtu tak uzreiz teikuši, ka tur uzstāsies Rīgas slavenās *Dzeguzītes*! Tas taču nebija tikai bērniem vien, tas jau bija Vecāku rīts, Vecvecāku rīts, Krusttēvu un Krustmāšu rīts, Onkuļu un Tantū rīts, rīts tādiem, kuriem prieku sagādā talantīgu bērnu priecīgā un skaidrā dziedāšana!

...mēs varam ciest vēl briesmīgāk – un sirmgalviem, kuri neapķēra, ka koncerta zālē varētu arī iekļūt no otras puses, bija jāiet cauri baznīcas (San Buena Ventura Mission) skaistajam dārzam un tad jākāpj garu garie un augstie pakāpieni lai tiktu uz Latviešu

* No „*Dziesma pacelsies*,” XV Rietumkrasta Dziesmu Svētku kopkoncerta pirmās dziesmas, vārdi - Andris Ritmanis, mūzika – Lolita Ritmane

mūzikas koncertu. Tad nu viņiem tika lielais atalgojums - tik tiešām, nu mums ir jauna zvaigzne, jā, Juris Žvikovs noteikti bija svētku galvenā zvaigzne. Citi rīkotāji, diriģenti, komponisti un dziedātāji jau ir bijuši zvaigznes citās reizēs, šoreiz noteikti tas gods pienākas Jurim Žvikovam! Virtuozais meistars nevien aizrāva klausītājus ar savu klavierspēles varēšanu (Karlsona ūdens pilieni, žiglie pirkstiņi Ivanova gabalā, Vaska drūmā izdegušā zeme – nu taisni kā skatoties pa lidmašīnas logu uz tukšajiem, izdegušajiem Kalifornijas/Nevadas kalniem un tuksnešiem), viņš arī bija zvaigzne Andras Berkoldas lugā „*Hotel Paradiso*.” Jā, Bangas kungs! Pa visu lugu viņam tikai divi vārdi, pašas lugas beigās, bet publika aurēdama sveica šo ļoti vispusīgo meistarū.

Rakstnieku rītā visi krēsli pilni ar lasītpratējiem. Pašas vārdu meistarienes (un viens meistars) sēd pie gara galda pašā priekšā, četras dāmas (Rita Gāle, Sarma Muižniece, Maija Meirāne, Marta Nereta) un viens kungs (Juris Zommers), visi ar dzejām. Klausītāji izskatījās kā latviešu valodas skolotāji, dažs tāds bargāks, divnieku devējs, cits tāds laipnāka izskata, 4+ licējs. Arnis Tūbelis lasīja dažus nesen mirušā Ivara Lindberga darbus. Atmiņā palikusi daļa no dzejas par to, kā mēs esam tikuši pie dziesmas – *skaņa, vārds, dziesma* – sākumā skaņa, tad vārds, tad dziesma. Energiskā Sarma Muižniece iepriecināja ar saviem darbiem – *plašā pasaulē kāds latvietis, ar vai bez luktura, ir vienmēr gaismā*. Lielajā koncertā Rita Gāle saņēma savu atzinību kopā ar komponisti Daci Aperāni par svētku lieldarbu – *Skan mūsu dziesma*.

No danču grupām, manuprāt, *Dzelmieši* un Rīgas *Saime* bija tās labākās. Patika dzelmiešu „Klabdancis,“ *Saimes* „Govju kazaks“ un „Es izjāju prūšu zemi,“ Losas skolas dejotais „Trīs zirniši vezumā.“

Atzinība svētku rīkotājiem pienākas arī par spēju piesaistīt sarīkojumos daudz jauniešu un bērnu. Bija bērnu koris, bija jauniešu orķestris, arī koros jaunas balsis – nevien tikai Rīgas Jauno diriģentu kora koristu balsis. Rīgas koris daudz līdzēja ar savu skaidro un pareizo dziedāšanu – Latviešu mūzikas koncertā viņi saņēma kārtīgas ovācijas! Mums, dziedātājiem savukārt ļoti patika dziedāt profesionālo diriģentu – Romāna Vanaga, Lolitas Ritmanes, Paula Berkolda vadībā. Manuprāt tās labākās bija pašas Lolitas Ritmanes *Dziesma pacelsies*, Karlsona *Es nopirku kumeliņu*, Zigmara Liepiņa *Zelta kauss* un Aperānes lielais diždarbs – *Skan mūsu dziesma*.

Galvenās Kroņa viesnīcas pagalma otrā pusē bija iekārtota mākslas izstāde – mazdarbu izstāde – jā, jā mazdarbi, bet ar dižcenām!

Toronto Diždancis Ventūrā (2008) – (no kr.) Kaiva Sukse, Ēriks Dzintars, Andra Dzintara, Žanis Valdmanis, Janīna Fogeļe, Andrejs Dzintars, Margrieta Langina, Aldis Sukse, Jūlija Valdmane, Aleks Niedra, Daile Dzintara un grupas vadītājs Zigurds Miežītis.

Foto: Andrejs Dzintars

Īsti nezinu, kā varētu tādu mazdarbu definēt, tomēr varu jums teikt, ka tie bija tādi darbi, kurus varētu viegli ielikt koferītī. Un brauc uz Rīgu vai Ventūru, Leldes Ores bildes atkal priekšā.

Svētki bija pietiekoši mazi, lai varētu tikt visos sarīkojumos, un pietiekoši lieli, lai piepildītu sevi ar prieku par mūsu pašu latviešu lietu. Tie ļoti labi un jauki izdevās – nevien visi sarīkojumi, bet neizcēlās nekādi mežu ugunsgrēki, nedz zemes trīces, Kalifornija negrasījās iekrist okeānā, kā to daždien sagaida. Varbūt kāds no rīkotājiem būs licis lietā to latviešu buramo vārdu grāmatu. Vašingtonas štatā profesoram Šmidchenam noteikti ir vismaz divas tādas grāmatas.

Kur gan viņiem tur Losā tik daudz talantīgu ļaužu ar Berkoldu un Ritmaņu ģimenēm priekšgalā? Te dziesmu spēle *Vēstule no Losas* ar nezin cik dziedātājiem un darbiniekiem, luga *Hotel Paradiso*, koncerti, citi sarīkojumi, paši galvenie rīkotāji gan komponē, gan dzied, gan diriģē, gan visādi citādi piedalās, turklāt ir atbildīgi par visu notiekošo.

ILMĀRS RUMPĒTERS *ISTABĀ*

Žurnālā *Studija* (2008.VIII/IX) ievietots Raimonda Kalēja raksts „Dzīvoklis istabā” par ilggadējā JG līdzstrādnieka un tā neskaitāmo vāku darinātāja Ilmāra Rumpētera personālizstādi galerijā “Istaba” (2008.26.V-18.VI) – ar pievienotu mākslinieka gleznu „Karnevāls” košu reprodukciju. Kopš leģendārajiem „Kazas” un „M6” laikiem Rīgā nav daudz tādu vietu, kas lepotos ar gana pievilcīgu multikulturālu vidi, lai izslāpušiem pēc mākslas, tases tējas, labas mūzikas un jaukas, neformālas gaisotnes nodrošinātu iepriekšminētās prasības. Kā piemērotāko vietu lielpilsētas centrā var minēt galeriju „Istaba”, kurā līdz ar gaumīgu literatūru, interesantu, alternatīvu koncepciju izstādēm un tēju ar sev vien attiecīgajam noskaņojumam piemērotām piedevām iespējams baudīt deserta devu mākslas, kas atšķirīga no „tautā populāro” galeriju un izstāžu zāļu piedāvātās programmas. Tā notika arī šoreiz, kad garāmejojot mani ieintrigēja skat-

logos eksponētas kompozīcijā un krāsās pievilcīgas abstraktas gleznas, kas pārliecināja par citādas mākslas klātbūtni – krietni atšķirīgāku par līdz šim redzēto, jau intuitīvi atpazīstamo latviešu mākslu. Ieinteresēts vēru galerijas durvis, lai nokļūtu Amerikā dzīvojošā latviešu gleznotāja, dizainera un fotogrāfa Ilmāra Rumpētera personālizstādē. Jutos patīkami pārsteigts, ka piedāvātie darbi apgāza mītu par abstraktās glezniecības nesaprotamību un tēlaina stāstījuma trūkumu, jo gleznu formālā uzbūve, elementu, krāsu un kompozīcijas konceptuālā vienotība pilnībā atklāja to saturisko vēstījumu, jau balansējot ar zināmu realitātes klātbūtni. Līdzās akrila tehnikā radītajām gleznām un apjomīgai informācijai par mākslinieku apskatei bija izlikti arī vairāki vāku dizaina paraugi, kas tapuši ASV izdotajam latviešu kultūras izdevumam „Jaunā Gaite” – tā Raimonds Kalējs. Raksta turpinājumā kritiķis sīki un ļoti labvēlīgi aprakstīta Ilmāra Rumpētera izstādītas gleznas.

Jānis Krēsliņš vecākais

Labi izdevušies svētki!

Manuprāt, dzīve tur Kalifornijā gandrīz tāda pat kā Čikāgā – tikai kādas trīs lielākas starpības – tur puķes zied ceļu malās bez lietus, lietus Ventūrā nebija lijis kopš aprīļa, bet puķes zied! Čikāgā karstā, sutņainā dienā gandrīz vienādi karsts saulē vai ēnā, bet Ventūrā saulē ļoti silts, bet koku ēnā gandrīz vai kā pagrabā. Tādēļ arī var redzēt daudz ļaužu sēžam koku paēnās. Trešā atšķirība – Kalifornijā var ēst eksotiskos dienvienu augļus, vīģes, mandarīnus, avokādo augļus no koka (tas ir, ja tieci ielūgts kāda drauga dārzā, citādi „nprovē” ķerties klāt kādam plantācijas kokam, dabūsi „strāpi” kā likts!). Ar tām vīģēm gan man tāda kā maza problēma, vai nu tas Adams ir bijis tāds sīkāks no auguma, vai toreiz tās vīģu lapas bijušas lielākas, bet tās Ventūras vīģu lapas gan izskatījās tādas nepieklājīgi mazas... □

PAR GRAFIKI UĢI NĪGALU

Uģis Nīgals ir viens no tiem latviešu vidējās paaudzes māksliniekiem, kam maizes darbs ir komerciālās mākslas lauks, bet kam reizē interese radīt kaut ko nepasūtīnātu, kaut ko, kas patīk pašam un kas iepriecinātu citus. Strādājot pie saviem tīrās mākslas darbiem, kas bieži ir eksperimentāla rakstura, Uģis lieto visus jaunākos tehnikas atradumus un paņēmienus, kas zināmi komerciālās mākslas laukā. Kad jautāju par tehniku, kuŗā darināts JG redzamais darbs (xxx lpp.), Uģis paskaidro, ka darbs darināts digitālā formātā ar datoru, tad drukāts ar smalku *ink jet* drukātāju. Franču gudrinieki šo vienkāršo drukāšanas metodi nosaukuši iespaidīgā vārdā – *giclee*. *Giclee prints* nav nekas vairāk kā rafinētākā *ink jet* tehnikā veikts drukas darbs. Šī metode noder ne tikai mākslas darbu vai fotogrāfiju reproducēšanai, bet arī oriģinālu mākslas darbu radīšanai. Uģa darbi bieži redzēti latviešu mākslinieku grupu izstādēs, kur tie izpelnījušies uzslavu un ievēribu izsvērtā dizaina un rūpīgā nostrādājuma dēļ.

Savu mākslinieka izglītību Uģis Nīgals ieguvis pazīstamajā un prasīgajā *Cooper Union* mākslas skolā, Ņujorkā. Kādu laiku viņš tur arī mācījis tipogrāfijas kursu. Pašlaik Uģis ir

Mūsu līdzstrādnieks Ivars Antēns ir Čikāgas latviešu kora dalībnieks.

Ziņas un neziņas no tīkliem un tīmekļiem

ĪPAŠI SMAGS & NELABS JAUTĀJUMS

Saruna notika *Sveiks* kopā 2008.6.-10.IX

Man ir īpaši smags & nelabs jautājums. Ja notiktu Krievijas-Latvijas sadursme līdzīgi kā tas notika Krievijas-Gruzijas gadījumā, cik daudz Latvijas iedzīvotāju paliktu lojāli Latvijai?

Aija Veldre Beldavs <beldavs@indiana.edu>

Scenārijs baida... pastāv liela iespēja, ka Putinu saņemtu kā atbrīvotāju droši vien arī tie krievi, kas bija barikādēs kopā ar latviešiem, arī daļa latviešu! Daudz ciniskāka valdība par tagadējo Latvijai nevar būt. Mēs latvieši esam viena fantastiska tauta!

Uģis G. Bērziņš <ugis.berzins@tele2.se>

Latvijas izcelsmes zviedrus, tādus kā Uģi, scenārijs tikai baida, bet amerikāņi varbūt jau gatavo bumbas. Nevajag baidīties no citu rakstītiem scenārijiem un nevajag arī domāt, ka mīlestības iegūšanai pietiks ar bumbām. Vajag taču reiz rietumniekiem rakstīt pašiem savu scenāriju, lai Latvijā nevienam prātā nenāktu skatīties uz Putina pusi. Citādi rādās, ka nākamajās vēlēšanās uzvaru gūs tieši Putinam lojālās partijas. Rietumniekiem būtu jāmacās no tiem pašiem krieviem – gan cara, gan padomju laikā Baltija kā pie-

robežas zona saņēma lielas investīcijas. Rietumi tik domā, kā lētāk tikt cauri. Pret pierobežas valstīm ir jāizturas ar lielāku cieņu, lai tās justu ne tikai militāru drošību, bet arī normālus dzīves apstākļus.

Ausma Abele <aabele@sveiks.lv>

Ausma, Tev daudz taisnības, bet tavi vēstures piemēri prasa papildus paskaidrojumus. Cara laikā grāfa Sergeja Vites saimnieciskā politika veicināja privāto uzņēmību dzelzceļu, fabriku un pat kuģu būvei. Ar valsts finansēto ostu izbūvi tur veidojās dzīva internacionālā tirdzniecība un tās labumi ir vērojami Rīgā vēl šodien. Tiesa, šī politika, ar visiem tās trūkumiem, būtu labs paraugs tāda veida Latvijas globalizācijas attīstībai, kas pamatojas tranzīta satiksmē. Pirmās republikas laikā Krievijai vairs nebija intereses pilnīgāk iesaistīties ārējās pasaules tirdzniecībā, un tad Latvija orientējās uz vietējo ražojumu eksportu un valsts vadītu saimniecību. Sasniegumu pamatā bija tautas strādība un taupība. Padomju laikā Krievijas ieguldījumi Latvijas rūpniecībā bija tiešām lieli, bet tos finansēja ar ļoti lielu Latvijas devumu PSRS budžetam. Daudzi no tiem bija neekonomiski, bet kalpoja Latvijas pārkrievināšanai. Tagad Otrās republikas laikā Krievija nedz veicina tranzītu caur Latvijas ostām, nedz ko ievērojamu iegulda Latvijas industrijā. Sāpīgi pietrūkst ieguldījumu izglītībā un zinātnē. Tas kavē tehnoloģisko nozaru attīstību.

Gundars Ķeniņš Kings <kingga@plu.edu>

Turpinājums 51. lpp

Pārnesums no 47. lpp

mākslas nodaļas vadītājs dizaina firmā *Kwik Goat, Ltd.Pa.* Mākslas direktora – dizainera vietu viņš ieņēmis vairākās firmās pirms tam, un vairāk nekā trīs gadus (1994-1997) bijis pats savas firmas īpašnieks. Viņa dizaini kalpojuši daudzām ievērojamām amerikāņu firmām, žurnāliem, filmām un muzejiem. Uģis nekad nav atteicis savu grafiķa talanta izmantošanu arī latviešu sabiedrisko pasākumu grafisko – tipogrāfisko darbu noformēšanai.

Voldemārs Avens

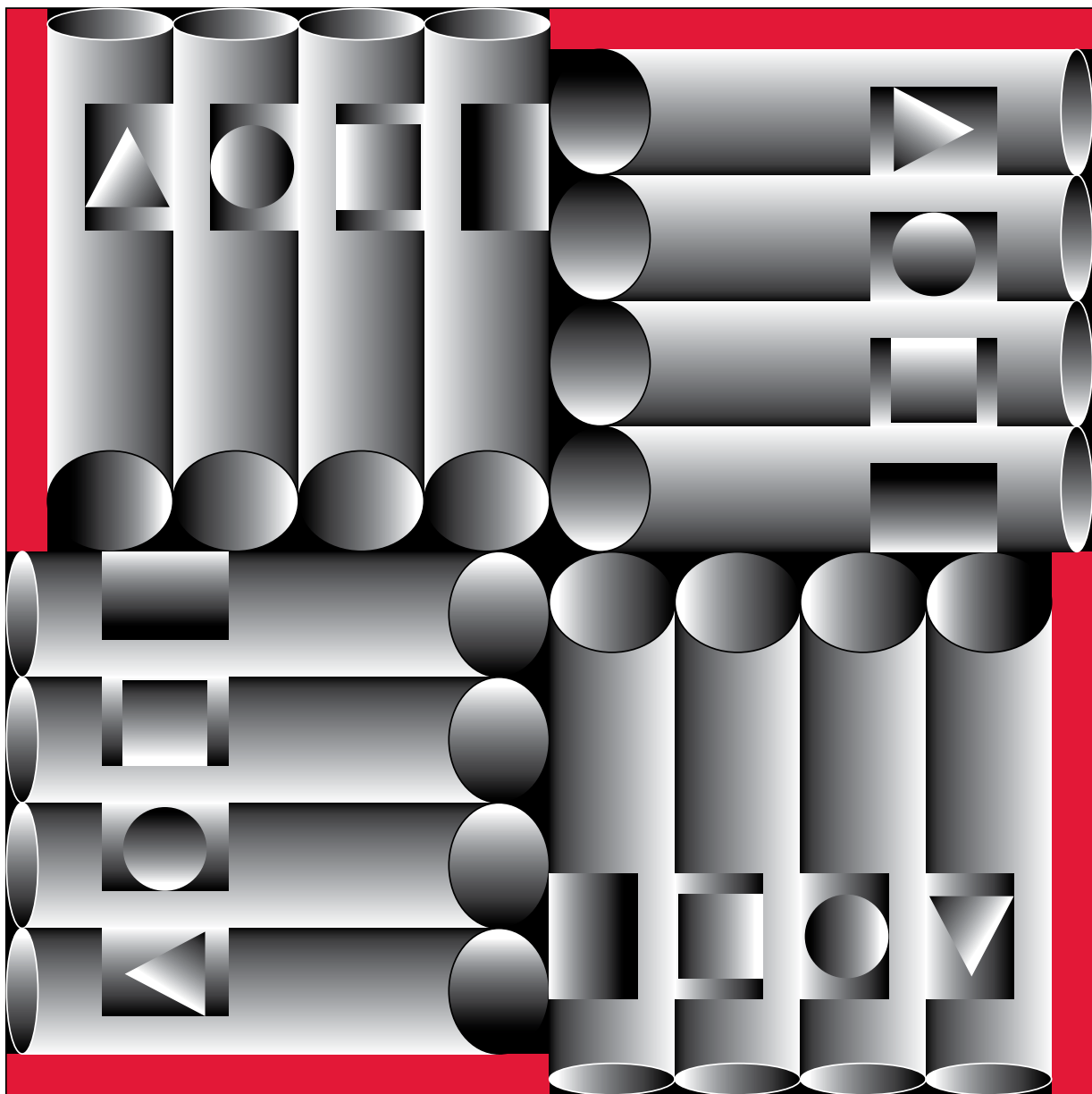
RIMANDS CEPLIS pēdējos gados ar saviem viedajiem, asu, dažbrīd pat iznīcinošu spriedumu piesātinātajiem grāmatu apskatiem, visvairāk laikraksta *Diena* slejās, izvirzījis par vienu no redzamākajiem un savdabīgākajiem literatūras kritiķiem. No viņa pamatīgākām apcerēm īpaši nozīmīga ir „Romāni par vakardienu” Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta

paspārnē izdotajā grāmatā *Versija par... Latviešu literatūra 2000-2006* (2007), kur lielās prozas teksti virtuozī iekludināti mūsu, lievojot Gunta Bereļa vārdkopu, *intelektuālajā visumā*. Bez iedziļināšanās rakstos un sērijās (kā mēdza teikt Uldis Ģermanis), to tendencēs, norisēs, procesos utt., u.t.jpr., vēl viens 21. gadsimta priekš Rimandam ir fotogrāfija, rakstnieku „noģimju” iemūžināšana. *Manas bildes ir tik nepretenciozas, ka pasaka vien neko vai to, kā ir (..) rakstniecībai ir gana atšķirīgas sejas, kuras var sastapt ne tikai grāmatās, bet arī fotogrāfijās* – tā Rimands Ceplis. No JG piesūtītajiem uzņēmumiem ievietojam divu jauno paaudžu rakstnieku portretus – Andras Manfeldes (24. lpp.) un Kārļa Vērdiņa (49. lpp., skat. arī „Dažu vārdu” dzejas iedaļā 54. lpp.).

R.E.

Rimanda Cepļa foto. *Dzejnieks un literatūrkritiķis Kārlis Vērdiņš*. 2008.

Uģis Nīgals. *Cauruļraksti (Woven Pipes)*. 2008. Giclée Print tehnika. 42x42 cm.

Par mākslinieku skat. Voldemāra Avena rakstu 47. lpp.

Gundar, tad redzi, no kurienes tie vēji pūta, kas pēc Latvijas valsts atjaunošanas ātros tempos gribēja šeit nodibināt tranzīta republiku, kuru netraucētu ne rūpniecība, ne zemniecība, pat ne cilvēki! Kad nolikvidēja VEF, Radiotehniku, ķīmisko rūpniecību, mašīnbūvi un vieglo rūpniecību, kuru noieta tirgus bija Padomju Savienībā, rietumnieku tehnoloģijām šeit atbrīvojās milzīgs daudzums augsti izglītotu cilvēku, kuriem būtu vajadzējis tikai mazliet pārkvalificēties, lai strādātu tālāk. Vai bija investīcijas no rietumnieku puses? – Nebija. Cilvēki pārvērtās par bezdarbniekiem, nabagiem un pat bomžiem. Ar pilnu atbildību varu teikt, ka atjaunotā nacionālā valsts ir pastāvējusi tikai uz entuziasma pamata. Pēc loģikas tai vajadzēja atgriezties Krievijas klēpi un NVS sastāvā jau tūlīt pat pēc jauno pārkārtojumu normalizēšanās, nevis turpināt vilkt dzīvību kā Rietumu nekvalitatīvās preces noieta placdarmam un humpalu izgāztuvei. Kara nebija, bet tika iznīcināts viss, arī labi nostādītie sadzīves pakalpojumi un zemniecība. Gandrīz 20 gadus rietumvalstis ir uzbarojušas uz nabaga austrumvalstu rēķina. Vajadzētu taču kādreiz prasīties un atdot parādu. Ne jau izglītotu darbinieku trūkuma dēļ šajā novārdzinātajā valstī nenāk investīcijas no ASV. Galvenais ir tas, ka Rietumu impērija šeit nav domājusi nopietni attīstīt tautsaimniecību, bet gan turēt rezervē vietu, kur ārpus savām teritorijām izmēģināt spēku ar ieročiem pret otru impēriju. Uztaisīt konfliktsituāciju ir nieka lieta, kā rāda šo gadu notikumi citur pasaulē. Varbūt, ka Krieviju nedaudz atturētu savu tautiešu klātbūtne šeit, taču šaubos – krievs savu “gaļu” nekad nav žēlojis, un vajadzības gadījumā izvest krievus uz tēvzemi arī nav sarežģīti, tāpat kā kādreiz notika ar baltvāciem pēc tam, kad lielvaras slepus pasauli bija sadalījušas II Pasaules kara priekšvakarā. Rietumvalstis mūsu uzticību var iegūt tikai vienā veidā - nostiprinot Eiropas Savienības austrumu robežu. Un ne jau ar bumbvedējiem, kas gaudo virs galvām, bet gan kopīgiem spēkiem stabilizējot šīs robežvalstis ekonomiski. Ar jaunām spēkstacijām. Ar augsti attīstītām tehnoloģijām tautsaimniecībā. Ar visprogresīvāko ostu, dzelzceļu, auto un gaisa ceļu saimniecību, kā arī loģistiku, atmetot domu par sava militārā spēka pārbaudīšanu citu valstu teritorijās. Ja ir vēlēšanās, lai impērijas karo pašas savās zemēs. Karš taču nevienam normālam cilvēkam nav vajadzīgs.

Ausma

Manuprāt Latvijas valdība pēc neatkarības atgūšanas nemaz lieki necentās likvidēt to rūpniecību, kas pirms tam bija pilnīgi integrēta centralizētajā padomju sistēmā. Tas bija laiks, kad es labi iepazinos ar Latvijas rūpniecību. Tas bija laiks, kad Krievijā nebija tādu maksātspējīgu uzņēmumu, kas varētu būt Latvijas ražojuumu pasūtītāji. Tos vēl kādu laiku palīdzēja uzturēt Godmaņa valdība, kas nemaz nevēlējās Harvardas prof. Saksa (Jeffrey Sachs, Harvard U.) ieteikto šoka terapiju (to neieteicu arī es). Izvēles bija maz. Valdība vispirms izmantoja uzkrātās izejvielas, lai nodarbinātu strādniekus – ar lieliem zaudējumiem. VEFs rietumniekiem piedāvāja novecojušu ražojumu sortimentu, bet Rigas dizeļu fabrika – dzinējus, kam

nebija nekādu apkalpošanas tiklu. Alfa spēja piedāvāt mazderīgu militāro tehnoloģiju, Ogre varēja pirkt Austrālijas vilnu, bet arī tai nebija maksātspējīgu trikotāžas pircēju. Jelgavā saražotie busiņi visi bija ar defektiem, bet, lai no tiem tiktu vaļā, fabrikā vajadzēja kapitālremontu un daudz jaunu ieguldījumu. Liepājā dzelzs rūpniecība turējās uz karaflores lūžņu pārstrādi. Citiem vārdiem, Latvijas rūpniecībai nebija ne kvalitatīvu ražošanas spēju, ne maksātspējīgu pircēju. Pat tik labi uzņēmumi kā RRR eksportam spēja ražot tikai skaļruņus. Tu piemini augsti izglītos latviešus, bet atcerēsimies, ka toreiz Latvijas speciālistus nemeklēja arī darbam ārzemēs. Par Rietumos saražoto importu var teikt, ka tas bija un ir ļoti dažāds, taču visumā pieprasīts. Ir zemas un augstas kvalitātes ražojumi, un arī no zemas kvalitātes ražojumiem ir gūta peļņa, bet par nobarošanos uz Latvijas rēķina nav vērts nopietni runāt. Ieguldījumi Latvijā ir vairāk tirdzniecības tīklos, mazāk fabrikās. Pēdējie ilgi bija nerentabli, piemēram, Kelloga pārslu fabrika, kas neatmaksājās jau pieminēto maksātspējīgo Krievijas pircēju trūkuma dēļ. Beidzot, daži vārdi par Krievijas centieniem atgūt noteikšanu Latvijā. Rūpīgi apsverot militāros jautājumus, es nedomāju, ka Latvijā gaidāma kara darbība. Baidīšana gan, jo bailēm ir lielas acis. Saimnieciskā ziņā Krievijai nav daudz ko dot, un nav daudz ko ņemt. Konflikti un konfrontācija notiek valodu un skolu jomās, un tur gandrīz visu diemžēl var izšķirt iebaidīšana.

Gundars

Gundar, šito dziesmiņu par Latvijas nekam nederīgo rūpniecību esmu dzirdējis tik daudz reizi, ka no galvas varētu noskaitīt. Ja Rietumnieku būtu bijusi jēl kāda interese par Latvijas ekonomiku un cilvēkiem, gan jau tirgu atrastu, kaut vai Trešās pasaules valstīs. Taču kārtīgiem kapitālistiem interesē tikai peļņa, tāpēc te vietējais ražotājs tika nolīdzināts līdz ar zemi, lai paši dominētu tirgū. Vai gaļa, ko iveda no ASV, bija tik labas kvalitātes, ka vietējam zemniekam savu bulli vairs nebija kur likt? Vietējos lopīņus iepirka tikai tik, lai būtu garšai. Ievestā gaļa, vairākus gadus noliktavās nogulējusi, garšoja vienīgi pēc ķīmikālijām. Vai tas no Rietumu puses bija taisnīgi, ka viņiem tirgus te bija atvērts, veda iekšā pēdējos mēslus bez kādas kontroles, turpretī mūsu tirgus uz Rietumiem atvērās vienīgi pēc iestāšanās ES? Savienotajām Valstīm nopelnu Latvijā nav nekādu, pat atjaunoto valsti atzina tikai pēc tam, kad Jeļcins to jau bija atzinis. Turpretī nekaunības jauties valsts iekšējās lietās tik daudz, ka var vest ar vezumu – kaut vai to slaveno Beilijas [Catherine Todd Bailey – bijušā ASV vēstniece] uzstāšanos pret Kalvīti. Amerikāņi uz šejieni joprojām brauc bez vīzas, bet no Latvijas uz ASV – nekā. Ja nav līdztiesības, priekš kam tādi sūdabrali vispār te vajadzīgi? Lai izpētītu, kurā vietā bumbas izdevīgāk nomet? Un kas Rasma Kārklīņa par universālu speciālistu, ka pagēr jebkuru amatu – prezidenta, ombudsmeņa, tagad KNAB priekšnieka? Vai tāpēc jāved Latvijā Trojas zirgs no mītnes zemes, ka nepietiek ar profesoru amatu universitātē? VV-F bija kanādiete, taču pilnībā G.W. Bušam pakļauta. Tagad droši vien Bušam vairs nav vajadzīga. Protams, Krievija te bumbas nemetīs – uz Jūrmalu jau nu nekādā ziņā. Pārāk

daudz kapitāla te viņiem pieder, lai vieglu roku iznīcinātu. Impērija ir gan viena, gan otra, taču ASV 20 gadu laikā nekādas redzamas investīcijas te nav ielikusi. Tad, atvainojiet, kādas jums tiesības komandēt parādi? Mēs esam ES daļa, nevis ASV. Mums nav vajadzīga Krievijas 5. kolonna. Taču bez ASV 5. kolonnas un tās ielikteniem – *Providus, Delnas, Dienas* utt. – mūsu jau tā sašķeltā sabiedrība nebūtu galīgi sadrumstalota un spētu izdarīt daudz vairāk.

Ausma

Krievija varētu būt mūsu draugs teorētiski, bet tās varas ideologu ambīcijas to liedz. Domāju, ka pašlaik notiek to valstu, kuras ir bez draugiem, konsolidēšanās. Polija un Baltijas valstis tuvinās un sāk veidot kopēju pozīciju. Tas var būt labs pretspars partneru tīkojumiem neokoloniālisma gaisotnē. Tāpēc mazāk vajag skatīties uz ASV un ES megaekonomijas valstīm, un vairāk lūkoties pēc draugiem ar līdzīgu likteni. Un, protams, vienlaikus pārveidot pašreiz esošo demokrātiju Latvijā. Ne iekārtu, kurai lielos vilcienos nav vainas, bet pašu demokrātiju, jo nevar būt demokrātija, ja savus pārstāvjus virza mazāk par 1% tautas. Ja tauta pati nav spējīga varu ņemt rokās, to ņem tie, kuri vēlas, un tautai nākas savilkt jostas. Par *Providus* un tamlīdzīgiem veidojumiem varu vien teikt, ka tur sēž latvieši, kuri tāpat vēlas redzēt demokrātisku valsti. Un neesmu manijis no to puses kaut kādu šķelšanu, jo nevar jau sašķelt drumstalus.

Vilnis Gricaičuks-Puriņš <v.g.pooh@gmail.com>

Vilni, pret ES man nav pretenziju. Tā ir vienīgā iespēja pretoties abām impērijām – ASV un Krievijai. No citurienes vismaz Latvijai draudu nav. Polija ir liela valsts, taču sajūsmā neesmu – kas zina, cik tur bija taisnības par slepenajiem amerikāņu cietumiem. Arī raķešu poligons neiepriecina, jo neredzu, ka Krievija gribētu iznīcināt ES. Un ielaist amerikāņu armiju tik tuvu, vēl zinot prasības par tās nesodāmību... Pret pašu ES armiju uzticība būtu daudz lielāka. Ir jāsaņem ES un ASV, bet palauties šeit uz ASV armiju ir tas pats, kas laist āzi kāpostlaukā. Bet par tiem "demokrātu veidojumiem" tu vēl padomā. Ne viss ir zelts, ko nosauc par zeltu. Tas, ka latvietis latvietim pēdējā laikā ir labākais ēdiens, nav nekāda demokrātija. Redzi, tas neokoloniālisma galvenais varas rīks spēja gan novest tautu galīgā nabadzībā, bet nav ne maz tik daudz izstrādātu paņēmieni, kā no tās ķezas izkulties. Neiecietība un pseidodemokrātija, pat procentus rēķinot, tur nepalīdz.

Ausma

Ausma, tā ir interesanta stratēģija. Nevis palauties uz stipru Amerikas (NATO) atbalstu, bet drīzāk uz militāri vājo un politikā saskaldīto ES! Par Amerikas armiju nemaz nerūpējies! Izņemot kādus sakarniekus un apmācītājus, tās Latvijā nebūs. Praktiski ne latviešiem, ne amerikāņiem nav iespējams Latviju nosargāt pret masīvu Krievijas uzbrukumu. NATO ir citas reālākas izvēles, un no tām arī baidās. Taču katra karošana ir drausmīga un tai ir allaž neparedzētas beigas.

Gundars

Gundar, tu saki interesanta stratēģija? Ja es justos apdraudēta un man būtu jāizvēlas starp Betmenu un diplomātu, es izvēlētos diplomātu. Ar spēku iegūts miers ir ļoti mānīgs. Ko līdz demokrātija, ja, kā tu saki, no militāriem uzbrukumiem sargā tikai NATO? Vai mēs joprojām dzīvojam pagājušajā gadu tūkstotī, kad teritoriju sadalīja tikai ar ieročiem? Mēs taču bijām Padomju Savienībā, nevis NATO, kad atdalījāmies un atjaunojām valsti. Bet te bija Dziesmotā revolūcija, nevis Pakistāna, Ķīna, Irāka, Afganistāna, Libāna vai Izraēla. Pat ne Gruzija. Un militāri mēs bijām vājāki par visvājākajiem. Varbūt esmu ideālists, bet es ceru, ka pasaulē kādreiz patiešām visu izšķirs diplomātija, nevis militārs bruņojums. Kādam tas jāšāk, un tā būs tieši militāri vājā un politikā saskaldītā ES, kas rādīs priekšzīmi. Ar trakajiem visvairāk var panākt ar labu. Tas ir ES spēks, nevis vājums. Tāpēc ASV zaldātus labāk redzu ejam, nevis nākam.

Ausma

Ausmas miermīlīgā un diplomātiskā pozīcija ir skaidra. Man tikai viens jautājums – vai mīļā miera labad Ausma ir gatava atbalstīt Krievijas miermīlīgās diplomātiskās prasības: 1) piešķirt pašvaldību vēlēšanu tiesības Latvijas nepilsoņiem (iesākumā); 2) piešķirt otras valsts vai vismaz oficiālās valodas statusu krievu valodai (protams, atceļot skolu reformu un krievu valodu ierobežojošas likuma normas); 3) automatiski piešķirt pilsonību Latvijas nepilsoņiem; 4) paplašināt Latvijā dzīvojošo Krievijas pilsoņu tiesības; 5) izmaksāt kompensācijas "Latvijas krievvalodīgo kopienai" par "aparteida režīma laikā nodarītajiem zaudējumiem". Situācijā, kad Krievija ar naftas un gāzes krāniņu palīdzību tur isā pavadā krietnu tiesu Rietumeiropas valstu, šādas prasības taču būs tikai atbalstāmas, vai ne? Un nekādu ASV imperiālistisko interešu, nekāda kara, nekādu teritoriālo pretenziju, pasarg Die's! Mēs dzīvojam tieši tādā pašā pasaulē, kādā esam dzīvojuši vienmēr. Gadu tūkstošiem šeit nav nozīmes, tie ir cilvēku izdomājums. Diplomātiju pazina un izmantoja jau senie šumeri un babilonieši tāpat kā karus.

Vents Zvaigzne <vents.zvaigzne@gmail.com>

Vent, kur ir teikts, ka diplomātija nozīmē mūžīgu piekāpšanos? Patiesībā taču diplomātija ir mūžīgs karš, tikai ar miermīlīgiem līdzekļiem. Un manuprāt nav diplomātiski cīlāt lietas, kas šajā brīdī nav aktuālas, jo var gadīties, ka otra puse jau ir kaut mazliet samierinājusies, tāpēc jāļauj brūcēm sadzīt, protams, paturot vērā, ka tās brūces atkal var asiņot. Daudz patīkamāk taču ir runāt par lietām, kas der abām pusēm – par šprotēm un hokeju, piemēram. Bet, ja nu tu esi padevies jau pirms kaujas, uzskatot, ka diplomātija pret krāņinatkarīgajām rietumvalstīm nevar palīdzēt, tad priekš kam mums tērēties un vēlēt ES parlamenta deputātus? Lai sēž mājās un mūsu vietā visu izlemj lielākās ES valstis vienas pašas. Atzīt, ka ar karu var izšķirt, kuram taisnība, nozīmē atzīt savu bezspēcību. Jo diplomātija tomēr ir augstāka par visiem masu iznīcināšanas ieročiem. Ko mēs, veči, iesāksim, ja jaunie to nesapratīs!

Ausma

Materiālus sagatavoja Juris Žagariņš.

MŪŽĪBĀ AIZGĀJUŠAJIEM PIEVIENOJAS LV Nacionālo bruņoto spēku **dižkareivis Edgars Ozoliņš**, kurš iet bojā Afganistānā, sprāgstot improvizētam spridzeklim, kas, domājams, darbināts elektroniski no attāluma. Pirms tam Buša-Čenija karam savervētās „gribīgo koalīcijas” rindās Latvija zaudē trīs karavīrus Irākā. ●●●

Grāmatizdevējs, *Treju Vārtu* redaktors (1981-1999), čellists **Roberts Krūklītis** (1906-2008), kura apgāda „Gauja” darbība sākas (1946) bēgļu nometņu laikā Veidenē (Weiden), Bavārijā, turpinās Švābu Gmindē (Schwäbisch Gmünd), bet kopš 1974. gada – Īstlansingā (East Lansing, Michigan). ●●●

Divas Dailes teātra un kino aktrises, spilgtu raksturlomu tēlotājas: **Milda Klētniece** (1915-2008) – Liena *Mērnīeku laikos* (1942), Zuzanna Bomaršē *Figaro kāzās* (1949), Irīna Čehova *Trīs māsās* (1951, 1959), Džuljeta Šekspīra *Romeo un Džuljetā* (1953), Marianna Sinklere Lāgerlēvas *Gesta Berlingā* (1958), Helēna Figarda *Ceļā uz Meku* (1990) u.d.c., un filmās – Lidija *Zvejnieka dēls* (1939), Kača *Kauguriešos* (1941) u.c.;

Vija Artmane (1929-2008) – Lelde Raiņa *Spēlēju, dancoju*, Laimdota *Uguni un nakti* un Ārija *Indulī un Ārijā*, Mirza Aspazijas *Vaidelotē*, Jakobīne Ziverta *Minhauzena precībās*, Džuljeta Šekspīra *Romeo un Džuljetā* un Ofēlija *Hamletā*, Nastasja Filīpovna Dostojevska *Idiotā*, donna Anna Ukrainkas *Donā Žuanā* u.c., un filmās – Liena Kaudzišu *Mērnīeku laikos*, Kristīne Blaumaņa *Purva bridējā*, Dace *Kā gulbji balti padebeši iet*. ●●●

Galilejā dzimušais palestīniešu dzejnieks, žurnālists, *Palestinian Research Centre* vadītājs Mahmuds Darvišs (**Mahmoud Darwish**, 1941-2008), kura pirmajai dzejgrāmatai *Olivkoku lapas* (1964) seko vairāk nekā 20 daudzās valodās tulkotu krājumu, kas visi *piesātināti ar palestīniešu sirdspukstiem, tie ir palestīniešu sabiedrības spoguļis* – tā Alkuda (Al Quds) U. antropologs un kulturologs Ali Kleiba (Qleiba). ●●● 31.VIII milicijas automašīnā nošauts

un iegrūsts grāvī pret Maskavu un tai pakalpīgo Ingušijas prezidentu Muratu Zjazikovu kritiski noskaņotais ingušu publicists, interneta vietnes *ingushetiya.ru* izveidotājs, advokāts **Magomeds Jevlojevs**. ●●●

Kalifornijā pašnāvību izdara viens no mūsdienu izcilākajiem amerikāņu prozaikiem un esejistiem, literatūras profesors (Pomona College) Vōless (**David Foster Wallace**, 1962-2008), sarakstījis 10 grāmatas, no kurām par literāru sensāciju kļūst 1 079 lpp. biežais postmodernistiskais romāns *Infinite Jest* (Bezgalīgs joks, 2006). ●●●

Amerikānis Fišers (**Bobby Fischer**, 1944-2008), kurš pēc Roberta Spaska (PSRS) sakāves kļūst par pasaules šaha čempionu (1972-1975), sarūgtināts par amerikāņu ārpolitiku un viņu „vērtībām”, pieņem Islandes pilsonību

un pārceļas uz Reikjavīku, kur arī tiek izspēlēts viņa pēdējais gājiens. (re)

VIA DOLOROSA. „Nordik” laiž klajā LV arhīva paspārnē sagatavoto *Aizvestie. 1941. gada 14. jūnijs* – par

vairāk nekā 15 000 Latvijas iedzīvotāju deportēšanu pēc PSRS Iekšlietu tautas komisariāta un PSRS IeTK norādījumiem, ko īsteno PSRS IeTK konvoja karaspēks, LPSR IeTK un milicijas darbinieki, LK(b)P un padomju aktīvistu. ●●● RLB namā (2008.18.-30. IV) notiek izstāde **Represētie kultūras darbinieki** (iekārt. Anda Mjurka un Guntis Svītiņš) – par rakstniekiem Aleksandru Grīnu, Ati Ņeniņu, Jūliju Lāci, keramiķi Rūdolfu Pelši, komponistu Jēkabu Graubiņu, mākslinieku Indriķi Zeberīņu, kuģu būvētāju Voldeparu Šmulderu un juristu Kārli

Dišleru. Interneta versijā (<http://www.archiv.org.lv/represetie/index.php>) piedevām stāstīts par kinooperatoru Laimonu Gaigalu, mākslas vēsturnieci Tājanu Kačalovu, dzejnieku Jāni Medeni un Mūrmiužas Tautas U. dibinātāju Pauli Pētersonu. ●●● Aizvesto piemiņas dienā (14.VI) Doma baznīcā atskaņo ungāra **Frīgeša Hidaša** (1928-2007) pūšaminstrumentu

Milda Klētniece

Vija Artmane

Palestīniešu dzejnieks Darvišs (Mahmoud Darwish) lasa dzeju Haifā, Izraēlā (2007.15.VII).

orķestrim komponēto *Rekviēmu* (1995) ar kamerkoru *Polifonija* (no Šauļiem) un *Ave Sol* piedalīšanos. ●●● 26.VII Rīgas-Liepājas šosejas malā (apm. 10 km no Lestenes Brāļu kapiem) pie kara laikā nopostītajam Tukuma rajona „Rumbām”, kas ciņās starp Kurzemes cietokšņa aizstāvjiem un padomju armijas vienībām gājušas no rokas rokā 19 reizes, Latvijas Nacionālo partizānu apvienības (LNPA), Latvijas Nacionālo karavīru biedrības u.c. organizāciju dalībnieki lemj izveidot Latviešu leģiona ciņu piemiņas parku. ●●● 2008.27.IX Valkas raj. Vijciema pagastā atklāj pieminekli Ziemeļvidzemes nacionālo partizānu grupas komandierim **Kārlim Mūsiņam**, nodevēģi sagūstītam 1953.27.IX un nogalinātam Maskavas Butirku cietumā (1955). ●●● 26.IX Cēsu raj. Skujenes pag. par oficiālu piemiņas vietu kļūst **bunkurs**, kur viss pietuvināts pretpadomju partizānu ciņu laikā izraktajam, līdzīgi vairākām atjaunotām igauņu mežabrāļu mītnēm, kas izveidotas par tūrisma objektiem. ●●● Augustā Okupācijas muzeja biedrība, pieminot Latvijas Radošo savienību plēnuma 20. gadskārtu, rīko simpoziju „**Kultūra un kultūrpretestība PSRS okupētājā Latvijā**”. Piedalās Māra Zālīte, Jānis Peters, Uldis Bērziņš, Knuts Skujenieks, Marina Kosteņecka, Janīna Kursīte, Dzintara Hirša, Dace Lūse, Maija Kūle, Sarmīte Ēlerte, Roberts Kūlis, Arnolds Klotiņš, Antons Rancāns, Jānis Streičs, Anda Līce. (re)

JAUNIZDEVUMI 2008

DZEJA. Andras Manfeldes (skat. foto 24. lpp.) *Betona svētnīcas* (apbalvota ar Annas Dagdas prēmiju) parāda spēju poētiski iedzīvoties ārēji neekskluzīvu cilvēku dzīvēs (Rokpelnis). Dzejniece un arī talantīga tēlniece pēc 1. dzejgrāmatas *Tranšejas dievi rok* (2004, Ojāra Vācieša prēmija) iegūst popularitāti ar autobiogrāfisko prozas darbu *Adata* (2005) un uz tā bāzēto Zigmāra Liepiņa muzikālo drāmu Nacionālajā teātrī. ●●● **Guntars Godiņš** pēdējo 30 gadu (1978-2008) dzeju kopojumu (izlase no 4 krājumiem + jaundarbi) ar rūpīgi piekabinātiem gadu skaitļiem uzskata par savu *īstāko biogrāfiju*, tādēļ arī nosaukums *CV (curriculum vitae)* – no drošprātīgi izkliegtām *cris de cœur* jau pirmsatmodas gados (*bez savas valodas tu esi sūds vai: zīnu, kādreiz / zuda cilvēki / kā pogas*) līdz pēdējā laika mierprātīgam intelektuālismam. ●●● **Ronalds Brieža** 2. krājums *Karaoke* pašā raksturojumā ir dialogs par to, kā ar *kristīgo tradīciju interpretēt Jēzu Kristu kā agelastu* (cilvēku, kas nekad nesmejas). ●●● ... *sirds prombūtne ir tā / kas nomirt liek* – tā **Vīks** krājumā *Kontakts*. ●●● *Ir daudz pie debesīm zvaigžņu, bet mums pietiks ar trijām – skaidrību, kaislību, vienkāršību* – šie **Kārļa Vērdiņa** (skat. foto 49. lpp.) vārdi varētu attiekties uz visu viņa pēdējo dzejkrājumu *Es* (Dzejas Dienu 2008 balva). ●●● **Marts Pujāts** ir un *paliek Pujāts. Oriģināls, pārsteidzošs, neprognozējams. Un labs* – tā Ērika Bērziņa

Kultūras Forumā par dzejnieka 2. krājumu *Mūsu dziesma*. 1. krājumam *Tuk tuk par sevi* (2000; skat. JG:228:43-45) piešķirta Klāva Elsberga prēmija. Krieviski iznāk *Dvuhzvjozdnočnye cerkvi* (2005 – Divzvaigžņu baznīcas). ●●● **Andra Ogrīņa** grāmata *es zvēru pie kraukļiem* daudzdiem jauks prātus ar sirreālistiski ievirzītu, visai chaotisku asociāciju plūsmu jeb, citējot viņa spalvas brāli Kārli Vērdiņu, ar tekstiem, kas *pārāk nekontrolējami šaudās autora asociācijās*. ●●● Krājumā *Uzsmaidu dzīvei Kornēlija Apakškrūma* aicina: *Izkausē naidu un spītu, / Šūpuļdziesmās un sapņos / Aijā zemi līdz ritam*. ●●● Septiņus gadus pēc **Inetas Atpīles-Juganes** *Neatburtās uguns* iznāk viņas otrs krājums *Reveranss. Sarkans uz sarkana* – krāsa, kas ir autora ugunīgās dvēseles (arī tumšsarkanās veļas) vadmotīvs un būtība.

PROZA. Olafa Gūtmaņa *Rakstu* 3. sēj. iekļauta *Mednieku zeme* (1969), *Aiz Ziemeļblāzmas* (1971), *Brieža dziesma* (1977), *Tur, Haijarlija ciedru silos* (1977), *Tundras un taigas stāsti* (1984), kas visas vēsta par dzīvi izsūtījuma gados Sibīrijā. ●●● Vairākkārt par īsstāstiem godalgotā **Inga Žolude** par savu debijas romānu *Siltā zeme: tieši zemes siltums ļauj mums būt, liek mums būt vienam ar otru, noturēt vienam otru. Tā mēs dzīvojam – sildidami*. ●●● **Ingas Ābeles** *netīši eksistenciālā* romāna *Paisums* vismaz daļēji autobiogrāfiskais galvenais tēls ietver sevī okupācijas gados dzimušās un 90. gados pieaugušās paaudzes daudzpusīgo pieredzi – dzīvi, *ar kuru kaut kas nav īsti lāgā*. ●●● **Gundegas Repšes** romāna *Bāreņu nams* motto varētu būt rakstnieces pašas vārdkopa: *Viduvēja māksla apkalpo karaļus, izrotā viņu vannas istabas, dzejnieki palīdz valstsvīriem runu teikšanā, arhitekti noģībst laimē, sacerot kungiem muižas, bet ģēniji nodzēras* (57. lpp.). ●●● Par debijas noveļu krājumu *Dvēseles bezvējš* pati autore, **Daiga Joma**, kuru Ludmila Azarova nosauc par „cīplānēti”: *mani darbi ir kā mozaikas, kas radušās pēc kaleidoskopa principa – dvēselē atspoguļojas krāsainas lauskas no nomodā un sapņos piedzīvotā, izdomātā, dzirdētā vai lasītā (..) es pati sagriežu visus krāsainos stikliņus vēl nebijušā ornamentā*.

LITERATŪRAS MANTOJUMS – Ainas Zemdegas (1924-2006) *Rakstu* 1. sēj. ar romāniem *Toreiz Lubes dzirnavās* un *Maruta*, arī apcerēm, recenzijām, intervijām un Dr. Pāvila Vasariņa vairāk nekā 100 lpp. garu rakstnieces literāru biogrāfiju.

LITERATŪRZINĀTNE. Monogrāfijā *Latviešu literatūra un 20. gadsimta politiskās kolīzijas* LU filoloģijas doktore **Dace Lūse** virtuozī analīzē rakstnieku aktivitātes no jaun nacionālisma 19.gs. līdz pat 20.gs. 80. gadiem, pieskaroties arī trimdas pētnieku viedokļiem, īpaši par krievu okupācijas gadu literāro produkciju. ●●● **Jāņa Čākura** *Acītē. 21 recenzija 1992-2007* cita vidū atrodami maz zināmi fakti par Latvijas PSR Rakstnieku Savienības „apvērsuma kongresu” (1965),

kad Ojāram Vācietim it kā esot bijušas bailes kļūt par savienības valdes locekli. Tam nepievienojas literatūrzinātniece **Anda Kubuliņa** – Vācietis, lūk, jau vairākus gadus pirms tam sarakstījis tolaik ķecerīgos dzejojumus „Balsij bez pavadijuma” un „Pūt, vējiņi!”, kas abi kļūduši *pa Rīgu rokkrakstos*, kā arī *bija telegrafējis uz Maskavu par savu atbalstu atjaunošanai Jāņu svinēšanai*

– vienīgais no LRS (KF 2008.4.-11.VII). ●●● Kultūrvēsturei un kultūrtaģadnei, ieskaitot kino, veltīts krājums *Meklējumi un atradumi 2008*. ●●● LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta *Latviešu literatūras procesi un personības* (sastād. Viktors Hausmanis un Benedikts Kalnačs) iekļauti *Letonikas 2. kongresa materiāli*. ●●● Ingara Šletena Kolūena (**Ingar Sletten Kolloen**) *Knuts Hamsuns: Dzīve, daiļrade un laiks (Hamsun: svermer og erobrer; tulk. Dace Deniņa)*. ●●● Amerikāņu dramaturga Viljamsa (**Tennessee Williams**, 1914-1983) *Atmiņas (Memoirs, 1975; no angļu – Maija Andersone)*. ●●● Robertsona (**Ritchie Robertson**) *Kafka* (tulk. Silvija Brice). (re)

Kornēlijs Haselblats (**Cornelius Hasselblatt**), vecas Igaunijas baltvācu ģimenes atvase, somuugru mācībspēks Groningenas U. Holandē, publicējis plaša apjoma igauņu literatūras vēsturi no tās pašiem pirmsākumiem līdz mūsdienām – *Geschichte der estnischen Literatur. Von den Anfängen bis zur Gegenwart* (Berlin und New York: Verlag Walter de Gruyter, 2007. 870 lpp). (jku)

VĒSTURE. Ja ticam Maskavas propagandas aparātam, vācu okupācijas gados Latvijā cīnījušies 20 000 bruņotu vīru, saukti par „Staļina brīnumvaroņiem”. No vēsturnieka **Heinriha Stroda** sastādītā dokumentu krājuma *PSRS kaujinieki Latvijā 1941-1945* izriet, ka par Staļina impērijas atgriešanos darbojušies tikai 812 KGB (VDK) un Sarkanarmijas galvenās izlūkošanas pārvaldei pakļauti cilvēki – viens no viņu uzdevumiem bijis sastādīt „tautas ienaidnieku” sarakstus. ●●● Latvijas Vēsturnieku komisijas dokumentu krājuma 22. sējumā *Ārvalstu arhīvu dokumenti par okupācijas režīmu politiku Latvijā* oriģinālvadlods ievietoti Vācijā, Lielbritānijā, ASV un Krievijas Federācijā (KF) atrasti dokumenti, lielākoties pirmpublicējumi. ●●● **Jeļenas Zubkovas Pribaltika i Kremļ 1940-1953** (Baltija un Kremlis; Moskva: Rospen) – par Baltijas valstu okupāciju un tai sekojošo sovjetizāciju. ●●● LU Sociālo zinātņu fakultātes mācībspēku, doktorandu, maģistrantu, arī Lietuvas un Polijas zinātnieku un pētnieku raksti krājuma **Agora 6. sējumā**, kam dots virsraksts *Reiz dzīvoja Kārlis Ulmanis*. ●●● Māksliniece **Anita Zirnite** grāmatā *Laikam klāt laiks*, pārlūkojot 80. gadu Atmodas notikumus, konstatē, ka arī viņas un nelaiķa dzejnieka Pētera Zirniša dzīvesvieta Burtņieki, kur notiek Māras Zālītes un Zigmāra Liepiņa pirmās latviešu rokoperas *Lāčplēšis* ģenerālmēģinājums, spējuši dot būtisku gaismas pienesumu brīvības lāpas iedegšanai visā Latvijā. ●●● **Ulda Ģermaņa** un **Eduarda Berklava**

atstāto materiālu izlase *Dialogi, vēstules un publikācijas 1989-1997*, bez vērtīgā informatīvā materiāla, iepriecina arī ar ģermaniskām, šolaik ļoti pietrūkstošajām asprātībām, piem., par ASV prezidentu Džordžu Bušu – patlabanējā *lame duck* (latviski tas varētu būt klibzaķis) prezidenta tēvu – un Mihailu Gorbačovu 90. gadu pašā sākumā: *Krūmu Juris izskatās galīgi sakritis un*

nelaimīgs, jo jūk viņa dārgā čoma Mišas sūdu impērija. Jāpiebilst, ka mūsdienās ASV labā spārna propagandisti nepavisam negrib atcerēties, ka Buša u.c. republikāņu līderu interesēs nebūt nebija PSRS sairšana. Pat vēl 1991. gada jūlija beigās galotņu konferencē Maskavā un 1. augustā Ukrainas Augstākajā Padomē, Kijevā, „vecais Džordžs Bušs” atkārtoti deklarē savu paļāvību un uzticību Gorbačovam un viņa Savienības līgumam, mudinādams arī ukraiņu AP locekļus iet kopsoļi ar padomju līderi, vienlaikus pasvītrojot, ka „nacionālismu” ASV nekādā ziņā neatbalstīs, kas, protams, neatstāj labu iespaidu uz brīvību un neatkarību alkstošajām padomju impērijā iekļautajām nekrievu tautām. ●●● 20.gs. sociālo katastrofu laikmets (1914-1945) aplūkots prof. (U. of Florida) Dželetlija (**Robert Gellately**) *Ļeņins, Staļins un Hitleri* (no angļu – Sandra Rutmane). Atšķirībā no atsevišķu vēsturnieku šabloniskajiem viedokļiem, ka Ļeņins bijis ideālists ar teicamiem nodomiem, šeit viņš parādīts kā viens no trim 20.gs. barbarisma galvenajiem dibinātājiem. ●●● Vai **Brežņevs**, kurš noturas pie padomju impērijas stūres veselus 18 gadus, bijis politiskās cīņas ģēnijs vai aparāta marionete? Vai arī situācija prasījusi šādu bālu viduvējības iemiesojumu? – To mēģina noskaidrot **Boris Sokolovs** grāmatā *Leonids Brežņevs. Zelta laikmets* (no krievu – Maija Stūrniece).

LATGALE. Vajadzīgās biogrāfiskās vārdnīcas **Latgales kultūras darbinieki 1.** sējuma sastādītāji: Jānis Paukste, Anna Rancāne, Irēne Vilčuka un JG līdzstrādniece Ilona Salceviča. ●●● LU profesores **Janīnas Kursītes** bagātīgi ilustrētā *Kāzas Latgalē* starp citu visos sīkumos iespēja iepazīties ar kāzu uzvedumu, kas pirms gadiem trim notiek Jasmuižā un ko iespējams izspēlēt jebkurās kāzās. ●●● Ne mazāk saista **Kursītes** un **Jolantas Staugas** sakopotie 19 raksti krājumā *Vārkava: tradicionālā kultūra un mūsdienas* – par LU pētnieku un studentu veikumu (2004-2005) Preiļu rajona Vārkavas pagastā. ●●● Pie reizes jāmin Latgales kultūrtelpai veltītais 3 dienu seminārs (17.-20.IV) *Akademie Senkelmark* Vācijas-Dānijas robežpilsētas Flensburgas tuvumā (sadarbībā ar *Academia Baltica* Libekā), kur 49 vācu, poļu un latviešu zinātnieki spriež un referē par šī reģiona iedzīvotājiem (latgaļiem, latviešiem, krieviem, židiem, poļiem), par latgaļu valodas atdzimšanu, par pilim 11.gs., tirgoņu un misionāru parādīšanos un krustnešiem 13.gs., par jezuītu ierašanos 17.gs., par Krievijas piesavinātās Abrenes jautājumu, pat par veļu barošānu rudens naktis. ●●● Īstā laikā un vietā ir **Kursītes** jautājums *Dienā* (2008.3.IV): *Cik liela vieta Latvijas vēstures, valodas, literatūras apcerējumos*

Lato Lapsa
Sandris Metzūāls
Kristīne Jančevska

MŪSU VĒSTURE 1985—2005 II

atvēlēta Latgalei un tās mūsdienu latviskās latgaliskās identitātes veidotājiem Francim Trasunam, Francim Kempam, Nikodemam Rancānam, Valerijai Seilei? Latgales novada kultūras saglabāšana un attīstība ir gan latgaliēšu pašu rokās, taču vajadzīga arī patiesa valstiska ieinteresētība. Tieši pirms 100 gadiem, kad F. Trasuns klaudzina ja pēc palīdzības pie tautiešu durvīm Rīgas Latviešu biedrībā, viņš saņēma atbildi: „Ejiet nu šoreiz Dieva mierā! Varbūt citreiz būs labākas iespējas.” Vai tiešām atbilde arī šodien – pēc 100 gadiem – ir tāda pati? Vai vidzemniekiem, kurzemniekiem, zemgaliēšiem ir vienaldzīgs dzīvs latviskums valsts austrumu daļā?

MĀKSLA. Zigurda Konstanta 25 gadu izpētes darba rezultāts, visaptveroša monogrāfija/albums **Jānis Pauļuks** (2007) ir pieminekļis ne tikai pēckara „karalim glezniecībā”, bet arī pašam autoram. ●●● Jau najā „Nepuṭna” Latvijas mākslas ainai 20. un 21. gs. vēltītā mazformāta grāmatu sērijā latviešu un angļu val. „Studijas bibliotēka” kā pirmās divas iznāk **Elitas Ansones Padomjemes mitoloģija** – par veidojumiem socreālisma garā (no 40. līdz 60. gadiem) un **Pētera Bankovska Juris Baklāns un Vija Meldupe** – par diviem samērā maz ievērotiem māksliniekiem. ●●● **Kristīnes Ogles** pētījums „Societas Jesu” ieguldījums Latvijas arhitektūras un tēlotājas mākslas mantojumā ir laba liecība tam, kā šī katolu garīgā ordeņa mākslinieciskais devums bagātinājis Latvijas kultūrvīdi.

DAŽĀDI TEMATI. Dievišķās komēdijas un *Fausta* tulkotāja, dzejnieka, filoloģijas doktora **Valda Bisenieka Dāvinājumi** ir viņa dzimšanas dienas vēltījumi sev tuviem ļaudīm – Knutam Skujeniekam, Vairai Vīķei-Freibergai, Jurim Visockim u.c. ●●● **Dainas Kraukles** *Latviešu ornaments* izskaidro tautas tērpos, cimdos u.c. redzamos rakstu jeb zīmju pamatelementus. ●●● Archeoloģiskajos izrakumos (līdz 2005. gadam) atrastos tekstilmateriālus analizē **Irita Žeire** pētījumā *Arheoloģiskās liecības par apģērbu Latvijā 13.-18. gadsimtā*. ●●● *Pilis un muižas Igaunijā, Latvijā, Lietuvā* (2007) sacerējuši **Antis Heins, Jānis Zilgalvis un Nijole Lukšionīte-Tolvaišiene**. Nevar nepievienoties rindkopām par Ungurmuīžu, kur varot gandrīz vai sadzirdēt Dorotejas šlepes švīkstoņu uz parka grantētā celiņa, kad viņa satraukta dodas uz tējas namiņu jeb lustūzi, lai izmainītu savstarpējas mīlestības salkanus apliecinājumus ar zīda vestē tērpto Hermani Johānu fon Kampenhauzenu. ●●● ¼ Satori Oksfordas U. sērijā „Ļoti saistošs ievads” – Melburnas Tehnoloģijas U. Globālo studiju prof. Stīgera (Manfred B. Steger) *Globalizācija* (no

angļu – Maija Veide). ●●● Dažādas cilvēces neglītuma izpausmes aspēlē itāju rakstnieks **Umberto Eko** enciklopēdiski ievirzītājā izdevumā *Neglītuma vēsture*. ●●● Apskatot **Arvien modra! Latviešu gaidisma vēsture 1921.g.-2006.g.** (2007), Eduards Silkalns atceras kalambūru *gaida gaida skautu, lai skauts gaidu skautu*, un pareizi norāda, ka gaidu kustības zenīts meklējams bēgļu nometņu laikā Vācijā – 1947. gadā pa visām nometnēm kopā darbojas ap 3 000 gaidu un 300 vadītāju, un paironizē par 464 lpp. bijajā, uz krīta papīra iespiestajā grāmatā konsekventi ievēroto Endzelīna rakstību, kas gan nav īstenota uz 1977. gadā mirušās gaidisma dibinātājas Vilhelmīnes Vilkas 18. lpp. reproducētā kapakmeņa, uz kura lasāms: *Wilhelmine Gravitis Wilks*. ●●● Gleznotāja un publicista Aleksandra Tauriņa *Orinoko* aprakstīti ceļojumi Amazones džungļos – *dzīvojot Venecuēlā, esmu pieradis pie tā, ka cilvēkiem patīk košas, priecīgas krāsas. Tāpēc es ne tikai gleznoju, bet arī rakstu krāsaini, raibi un īsiem teikumiem*. ●●● Lato Lapsas, Sandras Metzūālas un Kristīnes Jančevskas **Mūsu vēstures 1985-2005** 2. sēj. tematu loks ir visai plašs – no Zigerista banāniem un „humpalām” līdz ārzemju gudrinieku plūdiem un šitake sēņu megaprojektam. Daudzi no pieminētajiem, tāpat kā par 1. sēj., jūsmībā nekritīs.

(Latviešu literatūru svešvalodās un latviski tulko- to cittaatu literatūru aplūkosim JG256 – red.).

PERIODIKA. Laikraksta *Diena* galvenās redaktora amatā stājas līdzšinējā analītiskās žurnālistikas speciāliste **Anita Brauna**. ●●● Austrālijā mītošais matemātiķis un *Austrālijas Latviešu redaktors Dr. Gunars Nāgels* kopā ar mākslinieci **Ilzi Nāgelu** (skat. JG243:40-42) 2008.9.IX sāk izdot tīmeklī jaunu nedēļas avīzi *Latvietis* (www.laikraksts.com), kur rakstos un kvalitatīvos fotouzņēmumos galvenokārt aplūkotas latviešu-austrāļu dzīves norises. Vispārēju interesi 2.nr. izraisa no *Izglītības Ministrijas Mēnešraksta* (1938, 9) pārspiestie IM pieņemtie Pareizrakstības komisijas atzinumi, kas stipri atšķiras no radikālo endzelīnistu viedokļiem, piem., par „r” mīkstināšanu. (re)

TĒLOTĀJMĀKSLA. 2008.8.VIII Valmieras 725 gadu jubilejas laikā Novadpētniecības muzejā atklāj izstādi *Tēvu zemei – Latvijai* ar 96 trimdas/diasporas latviešu mākslinieku darbiem – pamatu Pasaules latviešu mākslas centra pamatkrājumam, ko būs iespējams aplūkot arī citās Latvijas pilsētās. Pasākuma

Ungurmuīžas lustūzis (2008)

Foto: Rolfs Kļānans

idejas autore ir **Pasaules latviešu mākslas savienības** (PLMS) prezidente, māksliniece un mākslas zinātņu doktore **Lelde Kalmīte**. ●●● Daugavpils cietokšņa Arsenalā, kur paredzēts pastāvīgs Rotko Mākslas centrs ar 4 – 6 oriģinālglezņām (5 – 20 milj. dolāru vērtībā), notiek starptautisks plenārs **Mark Rothko 2008**. Pasauleslavenais abstraktais ekspresionists piedzimis (1903) toreizējā Dinaburgā farmaceita Jēkaba Rotkoviča un Annas Goldinas ģimenē. ●●● 15.X durvis ver jauna Latvijas Nacionālā mākslas muzeja (LNMM) filiāle (vad. Baiba Vanaga) – **Romana Sutas un Aleksandras Beļcovas muzejs** (abu mākslinieku piecistabu memoriālajā dzīvoklī Elizabetes ielā), kam vecāku radošo mantojumu novēlējusi viņu meita, mākslas zinātniece Tatjana Suta (1923-2004). ●●● LNMM maijā un jūnijā pirmajā pusē Dortmundas muzeja *Am Ostwall* sagādātajā izstādē **Ekspresionisma grafika** iespējams iepazīties ar grupu *Brücke* (Tilts), *Der Blaue Reiter* (Zilais jātnieks), *Neue Künstlervereinigung* (Jaunā mākslinieku apvienība) slavenībām (Ernst Ludwig Kirchner, August Macke, Oskar Kokoschka, Ernst Barlach, Max Beckmann, Vasilij Kandinski, Otto Dix u.c.). ●●● Dižgarīgā un drošprātīgā **Aija Zariņa** par savu personālizstādi *Daugaviņa* (jūnijā un jūlijā galerijā „Daugava“): *Lai cilvēks izjustu, kas ir dzīvības un mākslas avots, ir jābūt ļoti smalkai uztverei. Jābūt gatavam uztvert smalkas svārstības. Mana iepriekšējā izstāde Lietuvā saucās „Esības vieglums”. Te ir runa par Svēto Garu. Par mūsu tautasdziesmām, jo tās visas ir esības viegluma noskaņā.* ●●● Vasa-

Aija Zariņa

Foto: Janis Butis, Diena

ras mēnešos vairākas Rīgas galerijas izstāda trimdas mākslinieku darbus -- **Veronikas Janelsiņas** (galerijā „Mūmieks”), jaungaitnieka, starptautiski ievēribu guvušo *JG* vāku dizainera **Ilmāra Rumpētera** („Istaba”), **Pauļa Dreimaņa** (Arhitektūras muzejā). ●●● Par **Leonīda Mauriņa** retrospekcijā LNMM iekļautajām stilizētajām, dzīvespniecīgajām gleznām kritiķis Māris Brancis: *tajās nav problēmu, ir viena koša, ilglaičīga dzīvošana harmoniskā pasaulē* (*Laiks* 2008,29). ●●● Un kuratore Laima Slava par Skulmes personālizstādi *Tautumeita Cēsis: Džemma Skulme ir krustpunkts*. (..) *Prasmīgs locis, viltīgu zemūdens šķēršļu pārzinātājs vai drīzāk – atbildības pilns pārcelājs – no viena modernisma krasta uz otru, pāri laika liktajai*

Leonīds Mauriņš. Pusaudzis un jaunkundze

nosacijumu straumei. ●●● Liepājas galerijā „Promenāde” **Ilzes Avotiņas** izstāde *Sargeņģelis*, kas veļtīta mākslinieces tēvam, gleznotājam Harijam Kārklīņam (1927-2008), aizrauj ar Itālijas tēmu, Venēcijas pilsētvidi (ar gondolu siluetiem un visu pārejo). ●●● Jēkabpils galerijā „Mans” jau 17. gadu notiekošajā *Lielā vasaras izstādē* var skatīt vairāk nekā 100 dažādu paaudžu mākslinieku aptuveni 300 darbus. ●●● LNMM izstāžu zālē „Arsenāls” šīs vasaras izstādei **Padomjzemes mitoloģija** – par laiku, kad aprakstošā, naturālā realisma vietā bija obligāti jāattēlo utopiskā rītdiena (komunisms vai „varonīgā” pagātne, cīņa par strādnieku/zemnieku valsts izveidošanu utt., u.t.jpr.) seko papildinājuma izstāde **Agonija** (15. VIII-7.IX) ar 80. gadu vidū veidotiem darbiem, kas atklāj mākslinieku attieksmi pret pastāvošās iekārtas ideālu melīgumu. ●●● Meinas (Maine) pavalsts (ASV) Portlandes pilsētā (2008.10.X-15.XI) zīmējumu un pastelgleznu izstādē **Juris Ubans & the Latvians** bez mākslas prof. Ubana (Konrada Ubana dēla) skatāmi arī Latvijas Mākslas akadēmijas zīmēšanas fakultātes vadītāja, gleznotāja un scenogrāfa Edvīna Kalnenieka darbi. ●●● „Arsenālā” – plaša scenogrāfes (Lūsēna un Zālītes *Putnu* opera, Čaikovska *Jevgeņijs Oņegins*, Šostakoviča *Menskas aprīņa lēdija Makbeta*, Vāgnera *Zigfrīds*) **Ievas Jurjānes** personālizstāde *Es viņus redzu* – 14 laikabiedru portreti un vairāki dokumentāli situāciju zīmējumi. ●●● 9.IX Helsinkos atklāts Latvijas un Somijas mākslinieku apmaiņas projekts **Laiks** ar Janas Briķes, Edvarda Grūbes, Madaras Gulbes, Ineses Siliņas, Kārļa Siliņa u.c. mākslinieku abstraktiem un reālistiskiem darbiem, kas Latvijas vēstniecības Somijā vērtējumā atbalso *būtiskas, pat globālas pamatpatiesības bez skaļas ārišķības un tiešām norādēm.* ●●● Foto meistares **Andas Bankovskas Dārzs** („Rīgas Mākslas telpā”) – *plaša un daudzšķautņaina cilvēka dzīves labirinta metafora un eksistences noslēpuma mistika* – tā par melnbalto fotogrāfiju sēriju Līga Lindenbauma. ●●● ASV pilsētas Pitsburgas (Pittsburgh) Kārnēģija (Carnegie) Mākslas muzejā sargs Timurs Serebrikovs ar atslēgu uzbrucis Čikāgas Mākslas institūta aizdotajai **Vijas Celmiņas** eļļas gleznai *Nakts debesis #2* (*Night Sky #2*), kuras vērtība lēsta uz 1,2 miljoniem dolāru (540 000 Ls). No Azerbaidžānas iebraukušajam 27 g.v. krievam glezna vienkārši nav patikusī. Par Celmiņu skat. *JG*132(1981):2-6, 242(2005:30-31, 250(2007):36. (re) (ib)

FILMAS. Ievēribu guvušas vairākas izcilas 2008. gada dokumentālfilmas – šveiciešu režisora Ērika Bergkrauta *Letter to Anna* (Vēstule Annai) par 2006.7.X Maskavā noslepkavoto krievu žurnālisti Annu Poljtkovskaju [un vienlaikus par Ičkeriju (Čečēniju), Putinu, KF politiku etc.; skat. Ritas Laimas Bērziņas rakstu JG248:23-24]; režisora **Pētera Krilova** radošās komandas piecus gadus sadarbībā ar pasaules muzejiem un daudziem speciālistiem veidotā *Klucis – nepareizais latvietis* (*Klucis – Deconstruction of an Artist*) – par 30. gadu Lielā terora laikā noslepkavoto, Staļinam uzticīgo mākslinieku Gustavu Kluci (Paula Bankovska scenārijs, Artūra Maskata mūzika); *Standard Operating Procedure* (Parastā darbības procedūra) – par bēdīgi slaveno Abu Ghraib cietumu Irākā. *Kaut arī es varētu pastāvēt uz to, ka man personīgi nav ne mazākā sakara ar karu* [Irākā], *zinu, ka tas tā nav – patīk vai nepatīk, karam ir liels sakars ar mani, jo esmu amerikānis* – tā filmas režisors (**Errol Morris**); *Meine Mütter* (Manas mātes), kur vācu režisors (**Rosa von Praunheim**) atgriežas pirmoreiz dzimtajā Rīgā pēc 63 gadiem, lai risinātu noslēpumu par savu māti. Un citā kategorijā – bēdīgi slavenā Saeimas locekļa **Jakova Plinera** u.c. PCTVL politiķu izveidotā jēlas propagandas filma *Uzvaras diena – mūsu svētki*, kam pamatā krievu okupācijas laika kino chronikas un kuras mērķis: *krievu jauniešus audzināt padomju garā, kā tādus impērijas bērnus, nevis neatkarīgās Latvijas pilsoņus* (publicists Gustavs Strenga). (re)

MŪZIKA. Pučini *Toskas* iestudējums ar starptautiski pazīstamu operzvaigžņu piedalīšanos notiek 2008.16. VIII Cēsu pils parka estrādē, no kurienes ceļo tālāk uz Drēzdeni, Venēciju, Parīzi, Maskavu un Dalasu. Dienu iepriekš Cēsu Kultūras namā – plaša **Krem-rata** programma ar paša *maestro* solo – Bēthovena *Adagio ar variācijām no 12. stīgu kvarteta*, Šuberta *Rondo vijolei un orķestrim* u.c. ●●● Jūrmalā savukārt uzved Gaetano **Donizetti** komisko belakanto operu *Mīlas dzēriens* (*L'elisir d'amore*). ●●● Plaša

Anda Bankovska. Dārzs

Klucis - nepareizais latvietis

mēroga ievēribu un atzinību šogad izpelnījies jaunais latviešu diriģents **Andris Nelsons** (1978), kurš nesēn noslēdzis trīs gadu līgumu ar Birminghamas simfonisko orķestri Anglijā, uzņemoties galvenā diriģenta amatu. Viņš debitē pie Vīnes Valsts operas diriģenta pulsts, jūlijā viesojās ASV, diriģēdams gan Losandželosas, gan Klīvlandes orķestrus, bet 21.VIII viesojās Amsterdamā, diriģējot pasaulslaveno *Koncertgebouw* orķestri – Debissī (Claude Debussy) *Fauna diendusa* (*L'Après-midi d'un Faune*), Kamila SenSānsa (Saint-Saēns) 2. *klavierkoncerts*, Čaikovska 6. *Patētiskā* (*Pathétique*) *simfonija*. 2010. gadā paredzēta Nelsona debija Baireitas (Bayreuth) Vāgnera festivālā ar *Loengrīna* iestudējumu. ●●● 19.VIII Rīgas Domā atklāj 11. Starptautisko garīgās mūzikas festivālu ar leģendārās, padomju un arī pēcpadomju laikā Maskavai nepatīkamās, Tatārijā dzimušās, tagad Vācijā mītošās **Sofijas Gubaiduliņas** Sv. *Jāņa pasijas* pirmatskaņojumu. ●●● Atzīmējot 50 gadu pastāvēšanas jubileju, kamerorķestris *The Saint Paul Chamber Orchestra* (Minesotā, ASV) 2008./2009. gada sezonā iekļāvis arī divus Pētera Vaska darbus – vijolkoncertu *Tālā gaisma* un meditāciju *Vientuļais eņģelis*. ●●● *Prāta vētras* koncerts *Tur kaut kam ir jābūt* Mežaparka Lielajā estrādē (9.VIII) kļūst par Latvijas populārās mūzikas vēsturē visapmeklētāko koncertu ar 45 000 klausītājiem. Viens no pārsteigumiem – eksprezidentes VV-F iznākšana uz skatuves un tautasdziesmas kopīga nodziedāšana. ●●● **Rudens Kamermūzikas festivāls** (17.IX-5.X) – tā patrons ir Pēteris Vasks – notiek ne tikai Rīgā, Ventspilī, Jelgavā un Talsos, bet arī Gulbenē, Salaspilī, Plaviņās, Preiļos un Mazsalacā. ●●● 30.VIII Pēterbaznīcā atskan **Raimonda Tigula** četrdaļīgā skaņdarba *Dod, Dieviņi* (Noras Ikstenas librets) pirmatskaņojums, kam pamatā lībiešu, kuršu, senprūšu un latgaļu teksti (diriģents Māris Sirmāis). ●●● Helsinku koncertzālē *Finlandia* Akadēmiskais koris „Latvija” piedalās Rodiona Ščedrīna koncertoperas *Apburtais ceļotājs* izradē. ●●● 68 g.v. austriešu autors un režisors Johans Krezņniks (**Johann Kresnik**) aktualizējis Verdi (Giuseppe Verdi) operu *Un ballo in maschera* (1859) jeb *Masku balle* – par atentātu (1792) pret Zviedrijas karali Gustavu III masku balles laikā. Laikmetīgi pārveidotajā *Ein Maskenball*, kas risinās it kā Ņujorkā Pasaules tirdzniecības centra (*World Trade Center*) drupās, starp aktieriem ir 35 pilnīgi kaili pensionāri paslēpušies aiz Mikimausa maskām, viņi simbolizē miljonus trūkcietēju Savienotajās Valstīs; viena no

galvenajām dziedātājām – virs lūpas viņai uzkrāsotas Hitlera ūsiņas – izstiepusi roku nacistu sveicienā; Tēvocis Sams tradicionālajā cilindrā un zvaigžņsvitrainā kostīmā; Elvis Preslijs mirgojošā rozā uzvalkā; grupa cīņas kāru amerikāņu zaldātu haki formas tērpos; bezpajumtnieki u.c. Saturiski luga ir provokatīvs politisks komentārs, vērstis galvenokārt pret mūsdienu amerikāņu, bet ne tikai, „džungļkapitālistisko” dzīvesveidu, viņu liekulīgajām „vērtībām”, milzīgo plaisu starp bagātajiem un tumsonīgajām masām, pret tieksmi valdīt pār pasauli. Lai gan daži vietējie politiķi mēģinājuši pārliecināt cilvēkus boikotēt izrādi, pirmizrāde (12.IV) Tiringas (Thüringen) galvaspilsētas Erfurtes operā bijusi izpārdota līdz pēdējai vietai un tas pats arī turpmākajās izrādēs. (re) (bs)

TEĀTRIS. Laila Robiņa 2008.10.IX-5.X tēlo Blanšu (Blanche) Tenesija Viljamsa lugā *Ilgu tramvajs* (A Streetcar Named Desire), ko Madisonas pilsētiņā iestudējis Ņudžersijas Šekspira teātris (Shakespeare Theatre of New Jersey). (bs)

FESTIVĀLĀ, kas 29.VIII-26.X Vācijas Minsterlandes reģiona dažādās vietās veltīts Baltijas valstīm un Polijai, par tematu „No dziesmas līdz dzejai” referē **Andrejs Urdze** (Wahrendorf), par Jaunsudrabiņa *Es stāstu savai sievai* – **Ojārs J. Rozītis** (Münster), par Laimas Muktupāvelas *Šampinjonu Derību* – **Bertholds Forsmans** (Altenberg). Piedalās arī Latvijas čellistu trio *Melo-M*, Rīgas saksofonu kvartets, vijolniece **Baiba Skride** un pianiste **Lauma Skride**. ●●● Jūlijā Rīgā „Tautiešu mēneša” ietvaros notiek literāri muzikāls lasījums *Čaks ir traks* ar Jura Roziša, Jura Kronberga, Ingas Žoludes, Austrā Graša, Kristapa Graša, Kārļa Vērdiņa, *Vilka Vienača orķestra* u.c. piedalīšanos, (re)

BALVAS, BALVAS, BALVAS! Šā gada Nobela prēmija literatūrā piešķirta 68 g.v. franču rakstniekam, vēstures zinātņu doktoram Leklēzjo (**Jean-Marie Gustave Le Clezio**) par *cilvēces iepazīšanu savos tekstos gan šaipus, gan aiz civilizācijas ietvara* (..) [autors] nav tipisks franču rakstnieks, bet gan īsts kosmopolīts, ceļotājs un nomads, [kurš] savos darbos iekļauj citas civilizācijas un no rietumu kultūras atšķirīgus

dzīvesstili – tā vēstīts Zviedrijas Zinātņu akadēmijas ziņojumā. Romāns *Le Procès-verbal* (Nopratināšana – 1963) tiek salīdzināts ar Kamī (Camus) *L'Étranger* (Svešinieks). Otrā pazīstamākajā viņa ar Francijas *Académie des sciences* apbalvotajā romānā *Désert* (1980 – Tuksnesis) aprakstīta kādas Ziemeļāfrikas sievietes saskarsme ar Rietumeiropas civilizāciju. Romānā *Revolutions* (2003) aplūkoti rakstnieka visvairīgākie temati – *atmiņa, eksils, pārorientēšanās, kultūru konflikti* ●●● LV apbalvojumu **1991. gada barikāžu dalībnieka piemiņas zīme** saņem medicīnas, ugunsdzēsības, glābšanas dienesta un arī tie lekšlietu ministrijas darbinieki, kuri 1991.X Tjumeņā aizrū un Latvijā nogādā bijušo OMON komandiera vietnieku Sergeju Parfjonovu. ●●● **LZA Raiņa balvu** par *izcilu ieguldījumu latviešu nacionālās kultūras veidošanā* saņem kinorežisors (*Limuzīns Jāņu nakts krāsā, Cilvēka bērns* u.d.c.) **Jānis Streičs**. Zīmīgi ir viņa vārdi par valodas lietošanu: *Man vienalga, kā runā tante Maņa. (..) Bet man nav vienalga, kā mani uzrunā valdība, un stipri apbēdina tas, ka nepareizu latviešu valodu dzirdu televīzijā un radio. Tas ir kuriozi, ka, runājot par sievieti, sirdi, cūku vai mazmājiņu, lieto vienu un to pašu vietniekvārdu „viņa”...* (skat. arī Birutas Sūrmanes apskatu par Streiča atmiņu grāmatu *Lāga dvēseļu straumei* – JG253:65-66). ●●● Par Ērika Raistera piemiņas fonda (ĒRPF) balvas 2008. gada laureātu kļūst JG lasītājiem pazīstamais (skat. JG246:37-44) **Vilnis Baumanis** – literāts, 19 gadus *Amerikas Balsis* radiožurnālists, 25 gadus viens no muzikālās grupas *Trīs no Pārdaugavas* dziedotiem. ●●● Literāru darbu tulkotājam (no lietuviešu un austrumslāvu valodām) **Talridam Rullim** 30.IX par lietuvju literatūras popularizēšanu Latvijā piešķirta Sv. Hieronīma prēmija. ●●● **Jāņa Baltvilka** balva bērnu literatūrā piešķirta igauņietei **Aidi Vallikai** par *Ko darīt, Anna?* (latv. val. tulk. Maima Grinberga), **Paulam Bankovskim** par *Mazgalviši spēlē mājās* un māksliniekam **Reinim Pētersonam** par Džeimsa Stīvensa *Zelta pods* ilustrēšanu. ●●● **Dzejas dienu balva** oriģināldzejā piešķirta **Kārlim Vērdiņam** par krājumu *Es*, dzejniekam **Leonam Briedim** (skat. lugu *Platons*) par pieciem atdzejas krājumiem, bet portāla *Delfi* balsojumā noskaidroto *Lasītāju balvu* saņem dzejnieks **Ontonis Slišāns**. ●●● Pasaulē koru olimpiādē Grācā (Graz), Austrijā (2008.VII),

Blanša (Laila Robiņa) un Stenlijs (Gregorijs Derelians) Tenesī Viljamsa Ilgu tramvajā

koris Lielvārde iegūst zelta un sudraba godalgas bērnu koru un garīgās mūzikas grupā, bet *a cappella* vokālais ansamblis **Mirk 8** pārvēd mājās sudrabu. Īpaši gandarīti jūtas diriģenti Antonijs un Baiba Kleperi. ●●● Anglijā mītošajai **Ilgai Mierīnai** piešķirta Atzinības Krusta sevišķās pakāpes lielā zelta medaļa par nepārtrauktu 50 gadu darbību latviešu folkloras jomā (*Kamoliņā, Būdelniekos, Dižajos* u.c.). ●●● Latvijas Grāmatizdevēju asociācijas konkursā par pērnāgd klajā laisto grāmatu māksliniecisko noformējumu uzvar: dzejā – leva Rupenheites *Melnās krelles* (mākslinieks **Guntars Sietiņš**); dokumentālā prozā – Vaira Vīķe-Freiberga. *V.V.-F. 4plus4 (Normunds Pucis)*; tulkotā lit. – *Dons Kihots, viņa zirgs Rosinante, Sančo Pansa un Tobosas Dulsineja 400 gadu garumā, kā arī šeit un šodien*. Tulk. Roalds Dobrovenskis (**Valdis Villerušs**); zinātniskā lit. – *Aizvestie (Ilmārs Blumbergs)*; nozaru lit. Mārtiņa Sirmā *Sirmā Latvija (Madara Puķīte)*; mākslas izd. – Anita Vanaga, sa. stād. *Aija (Aleksandrs Busse)*; bērnu/jaunatnes lit. – *Indras Sproģes Miljons (Indra Sproģe)*; vārdnīcas – Janīnas Kursītes *Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca jeb novadu vārdene (Andris Lamsters)*. ●●● Pazīstamais gruzīnu aktieris, režisors un dziedātājs **Vahtangs Kikabidze**, protestējot pret KF bruņoto spēku iebrukumu savā dzimtenē, atteicies no jūlijā Maskavā saņemtā prestižā Krievijas Draudzības ordeņa. (re) (bs)

STATISTIKA. Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem Latvijas iedzīvotāju skaits šā gada pirmajā pusē samazinājies par 3 700 cilvēkiem, mirušo skaitam pārsniedzot jaundzimušo skaitu. ●●● ASV socioloģisko pētījumu fonds *World Value Survey (WVS)* par pasaules laimīgāko valsti atzinis Dāniju, kam uz pēdām seko Portoriko, Kolumbija, Islande, Īrija, Šveice, Nīderlande, Kanada, Austrija. Jo augstāks labklājības līmenis, jo lielāks laimīgo iedzīvotāju īpatsvars. No 97 apskatītajām valstīm Igaunija, Lietuva un Latvija ieņem attiecīgi 84., 85. un 86. vietu. ●●● Valsts reģionālā attīstības aģentūra savukārt vēsti, ka ar dzīves kvalitāti, ko raksturo ekonomika, vide, sociālie resursi, drošība, izglītība, mājoklis, ērtības, transports un infrastruktūra, apmierināti 49,35% Latvijas iedzīvotāju. ●●● Pēc Jeilas (Yale) U. pētījumu rezultātiem vides veselības un ekosistēmu dzīvotspējas ziņā Latvija ieņem 8. vietu pasaulē. 1. vietā – Šveice, kam seko Norvēģija, Zviedrija, Somija, Kostarika, Austrija, Jaunzēlande. ●●● Attiecībā uz ES Latvija ir visskeptiskākā ar tikai 20% ES atbalstītājiem, kamēr Lietuvā un īpaši Igaunijā to skaits krasi pieaudzis. ●●● Eiropas Komisijas socioloģisko pētījumu centrs *Eurobarometer* vēsta, ka 59% Latvijas iedzīvotāju ir neapmierināti ar gaidāmo ES valūtas eiro ieviešanu. ●●● Aģentūra *Market Data* vēsti, ka 80% Latvijas iedzīvotāju satrauc militārais konflikts starp KF un Gruziju. ●●● Īrijā strādājošie

viesstrādnieki pērnāgd nosūtījuši tuviniekiem 1,5 miljardu eiro (apm. miljardu latu) – visvairāk poļi (1,3 miljardu eiro). Uz Latviju nosūtīts 59 miljoni latu jeb caurmērā katrs latvietis nosūtījis tuviniekiem 3 000 400 Ls. ●●● ES valstu vidū Latvijā ir vissliktākie veselības stāvokļa indikatori – augsta mirstība no gūtām traumām, ļaundabīgiem audzējiem, no alkohola un tabakas pārmērīgas lietošanas sekām (īpaši jauniešiem un vidēja vecuma vīriešiem), no sirds un asinsvadu slimībām – tā informē projekta *Monitoring Health Evaluation* vecākā speciāliste Iveta Pudule. ●●● ASV žurnāla *Forbes* sastādītajā noziedzīgāko valstu sarakstā 2. vietu ieņem Latvija, kur noziedzības līmenis pieaudzis par 4,8% (salīdzinājumam: Slovēnijā – 4,2%, Itālijā – 3,1%, Spānijā – 1,4%, Ungārijā un Skotijā – 0,8%). 1. vietu ieņem Turcija ar 18,6%. (re)

PRĀGAS DEKLARĀCIJĀ PAR EIROPAS SIRDSAPZIŅU UN KOMUNISMU, ko pasludina 2008.8.VI, teiktis, ka Eiropa būs patiešām vienota tikai tad, kad tā atzīs, ka ne tikai nacistiskā, bet arī komunistiskā ideoloģija ir atbildīga par noziegumiem pret cilvēci. Tiek konstatēts, ka daudzi no tiem, kas pastrādājuši noziegumus komunisma vārdā, nav saukti pie atbildības un viņu upuri nav atlīdzināti. Parakstītāji, kuru vidū ir bijušais disidents un Čehoslovākijas prezidents Vaclavs Havels (Waclaw Havel), bijušais disidents un Lietuvas prezidents Vitautas (Vytautas) Landsbergis, Francijas prezidents Nikolā Sarkozy (Nicolas Sarkozy) un vēl daudzi citi, ierosina ik gadus visā Eiropā pieminēt komunisma un nacisma upurus 23. augustā, t.i., Molotova Ribentropa Pakta gadskārtā. ●●● 4.IX **Eiropas Parlamentā** pieņem deklarāciju par 23.VIII **pasludināšanu par Eiropas staļinisma un nacisma upuru atceres dienu** (fg)

BALTIJAS VALSTĪM, tāpat kā visām pārējām NATO dalībvalstīm, Maskava nosūta notu par jebkāda veida militāras sadarbības pārtraukšanu, kaut arī ne Tallinai, ne Rīgai, ne Viļņai, cik zināms, tādās nav bijis. ●●● Labs piemērs baltiešu spēku apvienošanā: septembrī Viļņā **sociāldemokrātisko partiju priekšsēži** – Lietuvas premjerministrs Gediminas Kirkilas, Rīgas pilsētas galvas vietnieks Jānis Dinevičs un Igaunijas finanču ministrs Ivari Padar – **paraksta sadarbības līgumu**, lai sekmīgāk aizstāvētu Baltijas valstu iedzīvotājus Eiropas Parlamentā. ●●● 16.IX **ASV Senāts** vienbalsīgi apstiprina rezolūciju lūgt ASV līderi Bušu un viņa Valsts sekretāri Raisu aicināt Krieviju *atzīt padomju okupāciju Latvijā, Igaunijā un Lietuvā saskaņā ar Molotova-Ribentropa Pakta turpmāko 51 gadu par nelikumīgu*. ●●● ASV programmas *Foreign Military Financing* ietvaros Lietuva saņem \$23,4 miljonu dolāru, Igaunija – 4,2 milj., bet Latvija – 3,3 milj. ASV dolāru. ●●● **LATVIJĀ** 2008.2.VIII 40,16% jeb apmēram 627 000 balsstiesīgo iedzīvotāju piedalās referendumā par

Ilga Mierīna

Juka Rislaki (Diena) skatījumā - Saeimas priekšsēdētājs Gundars Daudze,

tautas tiesībām atļaut Saeimu – ievērojams skaits, bet tomēr pietrūkst aptuveni 150 000 balsu, lai būtu nepieciešamie 50%. Pārfrāzējot kādu *Latvijas Avīzes* publicistu, neizdodas velnus dabūt no rijas laukā un prom uz plīti, kas jau tikusi aizkurta. Iemesli: neticība, kūtrums, arī bailes (Anna Žigure). *Valdošās koalīcijas cinisms* esot panācis to, ka *pilsoniem vairs neinteresē, kas notiek Latvijā* – tā Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības (LBAS) priekšsēdētājs Pēteris Krīgers (4.VIII), turklāt bijusi arī pretdarbība – darba devēji draudējuši ar atļaušanu, vietām transports pēkšņi nekursējis, ārzemēs balsošanas vietas ir ļoti mazā skaitā un grūti pieejamas u.c. ●●● Šā gada aprīlī **Pasaules ebreju restitūcijas organizācija** nosūta vēstuli LV prezidentam, premjeram un ārlietu ministram ar ASV vēstniecības Rīgā veicināto prasību par kompensācijām *vēsturisko netaisnīgo seku novēršanai*. 2006. gadā Saeima noraida likumprojektu par 32 miljonu latu izmaksu ebreju kopienai. Premjers Godmanis devis rīkojumu Tieslietu ministrijai izvērtēt nodarītos zaudējumus Latvijas ebrejiem. Nekustamo īpašumu jautājums, protams, jāatrisina, bet dažkārt, šķiet, tiek aizmirsts, ka holokausts Latvijas teritorijā tiek īstenots nacistiskās Vācijas okupācijas gados (1941-1944), tāpat kā krietni precīzāks nosaukums Andrieva Ezergaila izcilajam pētījumam *The Holocaust in Latvia, 1941-1944: The Missing Center* (1996) būtu bijis *The Holocaust in German-Occupied Latvia* kā vēsturnieks to uzlabojis latviskotajā variantā – *Holokausts vācu okupētajā Latvijā, 1941-1944* (1999). ●●● **Cilvēkiem, kuri dzimuši Abrenes apriņķī** (Abrenes pilsētā, Augšpils, Gauru, Kacēnu, Linavas, Purmalas vai Upmalas pagastos) līdz 1945. gada oktobrim, mainot LR pasi, saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem **dzimšanas vietas ailē raksta: Dzimis Krievijā**. Interneta portālā TVnet lasāms kāda iedzīvotāja sašutums: *Esmu dzimis Abrenē 1936.30.IV. Mans tēvs bija Latvijas robežsargu bataljona komandieris, par to arī viņa kauliņi mētājas kaut kur Kolimas tundrā! Mana tēvu tēvu zeme ir Zemgale paaudzū paaudzēs, bet, sargājot Latvijas neatkarību un teritoriālo integritāti, tēvs devās uz Austrumlatviju,*

*kur tad arī man nācās ieraudzīt sauli. (..) Dzimšanas vieta ir ierakstīta gan dzimšanas apliecībā, gan pasē, kas izdota 1993. gadā. Kad šī gada 11. jūlijā iesniegzu pasi apmaiņai, ierēdņi pateica, ka jaunajā pasē būšot rakstīts, ka esmu dzimis Krievijā, un paskaidroja – ja negribot tādu ierakstu, varu dzīvot ar veco pasi. Tāpat kā par dubultpilsonības jautājumu, nekas cits neatliek kā izsaukties: **Prātin, nāc mājās!** ●●● Vadoties pēc ietekmīgās timekļa avīzes *Huffington Post* (2008.2.IX), ASV republikāņu partijas kandidātes viceprezidentes amatam, ultralabējās Saras Peilinas (Palin) uzskatus veidojis Aļaskas pilsētiņas Vasilas (Wasilla) reliģiskās sektes *Assembly of God* (Dieva sapulce) vecākais mācītājs, kāds E. Kalnins, kurš ASV līdera Buša kritiķiem savulaik piedraudējis ar elli, kā arī norādījis, ka balsotājiem (2004) par Buša pretkandidātu Džonu Keriju neesot absolūti nekādās cerības uz atpētišanu. Spriežot pēc rakstības, Kalnins varētu būt latviešu izcelsmes. ●●● **Tautas kalpi.** Masu informācijas avoti vēsti, ka Ārlietu ministrs **Māris Riekstiņš** jūras kāpu aizsargjoslā uzcēlis pilnvērtīgu dzīvojamo māju, kas gan oficiāli nosaukta par „klēti” jeb „palīģceltni”, jo saskaņā ar normatīvajiem aktiem jaunas ēkas 300 m attālumā no jūras krasta ir atļauts būvēt vienīgi tad, ja tās ir nepieciešamas saimnieciskām vajadzībām kā palīģbūves. ●●● Ja Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas padomes priekšsēdētājs **Valentīnas Andrejevas** paziņojums gada sākumā par pēmiju piešķiršanas aizliegšanu „valsts augstākajam amatpersonām” tiks patiešām ievērots, sāpīgi ciest nāksies arī pašai priekšsēdētājai – 2007. gadā viņa dāsnī premēta veselas četras reizes par vienu un to pašu sniegumu, proti, *nozīmīgu ieguldījumu uzdevumu savlaicīgā un kvalitatīvā izpildē*. Rezultātā viņas nekādā ziņā ne nieka alga pieaugusi par 21 500 latiem. Viņas „nopelnītā alga” pērgad: 62 200 Ls. un joprojām kārtējā mēnešalga – 5 500 Ls., kas ir vairāk nekā Valsts un Ministru prezidentam kopā. ●●● **IGAUNU** rezerves pulkvežleitnants un rakstnieks **Leo Kunnoss** nedēļas laikraksta *Eesti Express* norāda, ka gar valsts robežu Krievija izvietojsi „kaujas gatavībā” divus 76. gaisa desanta divīzijas pulkus, 138. motostrēlnieku brigādi un vēl citas sīkākas militāras vienības. ●●● 22.IX Tallinā izdevniecība „Tarbeinfo”, ko vada Vladimirs Iljaševičs (80. gados Igaunijas PSR VDK/KGB 1. nodaļas operatīvais darbinieks), un kas saistīta ar KF Rakstnieku savienību, laiž klajā somu valodā grāmatu *Pronsisoturi (Bronzas kareivis)*, kuras autora, somu politiologa **Johana Bekmana** uzskatā *Igaunija būs neatkarīga vēl tikai lielākais 10 gadus (..) pieminekļa iznīcināšana bija Igaunijas vēstures beigu datums (..) pašreizējie Gruzijas notikumi liecina, ka elle ir atvērusies arī igauņiem.* ●●● **LIETUVAS** prezidents Valdas Adamkus Minchenes laikrakstā *Süddeutsche Zeitung* (2008,15.IX): *Mēs jau 2 gadus nesaņemam naftu pa cauruļvadu „Družba”.* [KF] *centisies mūs salauzt ekonomiski, lai mēs kļūtu par tās ekonomikas daļu, kam seko optimistiskāka piebilde – ja Lietuva enerģētiskas jomā cieši sadarbosies ar Skandināvijas valstīm, Igauniju, Latviju un Poliju, KF neizdosies salauzt lietuvju garu.**

Turpinājums 63. lpp

Žurnāls JG radis labas mājas. Tagad komplekti pa gadiem ir arī Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes muzejā un bibliotēkā. Studenti tos izmanto bakalaura, maģistra un doktora darbiem.

Anita Šmite, Rīgā

Ļoti pārsteidz Maijas Andersones raksta (JG252) „Dzēšot padomju pagātni” doma, ka daļa latviešu vēlētos aizmirst padomju laiku, t.i., 50 gadus no Latvijas vēstures. Var jau būt, ka dažām labām latvietim tas būtu izdevīgi, bet vēsture ir tāda, kāda viņa ir bijusi, un tur neko nevar grozīt. Kas ir noticis, ir noticis. Ja nu ir kāds, kas vēlas vēsturi aizmirst, tad tie ir Latvijā dzīvojošie krievi. Kamēr viņi vēlēšies aizmirst, kas notika 1940. gada 17. jūnijā, tikmēr nekāda integrācija nenotiks. Kādēļ vāciešiem visus šos gadus pēc kara ir bijis jācieš par „tēvu grēkiem”, bet ne krieviem?

Mirdza Rozenbacha, Eskilstunā, Zviedrijā

JG254 vāki ir pirmklasīgi, laikmetīgi, pacilājoši un priecīgi. (...) To darinātājam Indrai Ekmanei ir ķēriens uz cilvēku personības uztveršanu fotogrāfijās. Arī portreti ir ļoti interesanti sakārtoti. Krāsu sakārtojums ir pievilcīgs.

Vija Zuntaka-Bērziņa, Melvilē (Melville), Ņujorkas pavalstī

JG254 vāki ir burvīgi. Grafika bez vainas. Un sirdi pacilā tiem, kas paši Dziesmu svētkos nebija.

Anita Liepiņa, Oranžvilē (Orangeville), Kanādā

Kas par vāku! (JG254) Patīk! No apmēram 50 sešām tikai 11 puisieši, pārējās – „meities!”. Tas jau ir mūsu košums!

Lasītājs Bostonā, ASV

Pateicos, pateicos, pateicos! Gara maize tikpat garšīga kā vienmēr!

Skaidrīte Rubene, Rīgā

Ļoti patīk JG254 vāki! Skaistās latviešu sejas!

Rita Laima Bērziņa, Kolumbus (Columbus, Ohio)

Skatoties uz JG254 vākiem, gribas teikt: cik skaistas ir latviešu sejas!

Astra Moora, Losandželosā

Priecājos, ka JG pastāv. Paldies par demokrātiskajiem uzskatiem un daudzpusīgo saturu – kultūra, vēsture utt.

V. Apenīte, Bandhagenā, Zviedrijā

JG253 vērtīgus novērojumus devis Franks Gordons. Nezināju, ka Maskavas aģenti tik bieži ir uzbrukuši, tā teikt, ar ieročiem viņiem netikamām raidstacijām un apgādiem (rakstā par starptautiskiem raidījumiem latviešu valodā).

Ainārs Zelčs, Siguldā

Alvils Rumpēters (JG253) ienes jaunas skaņas mūsu rakstos, nojaukdams robežas starp dzeju un prozu. Vizma Belševica – varonības eposs mūsu literatūrā, kas maz vēl saprasts ārpus Latvijas. Tījam Kārklei jāpiešķir vēl nenodibinātais JG ordenis par latvietības izpratnes pacelšanu. Andrejs Plakans godam pelnījis mūsu visu pateicību par savu lieldarbu, gaidītu un nepieciešamu.

Edmunds Rusovs, Basingstokā (Basingstoke), Anglijā

Ļoti interesants Eglājas-Kristsones raksts JG254 par Auksto karu un Dzelzs priekškaru. Mēs daudz ko nezinājām par rietumu specdienestu darbībām, arī par Gunti Zariņu, kultūras apmaiņu aizkulisēm u.d.c. Izglītojoši lasīt rakstus par starptautiskajiem raidījumiem latviešu valodā – tur varam mācīties, ka ne jau visi krievi liekami vienā maisā (tik maziņš un jau krievs...!), re, kādreiz bijuši pat tādi krievi, kuriem mēs ārlatvji esam bijuši pat domubiedri, ne jau visi iet Ras-Putina pavadā.

Lasītājs Čikāgā

Rita Laima Bērziņa rosinošajā „Vēstulē no Kolumbusas” (JG254:46-47) cita starpā min *bariņu latvju vīru* – nedēļas nogales makšķernieku, dabas un arī grādīgu dzērienu baudītāju Ohio štata zaļumos. Viņu *latviešu kopības izjūta* gan esot pajukusi, tiklīdz sākušās pārrunas par vēlēšanām un stāvokli vispār Savienotajās Valstīs. Par laimi netiek pacelta neviena dūre, raksta autore, bet sulīgi lamu vārdi gan lidojuši līdz

nebēdai. Mums Eiropā grūti ticēt, ka diķa otrā pusē joprojām atrodas *latvju vīri*, kuri aizstāv kriminālo invāziju un okupāciju Irākā, kur šīs vēstules rakstīšanas laikā (oktobra otrajā nedēļā) kopš kara sākuma dzīvības zaudējuši vairāk nekā miljons cilvēku, galvenokārt civiliedzīvotāju, bet arī nepilni 5 000 „gribīgo” cīnītāju koalīcijai piederošo, ieskaitot vairāk nekā 400 „kontraktoru” un vairāk nekā 300 neamerikāņu zaldātu (viņu vidū trīs latvieši). ASV līderis un Baltajam namam padevīgie republikāņu kongresmeņi pēdējos 8 gados ir nodzīvojuši savu valsti līdz kliņķim, un nupat kā amerikāņu džungļu kapitālisma dēļ finanšu sistēma ir sākusī bīstami ļodzīties ne tikai Amerikā, bet kļuvusi nestabila globālā mērogā.

Latvju vīrs Zviedrijā

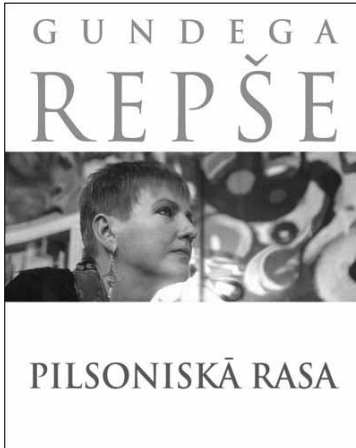
Olimpietis BMX riteņbraucējs Māris Strombergs pārbauda zeltu.

**ELITISMS UN MIETPILSONĪBA
JEB LETTRES PERSANNES –
LETTRES LETTONES**

Gundega Repše. *Pilsoniskā Rasa*. Rīgā: Diena, 2007. 195 lpp.

Autore ir labi pazīstama kā mākslas kritiķe un arī kā literatūras soģe. Aplūkojamā izdevumā iekļautas astoņas esejas, sacerētas no 1999. līdz 2006. gadam, un tās ir dažādi modulētas un mudinoši nosauktas. Tematiski tās nav ieslēgtas kādā šaurā ielokā, bet maldās turpat vai pa visu kulturālo pasauli, kur vien autore skats piestāj – no mākslas un literatūras vērojumiem un vērtējumiem līdz sociopolitiskiem slēdzieniem un atzinumiem. Repše daudz neslēpjas aiz liekvārdības vai metaforiskas izvairības, bet bez jebkādas vilcināšanās sauc novēroto īstā vārdā. Viņas spriedums ir vienmēr ass un kodolīgs, un tonis visai kategorisks, pat uzstājīgs, pabieži ar tādu kā filozofisku universālītāti un autoritāti attiecībā uz visu, nepievēršot uzmanību izņēmumiem, to uzskaitē vai izskaidrošanai. Autore vēriens ir mizantropisks. Viņas novērojumi neizsauc sajūsmu,

pat ne apmierinātību, ieskaitot pa ceļam sastaptos francūžus ar sava veida klasikas iezīmēm, piemēram, Monteņu (Montaigne), Monteskjē (Montesquieu) u.c., kuriem gan būtu jāpievieno Bodlērs (Baudelaire) un viņa *Ļaunuma puķes*.

Repšes autoritatīvais vēziens stipri jūtams, kad viņa iestājas par saviem *causes celebres*, piemēram, mūsdienu sieviešu tiesībām un tām nodarīto ne taisnību – sāpīgs temats, kas kļuvis aktuāls daudzās kultūrās. Uzskaitot daudzus pieņēmumus, kas šodienas sievai, mātei, mājasmātei vai arī mīļākai veicami, autore paceļas universālos augstumos. Bez pārspīlēšanas tas viss izteikts kā universāli neapgājams konstatējums. Daudzi lasītāji droši vien to ņems *cum grano salis*. Vietās, kur Repše nolaižas no vispārīgumu augstumiem, lasītājam atklāsies viņas asie analītiskie novērojumi. Starp mūsdienu notikumiem autore min barikāžu dienas un omoniešu draudus, kad Baltijas valstu pastāvēšana un atsavināšanās no padomju sloga bija visai problemātiska. Taču okupantiem nepagāja secen fakts, ka latviešu vadība bija gatava cīnīties par savām tie-

Pārnesums no 61. lpp.

KRIEVIJAS FEDERĀCIJAS zaldāti Ziemeļkaukāzā tikai gaidījuši *militāru pavēli, bet politiķi organizēja iemeslu, lai tāda pavēle tiktu dota* iebrukšanai Gruzijas teritorijā -- tā 5.IX portālā *eirozinas.lv* uz visiem zināmo faktu norāda Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas prof., **ģenerālis Kārlis Krēslīņš**. ●●● Mācību grāmatā *Krievijas vēsture 1900-1945* („Prosvešceni-je” 2008) apgalvots, ka PSRS bijušas tiesības 1940. gadā pievienot Baltijas valstis un Besarābiju, jo *tās jau agrāk ietilpa Krievijas impērijā*, turklāt, 1939.23. VIII Molotova-Ribentropa Pakts neesot bijis nekas vairāk kā Maskavas atbilde uz 1938. gada rudens Minchenes vienošanos starp Vāciju un rietumvalstīm par Čehoslovākijas likteni. ●●● Pēc boļševiku *coup d'etat* pilsoņkara laikā (1917-1920) 35,6% no čekistiem bijuši latvieši (žīdi tikai 3,7%), kamēr no vadošajiem čekas komisāriem tikai trīs bijuši žīdi, bet veseli 38 – latvieši (54,5%). Čekas vadītāja „Dzelzs Feliksa”, t.i., Feliksa Dzeržinska tuvākie palīgi – Kārlis Pētersons un Jēkabs Peterss, kurš čeku nokristījis par „izrēķināšanās orgānu” (*organ raspravny*), bet čekas kolēģijā līdz ar Petersu sastāvējuši Mārtiņš Lācis un Aleksandrs Eiduks, pie kam Petersam un Lācim bijusi

izšķirīga loma kreiso eseru dumpja apspiešanā 1918. gada jūlijā – tā LU vēsturnieks Aivars Stranga laikrakstā *Diena*. (re)

BEIDŽINGAS OLIMPISKAJĀS SPĒLĒS Latvija iegūst trīs medaļas, ierindojoties 45. vietā (no 204) tūdaļ aiz Somijas, bet pirms Lietuvas, Igaunijas un Zviedrijas. **BMX ritenbraucējs Māris Štrombergs** iegūst zeltu, atstājot aiz sevis divus amerikāņus (*man nav nekas pret amerikāņiem, taču esmu priecīgs, ka viņi nav pirmie* – tā Māris), **šķēpmetētājs Ainārs Kovals** – sudrabu, bet **svarcēlājs Viktors Šcerbatihis** – bronzu. Beidžingas paralimpiskajās spēlēs Latvijai zeltu un sudrabu sagādā **diska metētājs Aigars Apinis** un sudrabu – **lodes grūvējs Edgars Bergs**. Turpat simtlauciņu dambretes sacensībās oktobrī zeltu ieguvusi latvieti Zoja Golubeva, bet bronzu – Guntis Valneris. (re)

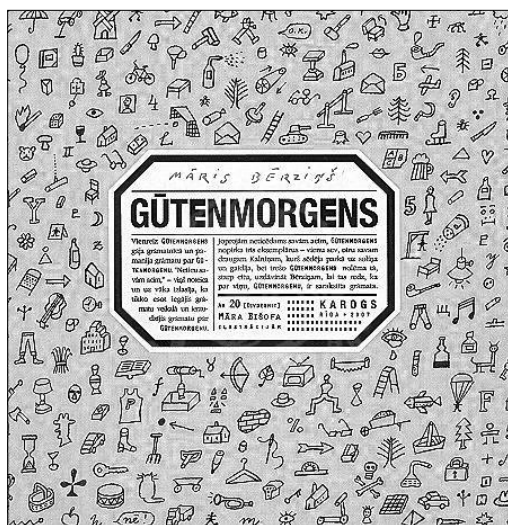
Materiālus sagatavoja Biruta Sūrmane (bs), Jānis Krēslīņš (jk), Franks Gordons (fg), Ingrīda Bulmane (ib), Rolfs Ekmanis (re).

sībām. Barikāžu dienas droši vien mūsu vēsturē tiks ierakstītas kā varoņu dienas, varbūt vienā limenī ar strēlnieku Ziemsvētku kaujām I Pasaules kara laikā, protams, ar to starpību, ka strēlnieku varonība pazuda cara valdības nolaidībā, kamēr barikāžu dienas parādās kā pozitīvs apliecinājums latviešu pretestībai. Autore neslēpj savu patriotismu. Dzejnieki Aspazija un Akurāters viņai ir patiesie revolucionāri, bet Ojārs Vācietis daudzīnāts kā tautas *sirdsapziņas balss*. Vēstulē tolaik ministru prezidentam Emsim Gundega Repše uzsvērti iestājas par vides aizsardzību un saglabāšanu nākošajām paaudzēm. Citviet pieminētas urbanizācijas problēmas un jaunākās Rīgas pilsētas apbūves aprises, kas dažbrīd izceļas ar īstēni neizplānotiem pārsteigumiem. Purvciems un *nolaištā Jūrmala, kur es dzīvoju*, izraisa viņā sašutumu. Sastopam visai negatīvu nostāju pret iesaistīšanos Eiropas Savienībā. Turpretim neiesaistīšanās NATO nozīmētu *atpakaļrāpošanu* (..) *tūdaļiņu pastaļās*. Autore ir visai uzstājīga un nozākā populārās tautiskos zīmolus kā kiču. Viņa ir sarkastiska un nesaudzīgi zobgalīga attiecībā pret lētu tautiskumu un „modes” kliezieniem, ar kuriem pilsoņi sveic etnisko kiču kā *objets d’art*. Netaisnības un nolaidības pilsētas vadībā, piemēram, nepietiekoša siltuma piegāde mazāk ročīgiem pilsoņiem, viņas uztverē ir gandrīz noziegums.

Sējuma beigās ievietotās divas vēstules, kas it kā saņemtas no lasītājiem, atgādina Monteskjē triku viņa *Persiešu vēstulēs*, kur it kā divu izraidīto persiešu visai zobgalīgajā sarakstē atbalsojas sašutums un izbrīns par svešo kultūru un tur dzīvojošiem cilvēkiem. Monteskjē šādi paņēmiņi bija nepieciešami, lai novērstu cenzora dusmas, ko autors būtu izpelnījies ar savu nesaudzīgo dzīves novērtējumu Francijas karaļvalstī. Monteskjē jau nevienu nepiemēnāja, bet Bastijā (Bastille) viņam nebija jāsēž, kur nonāca tādi mazāk dižciltīgi neapmierinātie kā Didro (Diderot) un citi revolūcijas vēstneši. Repše ar cieņu atsaucas uz Monteskjē un viņa *Persiešu vēstulēm*. Cieņu katrā ziņā ir pelnījusi arī pati mūsdienu latviešu autore.

Juris Silenieks

Juris Silenieks ir emeritēts literatūras profesors (Carnegie-Mellon U.).

CAUR GREIZIEM STIKLIEM TUVĀK PATIESAJAM

Māris Bērziņš. *Gūtenmorgens*. III. Māris Bīšofs. Rīga: Karogs, 2007. 268 lpp.

Atverot šo glīti iespiesto grāmatu, kas varētu greznot kafijas, un ne tik vien šā dzēriena, galdiņu ikvienā cienīgā mājā, gribētos cerēt, ka viesi tajā ieskatīsies ar dzīvu interesi. Bet vislabāk to darīt ar piesardzību, jo, gan grāmatas patīkamā apdare, gan arī vēstījums, varētu sabojāt labsirdīgo noskaņu dažādā veidā. Teksts sastāv no apmēram 60 fabuliskiem, bet ne vienmēr teiksmainiem stāstījumiem, kas nav gluži Esopa atdarinājumi, taču ar tādām kā folkloriskām iezīmēm, visizteiktāk varbūt ar stāstītāja naivitāti, kas, protams, izrādās ir maska dziļdomībai, *simplicissimus sui generis*, kad teiciens „kas ir, tas ir” noraksturo daudz, taču nepasaka visu un varbūt to pašu svarīgāko.

Sākumā citāts, *no tautas mutvārdu daiļrades*, kas ir sava veida priekšvārds: *Morgu priekšnieks no rīta ierodoties darbā sveicina savus kolēģus: – Guten Morgen!* Tam seko pirmais fabulējums „Gūtenmorgens un karma,” kur autors salamājas ar sava paša radījumu – Gūtenmorgenu. Šiem diviem pievienojas Gūtenmorgena draugi ar izteikti latviskiem vārdiem – Kalniņš, Lejiņš, Ozoliņš un citi „iņi,” taču tostarp neviena krieviski skanoša uzvārda. Laiku pa laikam piesauktais Bērziņš varētu būt pats autors, kaut arī neuzvedas ar autora cienību. Stāstītājs dodas pie „Bremenes muzikantiem,” kas ierosina dažādus inspirācijas ciklus, piemēram: „Stāsti, kas sarakstīti, klausoties gaiļa dziesmu,” „Stāsti, kas radušies, raugoties ēzelim mutē” vai arī „Stāsti no kaķa ņurrāšanas. Un ņaudēšanas arī” un visubeidzot – „Stāsti no suņa astes luncināšanas, rejām un kaukšanas nakts vidū.” Stāstījumu tematiskais fa-

bulējums ir tik plašs kā pati pasaule, reizēm aizmaldoties pat aiz tās, kur robežas grūti noteikt. Par savu vārdu vairāk nekā vienā variācijā Gūtenmorgens pastāsta, ka vecāki un citi kūmas viņam tādu piešķirūši, nezinādami kā jaunpiedzimūšo nosaukt. Gluži kā teikās un varoņstāstos, nolēmuši, ka pirmais rītā dzirdētais teiciens būs jaunpiedzimūšā vārds. Vārds ir daļa no būtības. Vienviet autors sūdzas, ka Kalniņš viņu uzrunā ar mazo burtu, teiciens, kas liek domāt par Beketa tēlu savstarpējām ķildām par rakstību un semantiku, par vārdu nozīmi, arī to bezjēdzību. Kad Krūmiņš prasa Gūtenmorgenam, kas ir biškrēsliņi, atbilde ir nepārprotami skaidra: *Nu, tie ir tādi mazi krēsliņi, uz kuriem sēž bites.*

Varoņstāstu stils gan nav viscaur ieturēt un Gūtenmorgena dzīve ir mietpilsonības iekrāsota. Viņa sieva, kas paliek vārdā nenosaukta, un dēls, arī anonīms, tekstā daudz nefigurē. Katrā ziņā, ne viens, ne otrs neizceļas ģimenes galvas acīs. Acis un Gūtenmorgena sievu pieminot, jāmin Gūtenmorgena fabulējumu par trešo aci. Viendien Gūtenmorgens izlasa avīzē sludinājumu par kursiem, kuros sola iemācīt studentiem atvērt trešo aci. Trīs lietas labas slietas, prāto Gūtenmorgens un tiek pie trešā acs. Kad kursi nobeigti, sieva mājās ir visai skeptiska par vīra apgalvojumu, *ka tagad redzot visa patiesā būtību. Un pēc kā tu tagad izskaties?* sieva noprasa un aiziet uz virtuvi cept kotletes, vīra alkas pēc patiesības nesapratusi. Savās meditācijās par dzīvi un tās jēgu, parasti parkā uz sola un gandrīz vienmēr alu dzerot, Gūtenmorgens pasludina arī saviem draugiem sofistiem savus atklājumus, kas dažbrīd iestiepjas metafizikā. Kalniņš izskaidro Gūtenmorgenam, ko nozīmē „hronoklasmas”: *Nu tie ir tādi veidojumi, kas var rasties, ja mēs ietekmēsim pagātni... Nu, tad tie mainīs nākotni... Un beigās var iznākt tā, ka mēs atgriezīamies atpakaļ savā laikā. Bet mūsu nemaz tur nav, jo pašī esam pagātnē visu salaiduši dēļi* (52. lpp.) Šis prātvēderības nāk no gudrinieku nepieciešamības apskaidrot avīzē daudzinātās idejas. *Vienreiz* – tā iesākas viena Gūtenmorgena meditācijām, kas noved pie sava veida epifāniska momenta – iznācis no mājas, viņš paskatījās lejup, *kur pletās viens vienīgs tukšums. Tad viņš pacēla galvu pret debesīm, taču tās arī bija kaut kur pačībējušas. Visapkārt nekā nebija. Viņš saprata, ka pēkšņi visai miklainā veidā, nonācis pilnīgi tukšā vietā.* Gūtenmorgena dēla piedzimšana ir priecīgs notikums, kas iedvesmo tēvu sacerēt rondo diviem tamburīniem, ko noklausās viņa draugi, kam savukārt pielīp radošais gars. Pateicoties draugu papildī-

nājumiem un uzlabojumiem, rodas *concerts klavierēm ar orķestri si bemol mažorā*. Biškrēsliņu loģika turpina savus gājienus, un daudzās situācijās nelōģika pievar skaidrības meklētāju.

Gūtenmorgena prātojumi un piedzīvojumi izriet no mūsdienu sadzīves vērojumiem. Viendien Gūtenmorgens ar draugiem nolemj izdaiļot Vanšu tiltu ar ķīniešu zaķīšiem, kurus veiklais spekulants Kalniņš sapircies, cerēdams uz labu peļņu, bet, neatrodot daudz pircēju, mūsdienu sofisti nolemj izdaiļot ar tiem Vanšu tiltu. To redzēdama, Valsts prezident parādās pils logā un, kā tas pienākas viņas profesionālām interesēm, dungo: *Zinu, zinu, bet neteikšu, / Kur baltais zaķis guļ.* Tas esot ierosinājis ievērojamu mākslas kritiķi uzrakstīt grāmatu *Liktenupe un baltie zaķīši. Konceptuāla māksla vai mākslas koncepcija.*

Gūtenmorgena gaitas plašajā pasaulē un arī kosmosā, kur dēkainim gadās iekļūt, parāda lasītājam, kā no vientiesīga trešā dēla muļķīša, Gūtenmorgens kļūst par nopietnu kritiķu vērotāju un domātāju, sava veida tautas balsi. Grāmatā daudz komisku un nelōģisku aprakstu, kuru rezultātā rodas pārdomas un traģikomiski ieskati mūsdienu liktenībā, katrā ziņā Gūtenmorgena cienīgus brīžus.

Juris Silenieks

BEZ CUKURA SŪRS

Juris Kunnoss. *Dzejoļi 1995-1999 un par Juri Kunnosu*. Rīgā: Jaunā Daugava, 2007. 338 lpp.

Grāmatas veidotāji ir uzņēmušies svētīgu darbu, vienā izdevumā apvienojot Kunnosa dzeju, kas pati par sevi ir ievēribas cienīgs lielums, ar fotogrāfijām, autora rokrakstiem, mākslinieces Andras Otto zīmējumiem, klāt pievienojot apcerējumu par viņa dzīves faktiem un daiļradi.

Dzejoļi sakārtoti chronoloģiskā secībā, vadoties pēc datējumiem, kas rāda, ka dienas laikā autors spējis uzrakstīt vairākus dzejoļus, bet citreiz tie tapuši ar dažu dienu vai retāk – dažu mēnešu intervālu. Lasītājam atliek tikai iedomāties, kā varētu izskatīties Kunnosa piektais dzejas krājums, varbūt pat kombinēt tekstus, veidojot savu versiju. Šo tomēr nākas uztvert kā Jura Kunnosa poētisko dienasgrāmatu, kurā ne visi ieraksti sasniedz tādu līmeni, lai varētu runāt par gatavu, pabeigtu dzejoļi. Šāda situācija ir tikai saprotama, ja

JURIS KUNNOSS

dzejoļi 1995 – 1999

un par JURĪ KUNNOŠU

ņemam vērā arī to, ka autors dzejoļus nemēdza pārstrādāt.

No otras puses, varbūt Kunnosa daiļrades izpratnei nepieciešams cits skatījums, kurā dzejoļa nepabeigtība kļūst par absurdu jēdzienu. Parasti, lasot viena vai otra dzejnieka darbus, prātā nāk noteikta priekšstatu sistēma, ko veido lasīšanas pieredze un kurā ērti iekļaut konkrētā autora daiļradi. Citiem vārdiem sakot, mēs lasām ar pārliecību vai vismaz nojausmu, ka zinām, kas ir dzejolis, un vadāmies pēc šiem saviem estētiskajiem priekšstatiem. Kunnoss sašķo ba mūsu pārliecību, liekot meklēt citu pieeju, vai vēl radikālāk – liekot meklēt jaunu dzejnieka definīciju, cik nu mūsu spēkos ir tik smalkas lietas definēt.

Tas arī ir viens no iemesliem, kādēļ Kunnosa tekstus ne vienmēr uztvert ir tik viegli, cik viegli saprotam "Īsu dzejoļi uz ļoti mazas laņņas" (69):

Protams, Tu esi skaista.

Ļoti. Tas arī viss.

1996. 8(?). X

Uztveršanu aprūrina vai drīzāk padara aizraujošāku arī tas, ka Kunnosa dzejas valodā visi vārdi ir vienlīdzīgi, neatkarīgi no piederības kādam leksikas slānim, neatkarīgi no tā, vai tās ir autora atdzīvīnātas valodas fosilijas vai pašdarinājumi. Arī citu tautu valoda tekstā kļūst līdzvērtīga dzimtajai. Lasītājs bieži vien var tikai minēt, aptuveni nojaust vai censties izlobīt ekscentrisko vārdu nozīmes, sakēris galvu neizpratnē, kas ir *sokei – ans, debarkaders, bīne, korūgs, bīteļi, peijote, knāsīdi, naiži, virsnājs, niedols, šepķis* un līdzīgi. Protams, tikpat labi, uzzinot, ka *sokei – ans* ir, piemēram, pakāpe mongoļu karaspēkā, var nākties secināt, ka šīs zināšanas ne vienmēr līdz izveidot dziļāku teksta interpretāciju, un vienkārši jāļaujas dzejai.

Tomēr tiem, kam patīk nīkt bibliotēkas putekļos, vārdnīcu lapaspusēs cenšoties sadzīt rokā mongoļu karavīru, daudz piedzīvojumu sagādās alūzijas, reminiscences un citas norādes. Te tā visa ir daudz, sākot no ikdienas zīmēm: tā mēs uzzinām, ka 1998. gadā uz Grēcinieku ielas atradies bārs "Amsterdama", ka šajā pašā gadā izstāžu zālē "Arsenāls" izstādītas Ilzes Neilandes glezņas. Beidzot ar atsaucēm uz literāriem tekstiem un kultūras faktiem, kas jau iegājuši vēsturē: *Sandrārs*

un Ziemassvētki Rīgā maigās sirdis jūs / kas sērojat par mums // līdz Lieldienām (248). Šajā gadījumā apspēlēts franču dzejnieka Blēza Sandrāra (Blaise Cendrars) dzejolis "Lieldienas Ņujorkā" (*Les Pâques à New York*), kas latviski lasāms vēl padomju laikos izdotajā franču mūsdienu dzejas izlasē *Es tevi turpinu* (1970) Māra Čaklā atdzejojumā.

Šis ir vien dažas vadlīnijas patiešām plašajā tekstu kopumā, kas, izlasīti vienā piegājienā, dod vien virspusēju priekšstatu, jo vienmēr pastāv iespēja rakt vēl dziļāk. Tā, pateicoties chronoloģiskajam dzejoļu sakārtojumam, redzam niansas, kuras, lasot klasiski sastādītu dzejoļu krājumu, lasītājam bieži vien paliek slēptas. Ir interesanti, redzēt, kā vārdi un frāzes paliek dzejnieka apziņā, un atkal un atkal atgādina par kādu konkrētu situāciju, par kuras lieciniekiem tie kļuvuši, lai pēc tam ienāktu arī lasītāja pasaulē. Un tas laikam ir maģiskais punkts, kurā sākas dzeja.

Austras Gaigalas apcerējumā "Dzīves un dzejas krustcelēs" var atrast dažas ēvergēlības. Piemēram, lasām, ka *Intervijā Edvinam Raupam 1979. gadā* (izcēlums mans A.V.) *dzejnieks teicis šādus vārdus ...* (326), lai gan šī intervija, kā atsauces norādīts, notikusi 1999. gadā. Vai arī, ka cikls *Pieci dzejoļi par mazpazīstamu tēmu*, kas tapis pēc dzejnieka pieredzes 1968. gadā t.s. *Prāgas pavasara* apspiešanā, pretēji iecerēm nav nodrukāts nedz žurnālā *Avots* pirmajā numurā, nedz grāmatā *Pieci septiņi*, bet tikai 1991. gadā grāmatā *Slengs pilsētas ielās* (300). Taču patiesībā šis cikls ir publicēts žurnālā *Avots* 1988. gada decembrī (20–21). Vietām pazudusi kāda pieturzīme, un, šādas sīkas kļūmes kopā summējot, nākas secināt, ka izdevuma vienīgā nelaime ir gluži jāiesaištās titāniskā cīņā par sabiedrības uzlabošanu, izglītošanu. Grāmatas apskats (saisināts un mazliet rediģēts) ar atļauju pārņemts no tīmekļa portāla 1/4 satori.

Arvis Viguls

Jaunās paaudzes dzejnieks Arvis Viguls studē Latvijas Kultūras akadēmijā starpkultūru sakarus Latvija-Spānija. Viņa ieskatā dzejai jābūt "pašpietiekamai" un *dzejniekam jānodarbojas ar domāšanu, dzejošanu un pašam ar sevi, nevis jāiesaistās titāniskā cīņā par sabiedrības uzlabošanu, izglītošanu*. Grāmatas apskats (saisināts un mazliet rediģēts) ar atļauju pārņemts no tīmekļa portāla 1/4 satori.

ITĀĻU VĒSTNIEKA SAPŅOJUMS

Mauricio Lo Re. *Filipo Pauluči. Itālis, kas valdīja Rīgā*. Rīgā: Jumava, 2007. 240 lpp.

Nav pārsteidzoši, ka autors, Itālijas vēstnieks Rīgā (2000-2004), ir interesējies par Pauluči (1779-1849), itāļu izcelsmes Rīgas gubernatoru, kas dzīvojis un darbojies cara Aleksandra I laikā. Grāmatā izmantotas autentiskas vēstules cāram, izvilkti no Tolstoja romāna *Karš un miers* un Brāļu Kaudzišu rakstiem. Pauluči biogrāfiskajā atainojumā par pamatu ņemti arī nepilnīgi avoti un dažādi nostāsti, tur iepītas Puškina dzejas latviešu dzejnieku elegantos tulkojumos. Cik lielā mērā Tolstoja un Brāļu Kaudzišu rakstu darbi ir uzticami avoti, par to lai spriež speciālisti. Romānā parādās fragmenti no visai raibās Pauluči dzīves. Dzimis Modenā, Pauluči piedalās Pjemontes karā pret Napoleonu un pāriet krievu pusē, apprec vācu barona meitu, kādu laiku dzīvo Kurzemē, iegūst cara labvēlību, veiksmīgi piedalās krievu karos pret frančiem un iegūst Rīgas ģenerālgubernatora posteni.

Mauricio La Re ir atklājis, ka gubernatoram Vērmanes dārzā ir anonīma piemiņas zīme (stēla) un noskaidrojis, ka Pauluči ielu latvieši pārdēvējuši par Merķeļa ielu. Viņš bijis labvēlīgs pret zemniekiem un veicinājis brīvībaišanu, pievienojies Merķeļa centieniem Baltijā, pievērsis vērību Rīgas izdaiļošanai un gandrīz vai atbrīvojis latviešu tautu: *ar savu darbību viņš netieši veicinājis arī latviešu atmodu...Latvija ir nobriedusi, lai skaidru skatienu izvērtētu vēsturi, piešķirot patiesu vērtību nacionālās identitātes saknēm, kā arī personībām, kas latviešu tautai palīdzējušas iemantot pašapziņu* – tā lasām uz grāmatas pēdējā vāka.

Pauluči, protams, bija padots cāram, un par mūsu tautas centieniem viņam droši bija vāja nojauta. Valoda rakstniekam brīžiem gleznaina. Miežu putras nogaršošana pēc franču vīna nobaudīšanas gan liekas maz ticama. Romānā iestrādāti arī Mocarta operu un *Turaidas Rozes* motīvi. Pauluči neesot vēlējis, lai Vērmaņa dārzā uzstādītā stēla nes viņa vārdu. Tāda patiesi stāv parkā ar uzrakstu gan krieviski, gan vāciski. **Den 23sten Oktober 1812.**

Latviešu ārlietu ministrijas informācijā (2007. XII) internetā atrodami fakti par Latvijas sarkariem ar Itāliju. Jau 1991. gadā darbību sākusī Itālijas vēstniecība Rīgā. Itāliju oficiālā vizītē apmeklējusi Vaira Viķe-Freiberga, Guntis Ulmanis, Helēna Demakova. Rakstnieku saietā Romā viesojusies Māra Zālīte. Notiek

studentu apmaiņa *Erasmus* organizācijas ietvaros.

Daži mani draugi Rīgā bija lasījuši Lo Re grāmatu nekritiski un ar interesi. Man personīgi tā rada asociācijas ar Minhauzena muzeju, ko nupat biju apskatījusi. Pārsteidz Jumavas līdzdarbība un pat pateicība mākslas vēsturniekam Ojāram Spārītim un Latvijas akadēmiskajai bibliotēkai, kas piešķir grāmatai it kā zinātnisku auru. No itāļu valodas grāmatu tulkojusi Dace Meiere. Var jau uzskatīt grāmatu kā literāru darbu, bet kāds kritisks vēsturnieka komentārs būtu bijis vietā, ņemot vērā, ka grāmata internetā atkārtoti reklamēta. Nekrievu enciklopēdijās informācija par Pauluči nav atrodama. Itāļu vēstnieka sapņojumu var uztvert kā fantāziju, kā pasaku, par ko nevajadzētu raizēties. Taču tā satur arī propogandas elementus, vērstus pret latviešiem un viņu vēstures interpretāciju.

Aina Sikсна

Apskata autore, ilggadēja JG līdzstrādāniece, ir psihiatrijas doktore. Dzīvo Stokholmā.

KĀRĻA RITUMA SKATĪJUMS

Kārlis Ritums. *Kā es to redzēju*. Rīgā: Jumava, 2005. 160 lpp.

Autors Kārlis Ritums, dzimis (1920. 15.VII) Liepājā, atskatās uz savām mūža gaitām *pretstatu pilnajā gadu simtenī, kad kalngalus sasniedza gan prāts, gan neprāts* un nežēlīgi terora vilņi viens pēc otra vēlās nevien pār Latviju, bet konflikti uzliesmoja daudzās Eiropas valstīs. Viņš skata savu dzīvi visnotaļ plašā vēsturiskā un politiskā kontekstā it kā no putna perspektīvas. Lasīt viņam iemācījusi vecmāmiņa, lietojot gan Bībeli, gan tautas pasakas, mācījies Liepājas Valsts ģimnazijā un studējis jurisprudenci Latvijas Universitātē, pirms otrreizējās krievu okupācijas dodas bēgļu gaitās ar sievu un mazo Veltiņu (1944), izceļo uz ASV kopā ar *apmēram sešsimt pieviltiem un rezignētiem Eiropas bēgļiem, kuru dzimtenes, pretēji svinīgām deklarācijām un solījumiem bija atstātas despotisku apspiedēju žņaugos*. Ritums vispirms strādā par baznīcas apkalpotāju, vēlāk kādā rūpnīcā. Citiem iecerotajiem tā neveicas – kādam latviešu puisim pat jādzīvo vistu kūtī. 1955. gadā Ritumu ģimenē ierodas Daina, par kuras vārda rakstību vēlāk izceļas domstarpības ar amerikāņu skolotāju,

kuras uzskatā pareizi būtu rakstīt „Diana.” Ritums sāk studēt, iegūst akadēmisko grādu politiskajās un sociālajās zinātnēs, sāk strādāt amerikāņu Sociālās apdrošināšanas birojā, vēlāk pārņem jaundibinātās (1951) ALAs Aprūpes biroja vadību, raksta latviešu presē par pensiju jautājumiem, ASV presē viņš dedzīgi protestē pret melīgiem apgalvojumiem par *padomju pilsoņu laimīgo dzīvi sociālistiskajā paradīzē, ko apēno vienīgi imperiālistu pastāvīgie kara draudi*. Viņš piedalās *Amerikas Balss* radio raidījumos, ir aktīvs dažādos citos ārzemju latviešu sabiedrības pasākumos, skumst, ka nebija lemts savu mūžu nodzīvot tēvzemē, bet atzīst, ka mūža novakarē atgriezties vairs nav iespējams. Taču ar Latviju viņš palikšot saistīts līdz mūža beigām, lai kur arī būtu viņa pašreizējās mājas. Ārzemju latviešiem jāturpinot darbs tāpat kā Padomju Savienības sairšanas procesam sākoties un arī jau sen agrāk, kad Baltijas valstu jautājums tikai ārzemju baltiešu mērķtiecīgās darbības rezultātā nonācis preses, politiķu un valdību uzmanības lokā. Stāstot par katru personīgās dzīves posmu, autors visai plaši apcer arī toreizējo politisko situāciju – apraksta boļševiku ievestās ačgārnās pārmaiņa LU vadībā un citas norises

1940. gadā, nosoda citu valstu vienaldzību pret notikumiem un cilvēku upuriem Baltijas valstīs, kad pat Vinstons Čerčils nonācis pie atziņas, ka īstenojot reālpolitiku, ētiskajiem un morālajiem principiem jāpaliek dibenplānā.

Par autora minēto vēsturisko un politisko faktu pareizību jāspriež šo disciplīnu lietpratējiem. Ritums vietumis citē konkrētu statistiku, gan neuzdodot avotus. Taču, ja kāds nepiekrīt grāmatā paustajiem uzskatiem un secinājumiem, autoru no iebildumiem pasargā viņa izvēlētais grāmatas virsraksts. Droši vien var būt dažādās domās par autora pārliecību, ka *Sarkanajai armijai Kurzemi ieņemt neizdevās. Latviešu karavīri palika neuzvarēti. Viņi nolika ieročus kapitulācijas dienā un padevās cietsirdīgajam ienaidniekam, kam žēlastības jūtas bija svešs jēdziens*. Visai interesants ir autora norādījums uz prezidenta Buša un Gorbačova vienošanos Maltas konferencē (1989) attiecībā uz Baltijas valstu neatkarības centieniem – vairākums baltiešu vecā Buša *klusu diplomātiju* neesot izpratuši un tādēļ prezidentu kritizējot par pārāk bailīgu un piesardzīgu politiku attiecībā pret Baltijas valstīm.

Knuts Skujenieks ar Jānu bērniem Indru (kr. pusē) un Keitlinu Mālpili 2008.23.VI.

Foto: Rolfs Ekmanis

Ļoti noderīgi grāmatu izlasīt būtu Latvijā palikušajiem tautiešiem, kam par bēgļu gaitās aizklīdušo tautas brāļu likteni bija un dažiem vēl tagad ir zināms tikai tas, ko tiem „pa spundi” baroja padomju propaganda. Pēc Rituma stāstījuma izlasīšanas, dažkārt dzirdētie apgalvojumi par *latviešu ekonomisko emigrāciju uz rietumiem 1944. gadā* izklausās divtik absurdi.

Jau kopš skolas gadiem autors interesējies arī par daiļliteratūru, it īpaši dzeju. Viņa atmiņu stāstījums ir gluds un izteiksmīgs. Vairākas no grāmatas 29 nodaļām ievada dzejas citāts, bet grāmata noslēdzas ar paša autora sirsnīgi izjusto dzejoli „Gadu maiņā.”

Biruta Sūrmane

Par JG redakcijas locekli Birutu Sūrmani skat. JG251: 63.

VALODAS RITMĀ VIRPUĻOJOŠU SNIEGPĀRSLU DEJA

Knuts Skujenieks. *tagad es esmu Aleksandrs*. Latviešu un armēņu valodā. Erevānā: Amaras, 2008. 128 lpp.

Dzejolis netiek atdzejots, bet līdzpārdzīvots.

Iedrošinos teikt, ka, lasot šo Knuta Skujenieka neparasto dzejoļu krājumu armēniski, lasītājam būs iespēja ne tikai baudīt šāda līdzpārdzīvotāja augļus, bet arī sajūst cerību un sīkstus dzīvotgribu.

Dzejnieks ļaužu pūlī runā pilnā balsī, bet neviens viņu nedzird. Jo ne katram dots viņu sadzirdēt. Šis dzirdīgums ir atkarīgs no personīgā pārdzīvotāja intensitātes un zināmas iepriekšējas sagatavotības. Ja virsroku gūst tēlu gūzma un jūklis, tad lasītājs teksta uztverei vēl nav nobriedis. Tas, kam svešs grieķu, latviešu, lietuviešu, spāņu, skandināvu, baltu, ukraiņu folkloras gars, šo dzeju nesapratīs. Knuts Skujenieks ir būtības dzejnieks, kas visikdienišķākajās lietās ierauga jēgpilno, apslēpto, vizionāro. Mēs, kā lasītāji, sajūtam šī iracionālā spēka izpausmes, un vēl neizzinātais mulšina.

tagad es esmu Aleksandrs ir neparasts dzejoļu krājums, kurā dzejoļi virknējas viens aiz otra kā ieraksti dienasgrāmatā. Tā ir savdabīga dienu hronika, kas sniedz acumirklīgu un paliekošu baudījumu, estētiska lidojuma sajūtu, pārdzīvotāja pieredzi, kas fiksēta dzejnieka likteņa dokumentētumā.

Zīm. Lidija Dombrovskā

Tur, kur esamība iegūst jaunu jēgu, pateicoties dzejnieka atskārtai un redzīgumam, balta papīra lapa mūsu skatienam paveras kā brīnumains, bezgalīgs plašums, sniedzot neparastu brīvības sajūtu, kurai nav adresāta. Mēs vēl vairāk nododamies jutekliskajiem iespaidiem, līdz mūsos valda pilnīga atkailinātība: daudzveidīgs – aleksandrveidīgs kailums, un mēs padodamies, atzīstot sakāvi racionālajā plānā. Samierināties ar to, ka esam uzveikti. Pēc tam ir tikai valodas ritmā virpuļojošu sniegpārslu deja, kas mūs apņem, jo beidzot esam apjautuši paši savas cilvēciskās esamības faktu. Un apjautuši to esam pateicoties dzejniekam.

Tāds arī ir Knuta Skujenieka nolūks – ar visikdienišķākajām lietām pārliecināt likteni par to, ka tā vienreizīgums mūs apbur ikreiz no jauna...

Artūrs Andranikjans

Filoloģijas doktors Artūrs Andranikjans ir Knuta Skujenieka dzejkrājuma *tagad es esmu Aleksandrs* atdzejotājs armēņu valodā. Rakstu latviski iztulkoja Valda Salmiņa.

DĒKU STĀSTI

Aleksandrs Tauriņš. *Avantūristi*. Rīgā: Jāņa Rozes apgāds, 2007. 280 lpp.

Mēs nekad nezināsim, vai autors Aleksandrs Tauriņš būtu devies piedzīvojumus meklēt Venecuēlas džungļos, ja izceļošana pēc II Pasaules kara nebūtu viņu tur novedusi. Viņa interesēs jau Latvijā parādās divdalījums – pabeigtas ķīmijas studijas Rīgas Valsts tehnikumā un studijas Augusta Annusa meistar-klasē, Latvijas Mākslas akadēmijā. Venecuēlā praktiskās iemaņas viņam dod iespēju piedalīties ekspedīcijās, bet par to viņš maz runā. Vairāk uzsverti viņa meklējumi ainavās un izpildījums mākslā – viņam visur līdzī ir gleznošanai nepieciešamie materiāli. Tauriņš glezno arī ar vārdiem: Asisas upīte, likločos vīdamās kā brūni sarkana nostāvējusies kafija, spraucas cauri kvarca oļu klintīm, vietām šaura sakul dzeltenas putas...(191-192).

Ar ainavām un atskaiti par to, kad karsts, kad auksts, kad sāp, kad ir labi utt., nepietiek, lai uzturētu lasītāja interesi. Savas jūtas autors izteic fantāzijā, savīdams stāstus par delfinu un nāru. Dramatismu viņš iegūst, stāstot par citu cilvēku likteņiem, par ungāru Radošu, basku Miziņu un latvieti Aleksandru Laimi, kas dzīvo pie Anhela ūdenskrituma un piepelnās ar gida pakalpojumiem tūristiem. Ciemojoties pie Laimes, Tauriņš vēro džungļu iespaidu uz latvieti. Abi svin Ziemsvētkus, iedzer un dzied ziņģes. Nākošā rītā pamodies, redz: *...ap mani drūzmējas zaļgana pelējuma klāti koferi, kastes, kur zem grāmatu piekrautiem sastatņu plauktiem biju sev izkāris guļtīklu* (18). Agrāk nozīmīgais tagad ir sapelējis. Džungļos jādomā par pārtiku. Laimem ir iekopta banānaudze. Šķīroties vērtējums: *viņš zaudējis spēju uzvesties kā tautietis...* (37).

Grāmata pilna kontrastiem – civilizācija pret dabu. Jūrā nīršana nomierina cilvēku. Iekāpt darvas pinkulī, ko izmetis tankkuģis, ir riebiņa ķēpa. Džungļos, motilonu zemē, basku mūķeņu misijā mūķenes staigā baltos halātos un stērķelētās aubēs un audzē cūkas pārdošanai. Nauda ir galvenais dzinējs, kā pēc avantūristi dodas džungļos. Fotografijas papildina stāstīto. To vidū redzamas divas Tauriņa gleznas. 1917. gadā dzimušais Tauriņš atgriezies Latvijā 1997. gadā un varbūt dzīvo vēl šo baltu dien.

Anita Liepiņa

PĒDAS ŪDEŅOS

Mirdza Krastiņa. *Senbaltu pēdas Vācijas vidienē*. Liepājā: Liepa, 2008. 57 lpp.

Viduseiropas indoeiropieši sāka diferencēties baltu, slavu, ģermāņu un citās šīs cilmes valodas runājošās ciltīs pirms apmēram 5000 gadiem. Baltu pirmvalodas runājošie cilvēki tai laikā dzīvoja Baltijas jūras dienvidos starp Vislu un Elbu, no kurienes nākošajos trijos gadu tūkstošos šo valodu lietotāji izpletās uz austrumiem līdz pat Volgas un Okas augštecēm tagadējā Krievijā.¹ Vēlāk šī teritorija no visām pusēm sašaurinājās uz tagadējo Latviju un Lietuvu. Vēsturiskie avoti par to ir trūcīgi, un izzīņa balstās galvenā kārtā uz archeologu un valodnieku atklājumiem. Valodniece *fil. mag.* Mirdza Krastiņa Zviedrijā pievērsusies šim procesam tagadējās Vācijas teritorijā 9.-14. gadsimtos pēc Kristus, kad tur risinājās konflikti starp dažādajām ģermāņu un neģermāņu (slavu un baltu) ciltīm un starp kristīgo baznīcu un pagāniem.

Šie pagāni galvenokārt sastāvēja no slavu ciltīm, bet – balstoties uz toponīmiem – autore izvirza, ka atsevišķos gadījumos par slāviem noturēta cilts varētu būt bijusi baltu. Toponīmi ir vietu un ūdeņu nosaukumi, kas epochu gaitā mēdz būt noturīgāki nekā vietējā valoda – sevišķi upju un ezeru nosaukumi jeb hidronīmi. Viens šāds iespējami savlaikus baltu apdzīvots apgabals ir pat rietumos no Elbas – ap *Jahna* un *Striegis* upēm *Döbeln* pilsētas apkaimē starp Drēzdeni un Leipcigu.

Autore secina, ka ar vēsturiski lingvistiskām metodēm, balstoties uz Eiropas vecākajām valodām, ir iespējams precīzāk pietuvoties dažu Vācijas hidronīmu un toponīmu patiesajai cilmei, nekā tas darīts līdz šim.

Grāmataiņa ļoti glīta (vāka mākslinieks Uldis Baltutis), bet caurmēra lasītājam šis zinātniskais pētījums grūti lasāms. Tam piemērotāka vieta būtu kādā baltologu vai lingvistu žurnālā, kur tas arī iegūtu pelnīto profesionālo ievēribu

Juris Šlesers

¹ Marija Gimbutiene, *Balti aizvēsturiskajos laikos*. Rīgā: Zinātne, 1994. Tulkojums no lietuviešu valodas oriģināla (Viļņa: 1985) – autore papildināta un pārstrādāta versijas no 1963. g. angļu valodā izdotā darba: Marija Gimbutas, *The Balts*. New York: Praeger.

PAR 100 LABĀKAJĀM LAUKU SĒTĀM

Aivars Berķis, Daina Bruņiniece, Ēriks Hānbergs. *100 lauku sētas Latvijā*. Rīgā: Jumava, 2007. 238 lpp.

Skaisti iekārtoto, ar krāsu fotogrāfijām ilustrēto grāmatu, kas radusies 500 sakoptāko lauku sētu konkursa (kādi jau bijuši Pirmās LR gados) rezultātā, varētu arī nosaukt par 100 skaistāko Latvijas lauku sētu katalogu. Domas par šādu projektu Imanta Ziedoņa vadītajā Kultūras fondā rodas jau 1993. gadā. Pirms aplūkojamā sējuma parādīšanās dienas gaismā klajā laistas grāmatas *Lauku sēta ir gudra* (A. Berķis, Ē. Hānbergs, I. Ziedonis) un *Likteņbērzi* (A. Berķis, Ē. Hānbergs).

Par katru no 100 lauku sētām uzdoti fakti un skaitļi par saimniecību, informācija par īpašniekiem, īpašuma platību, galvenajām saimniecības nozarēm, ēkām, kā saimniecība iegūta u.c. Piemēram, Aivars Berķis, Zemnieku savienības atjaunotājs pag. gs. 90. gadu sākumā, stāsta par sētu iekārtojumu, saimniecības ēku novietojumu, par nacionālās celtniecības iezīmēm, sakopšanas sākumiem un ēku architektūru vēstures skatījumā. Tikko Latvija atguva brīvību un cilvēki mantoja savu vecāku vai vecvecāku lauku sētas, visi sākuši nodarboties ar tradicionālām lauksaimniecības nozarēm – augkopību, lopkopību, mēžkopību, biškopību, bet pašreiz laukus pārņem ar lauku tūrismu saistīti pakalpojumi – viesu mājas, dabas takas, telšu vietas, laivu izīrēšana.

Godā celtās lauku vērtības parāda, kā kārtīga pirts, karoga vieta, zivju dīķis, bērzi, ziedi pie mājām veicina sētas un apkāmes skaistumu. Par Saldus rajona Remtes Žagatiņām Imants Ziedonis raksta: *Daudz izdomas un līdzekļu saimniecības ceļu plānošanā ielikuši saimnieki. Pagalms ar plašu koptu zālienu pilnīgi*

norobežots no iebraukšanas. Saimniecības ēkas visapkārt savieno apvedceļš gar glītu jaunveidotu žogu. Viss ir izdomāts – mēslu vešanas ceļi nekrusto puku ceļus, un govju ceļi nekrusto pirts ceļus. (191). Labi sakopta un iekārtota lauku sēta netieši veicina arī apkārtejo lauku sētu un apkārtnes sakopšanu – *ja kaimiņam ir, tad man arī tā vajadzētu...*

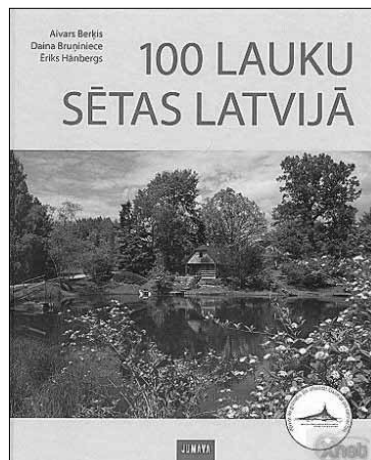
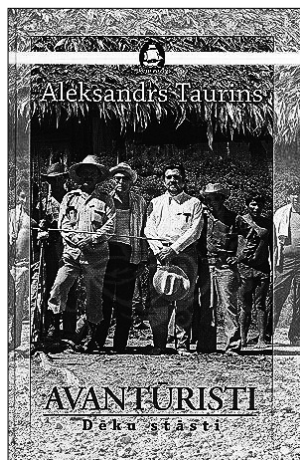
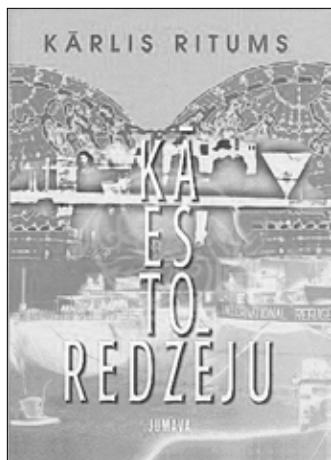
Uzzinām, ka liela daļa skaisto sētu saimnieku ir ar augstāko, bieži vien Lauksaimniecības akadēmijas izglītību. Bet daudzi ir arī no citām profesijām – ārsti, arhitekti, farmaceiti u.c., kas pametuši savu pamatprofesiju un darbu pilsētās un atnākuši kopt veismīgi savas saimniecības. No 100 tikai vienas saimniecības jaunā paaudze aizbraukusi strādāt Īrijā, bet droši vien atgriezīsies savu vecāku skaisti iekārtotajā lauku mājā. Ģimenēm laukos esot arī krietni vairāk bērnu (gan pieauguši, gan vēl skolas gados), nekā ģimenēm Rīgā un droši vien arī citās pilsētās. Liela daļa šo bērnu dzīvo vecāku saimniecībās un daļēji vai pilnīgi piedalās saimniecības uzturēšanā.

Astra Roze

PIE GRĀMATĀM UN RAKSTIEM!

Journal of Baltic Studies (JBS), XXXIX/2, June 2008. The Association of Baltic Studies, (www.balticstudies-aabs.org)

Ellena Karma, Vašingtonas U. (U. of Washington, Seattle) starptautisko attiecību maģistre, sniedz panorāmisku ieskatu gāzes piegādes un ražošanas jomā Baltijas jūras baseinā. Raksta noslēgumā Karma izsakās pozitīvi par Baltijas valstu sadarbību kopējas enerģijas politikas izveidē, kaut arī progress ir samērā lēns, un aicina pasargāt Baltijas jūru no pārsteidzīgas izmantošanas. Ņemot

vērā Baltijas valstu un Polijas saistības ar Krievijas Federāciju enerģijas piegādē, viņa uzsver nepieciešamību veidot kopīgu politiku ES ietvaros.

Nav noslēpums, ka 1) agras kopsdzīves veidošana un 2) reliģiskas tradīcijas ir svarīgākie dzimstības veicinātāji faktori. Tagad trīs igauņu demogrāfi (Kaleb Katus, Allan Puur, Luule Sakkeus) sniedz ļoti pamatīgu ieskatu par ģimenēm un kopsdzīvi Baltijas valstīs no priekš kara gadiem līdz pat mūsdienām. Igaunijā kopsdzīve sākas ievērojami agrāk, katoliskajā Lietuvā – vēlāk. Par šo pašu tematu rakstījis arī prof. Pēteris Zvīdriņš *Baltic Revue* (1999, 13).

Zviedru pētnieka Johansona (Karl Magnus Johansson, Södertörn U.) temats ir igauņu sociāldemokrātu partija. Atgūvusi savu ESDP nosaukumu, iepazīsies ar radniecīgām partijām rietumos un izpratusi politiskās realitātes, tā veido tuvas attiecības ar Eiropas sociāldemokrātu partijām, īpaši ar domubiedriem Skandināvijas valstīs, un ir gatava ieņemt vērā liekamu lomu Igaunijas nākotnē.

Pētniece saimnieciskos un izglītības jautājumos Merike Darmodija (Darmody) (Economic and Social Research Institute, Ireland) sniedz ļoti plašu ieskatu Igaunijas skolu reformās. Tā kā kaut kas līdzīgs ir sagaidāms Latvijā, uzskaitu viņas galvenos piecus ieteikumus tālākai skolu uzlabošanai: 1. nepieņemt lēmumus, pirms nav uzklāstas skolnieku domas; 2. piedāvāt lielāku priekšmetu izvēli; 3. sniegt skolniekiem lielāku palīdzību; 4. izturēties pret skolniekiem un viņu uzskatiem sautoši un draudzīgi; 5. rīkot vairāk kopīgu ekskursiju.

Seko Tokijas Oberlina U. profesora Makoto Onakas pārskats par Baltijas studijām Japānā, kā arī divu mums svarīgu darbu recenzijas. Marks Jubulis (Gannon U., Erie, Pennsylvania) vērtē Nila Muižnieka rediģēto 2006. gadā izdoto grāmatu par Latvijas un Krievijas attiecībām *Latvian-Russian Relations: Domestic and International Dimensions* (U. of Latvia Press, 2006), bet Joachims Taubers (Nordost-Institut, Lüneburg) – prof. Alfreda Ericha Senna pētījumu par tā saukto revolūciju Lietuvā 1940. gadā *Lithuania 1940. Revolution from Above* (New York: Rodopi, 2007). Nopietniem interesentiem Baltijas lietās ir vērts iepazīties ar redakcijai piesūtīto grāmatu sarakstu.

Gundars Ķeniņš Kings

Pacifika Luterāņu U.

Zīm. Ilmārs Rumpēters

ERRATA

Labojumi biogrāfiskajā piezīmē par TZO virsnieku Uldi Siliņu (JG252:36): nevis Uldis, kurš nu jau vairākus gadus dzīvo Brisbanē (nevis Sidnejā), bet viņa tēvs Mārtiņš Eduards Siliņš bija viens no Sidnejas latviešu teātra dibinātājiem. Pie reizes vēlamies minēt, ka, bez jau JG252 minētajiem darbiem, Uldim jāpateicas par pamatīgo (822 lpp.!) kultūrvēsturisko darbu *Dziesmai vieni gala nava: Jāzeps Vītols savās un laikabiedru vēstulēs 1918-1944* (Rīgā: Nordik, 2006), arī par vēstures rokasgrāmatu *Latvija likteņa gaitās, 1918-1991* (Rīga: Apvienība „Timmermanis un Vējiņš”, 2006. 247 lpp.) – viņš ir tās redaktors-līdzstrādnieks. Minētajām šī gada jūnijā piebiedrojas *Ko nu, Andriev, dzērājam dzērāja valoda* (Rīga: 3x3 Biedrība, 2008. 88 lpp.). ●●● JG254:30, kur redzami Ausekļa ģimnazijas skolotāji ar 1948. gada izlaiduma klasi, 1. rindā pa labi no skolas inspektora Nikolaja Zarēviča sēž angļu valodas skolotājas Lidija Delviga, Anita Tilmane un Pauline Mateusa, kurai blakus ir pareizi „atšifrētā” matemātikas skolotāja Elzbeta Zandersona. Leontīnes Ķullītes uzņēmumā nav. Par aizrādījumu pateicamies Vitautam Grīnvaldam. ●●● Tajā pat nr. 18. lpp. zemteksta 21. vērē drukas velniņa nedarbs – jābūt (2001), nevis (2002), un Franka Gordona raksta priekšpēdējā rindkopā (46. lpp.) pēc 1965. gadā uzceltā izlaista sekojošā rindiņa: *Kneseta (parlamenta) ēka, 1998. gadā uzceltā Tiesu pils...* (JG red.).

Rolfs Ekmanis, galvenais redaktors
50 Cedar Lane
Sedona, AZ 86336-5011 USA
Telefons/telefakss: 928-204-9247
rekmanis@msn.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Ingrīda Bulmane, galvenā redaktora
vietniece un *Jaunās Gaitas*
saimniecības vadītāja
23 Markland Drive
Toronto, ON M9C 1M8 Canada
Telefons 416-621-0898
Telefakss 416-621-9717
ibulmanis@scom.ca

JG mājas lapa:
<http://zagarins.net/JG>

Redaktori:
Voldemārs Avens
Anīta Liepiņa
Juris Šilenieks
Juris Šlesers
Biruta Sūrmane
Lilita Zaļkalne
Juris Žagariņš

Techniskie darbinieki: Laila un Pāvils Cakuli, Zina
un Jānis Dindzāni, Līga Gaide, Uldis Matīss,

Korektore: Indra Gubiņa

Ekspeditors: Guntis Liepiņš
liepag@idirect.com

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem
parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne
vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.
Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses
brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu
uzskatu publicēšanu.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus
eksemplārus lūdzam pieteikt *JG* saimniecībā.

JG SATURA RĀDĪTĀJI
Nr. 100 - 150 Kanādā Kan. \$7,-
Citās valstīs: ASV \$5,-

Nr. 151 – 175 Kanādā Kan. \$5,-
Citās valstīs: ASV \$5,-

Nr. 176 – 200 Kanādā Kan. \$5,-
Citās valstīs: ASV \$5,-

Nr. 201 – 230 Kanādā Kan. \$8,-
Citās valstīs: ASV \$8,-

Satura rādītāji pasūtīnāmi no *JG* saimniecības.

Jaunās Gaitas abonements maksā:

Kanādā - 1 gads \$39,-
2 gadi \$76,-
Atsevišķa numura cena \$10,-

Citās valstīs -
1 gads ASV \$39,- (Kan. \$45,-)
2 gadi ASV \$76,- (Kan. \$88,-)
Atsevišķa numura cena: \$10,- (Kan. \$10,-)

Krājumā ir arī vairums agrāko *JG* numuru. Sarakstu
un cenas var pieprasīt no *JG* saimniecības.

JAUNO GAITU VAR IEGĀDĀTIES:

ANGLIJĀ
E.D. Rusovs, 2 Wellington Terrace
Basingstoke, Hants. RG 23 8HJ

AUSTRĀLIJĀ
Latviešu biedrība Rietumaustrālijā
Valdis Auziņš, 179 Alexander Dr.
Dianella, W.A. 6059

Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca
A. Priedīte-Rīga, 32 Parnell St.
Strathfield, N.S.W. 2135

Latvian Books
Box 1287, G.P.O.
Adelaide, S.A. 5001

KANĀDĀ
DV grāmatnīca
Kanādas Latviešu centrs Toronto
4 Credit Union Dr
Toronto ON M4A 2N8

LATVIJĀ
A/S „Danske Bank”, Lāčplēša ielā 75, Rīga LV 1011
IBAN – LV61MARA00002028 26000
Ingrīda Bulmane (*JG* žurnāla abonēšana)
1 gads (4 numuri) Ls14,-
Tuvāka informācija - Ilze Dzelve 67-289619

Latvijas Okupācijas muzeja grāmatgaldā
Strēlnieku laukumā 1
Rīga LV-1050

LETTERS AND CULTURE. Jānis Krēsliņš, Sr. is a well-known historian, publicist and scholar. The Council of Foreign Relations employed him as its bibliographer. He is also an accomplished poet and translator. Here Krēsliņš puts into Latvian selected verses from Ezra Pound's *Cantos* and *Lustra*, and from 19th century English decadent poet Ernest Dowson. These include words addressed by Voltaire to his mistress Madame Lullin: ...*You'll wonder that an old man of eighty / Can go on writing you verses...*, and Dowson's immortal line: *They are not long, the days of wine and roses...* Krēsliņš also shares his thoughts on a New York production of the opera *Die Soldaten* by the avant-garde German composer Bernd Alois Zimmermann, based on an 18th century text by Jakob Michael Reinhold Lenz, whose father was a pastor in Latvia. A play titled *Plato and Marija, or the Third Mind*, has Plato from ancient Athens showing up in Rīga to offer his timeless wisdom in person to its not very grateful ruling elite. The play's three authors, Leons Briedis, his wife Marija and their son Adrians live in Rīga and publish *Kentaurs XXI*, a highly intellectual semi-yearly journal. The text of the play is enlivened with latinized Greek dramatic masks drawn by Rita Laima Bērziņa. Lalita Muižniece presents Liāna Langa as a poet who has earned popularity and critical acclaim for her individualistic voice, the richness of her language and her unsentimental sensibility. In a prose essay on the passing of Alexander Solzhenitsyn, poet Uldis Bērziņš reminds us of Solzhenitsyn's heroic greatness. Jānis Aistars notes that Solzhenitsyn was an uncompromising critic not only of the Soviet Union but also of the United States and the Western world as a whole, decrying, especially, its „degradation of courage”. „The Effects of the Thaw” (1955-1963) is the current installment of Eva Eglāja-Kristosone's study of the role of Latvian literature on both sides of the Iron Curtain during the Cold War. During this time, the semimonthly Riga publication *Zvaigzne (Star)* achieved great popularity within Latvia by daring to commence the publication of a novel by an exile writer (stopped by the censors after several installments). Meanwhile, *Jaunā Gaita* was cultivating a uniquely bilateral dissident status by daring to publish the words of Soviet Latvian writers for its exile readership. An essay written by the Latvian literary icon Māris Čaklais (1940-2003) praises the honesty, bravery and simplicity of the poetry of Ivars Lindbergs, who passed away this year in San Francisco. Brigita Siliņa reminisces on Lindbergs' big-hearted love of life and describes the suffering he had to endure as his life ebbed away.

HISTORY. Rolfs Ekmanis, in his continuing history of international Latvian-language radio broadcasting during the Cold War, describes the program content of *Free Latvian Voice* broadcasts out of Frankfurt, Germany, and recounts how lack of financial support by Latvian émigré organizations ultimately led to their discontinuation.

MUSIC. When Latvia's popular *a capella* group, *Cosmos*, appeared in concert in Toronto in June, 2008, music critic Helēna Gintere was there. Her review is thumbs up, and she acquaints us the history of the group and with the six young men who comprise it. Ivars Antēns writes that the Latvian Song Festival held in Ventura, California, at the end of August, 2008 was a great success and well worth the trip from Chicago.

VISUAL ART. Color reproductions in this issue are of works by Lidija Dombrovska and Uģis Nīgals. Two examples of the photography of Rimands Ceplis (who is better known as an influential literary critic) are also presented. Jānis Krēsliņš, Sr. cites a very favorable review of the art of long-time JG contributor, Ilmārs Rumpēters in a recent Riga gallery exhibit. The exhibit included examples of JG cover art.

KIBERKAMBARIS (Cyberchamber). The tireless participants of the internet discussion group *Sveiks* ponder the heavy and troubling question of whether or not Latvia's population would remain loyal to Latvia in the event of a Russian invasion, such as that which took place in Georgia during the summer of 2008.

MARGINALIA. The usual wide-ranging compendium of culture news shorts from all over the world includes obituaries, new books, interesting exhibits, dramatic and musical productions, awards, statistics, and current events.

BOOKS REVIEWED: A collection of essays by Gundega Repše; pseudofolkloristic fables by Māris Bērziņš, illustrated by Māris Bišofs; the poetry of Juris Kunoss; the translation from the Italian of a historical study of Filippo Paullucci, governor of Riga under Tsar Alexander I, by Mauricio Lo Re, a recent Italian ambassador to Latvia; an autobiography by Kārlis Ritums; a translation of Knuts Skujenieks' poetry in the Armenian language; a travelogue of adventures in Venezuela by Aleksandrs Tauriņš; a monograph by Mirdza Krastiņa on traces of ancient Balts in Germany; a catalogue of the 100 most beautiful country homes in Latvia; and the latest issue of the *Journal of Baltic Studies*.